

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Enarrationes Vocvm Priscarvm In Libris De Re Rvstica

Georgius <Merula>

Lvgdvni, 1549

Enarrationes Philippi Beroaldi in XIII. Columellae libros, serie literaria
digestae, sequuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12996

ENARRATIONES

PHILIPPI BEROALDI

in XIII. Columelle libros, serie li-
teraria digesta, se-
quuntur.

A

ABLAQUEARE incipito) ablaquea-
re circūfodere est: Itali excodicare appel-
lant, ut docet Palladius, id est, circa uitis co-
dicem dolabra terram diligenter aperire,
& purgatis omnibus uelut lacus efficere,
ut solis teporibus, & imbribus prouocentur. Itaq; à lacubus
deductum uerbum est ablaqueare: hinc ablaqueatio: hinc
ablaqueata uites, uine eiq; dicuntur. lib. de arb. cap. 5. Col.

Achrades) ut Græcè dicunt, ἀχράς ἐδος ἔφυ ἀπὸς, id
est, achras species est pyri, cuius meminit Aristophanes.
Olim Trasibulus (quod annotatu dignum est) cum deberet
contradicere Lacedæmonijs legatis, muneribus corruptus
simulauit se comedisse achradas, hoc est, pyra syluestria, &
ob id loqui non posse. lib. 7. cap. 9.

Acorem) Acidum saporem. Lex uino uendendo est, ne
aceat, ne muceat apud Catonem.

Acus) Purgamenta frugum acus uocantur, ex quo gene-
re est & apluda. Plinius; Milij, & panici, & sisamæ, aplu-
dam uocant purgamenta. Gellius tamen apludam interpre-
tatur esse frumerti fursurem, fursureumq; panem. M. Var-
ro precipit gallinæ parturienti in cubilibus acus esse sub-
sternendum. lib. 3. cap. 9.

Adminiculato) Adminiculis fulcito, adiuuatoq; qua-
lia sunt pedamenta, & arbores ad uitem adminiculandam
fulcien

ANNOT. IN COLVM.

fulciendamq; M. Tullius usus est in studijs literarum Tiro-
ne adnuculatore, hoc est adiutore, auxiliatoreq; Columel.
lib. 4. cap. 26.

Admissarijs) Admissarij dicuntur mariti equarum, qui
admittuntur ad coitum: unde & admissura dicta. admissa-
rium periphrafi poetica decenter expressit Vergilius, scri-
bens: Quem legere ducem, & pecori dixere maritum. Co-
lumel. lib. 6. cap. 28.

Aestuosiſſimum) Aestuosa dicuntur animalia, quæ calo-
re, & æstu infestantur, sicut alsiosa quæ frigore uexantur.
lib. 7. cap. 10. Col.

Affatim) Large, abundanter, copiose, media correpta
pronuntiandum. Iungitur frequenter, & eleganter cum
genitiuo, ut affatim lignorum est, affatim nummorum, affa-
tim hominum. lib. 6. cap. 3. Col.

Africus) nomen est uenti, qui Græcè λίϝ, aduersus aquil-
onem flat. De quo Plinius, Gellius, Seneca, & cæteri. De
quo ait & poeta, creberq; procellis Africus. lib. 11. cap. 2.
Columel.

Allectores) Id est, conciliatores, consolatoresq; qui alli-
ciant, oblectentq; captiuos turdos, mitigentq; mœstitiam ca-
ptiuitatis. lib. 8. cap. 10. Col.

Allecula) Nomen est pisciculi, quem riualem uocat, quia
in riuis nascitur: infra ait, Præberi conuenit tabentes allecu-
las: nam id genus pisces qui sunt incrementi minuti, maiores
alunt. lib. 8. cap. 13.

Allucinantem) Somniculosum, stupentem, incuriosum.
Allucinari est errare, allucinatio, erratio. Cloatius docet
lucum dici tarditatem quandam animi, & stuporem qui al-
lucinantibus plerunq; usu uenit. M. Cic. inquit, Epicurum
in rebus naturalibus allucinari. lib. 7. cap. 3.

dd

Amar

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Amariton) legendum amethyston. Nam inercula uua cum à nostris ita nominetur, quia temulentiam sola non facit, merito à Græcis appellatur amethystos, hoc est, sine ebrietate. Plinius eleganter inquit, quòd nostri iustius hanc uuam sobriam appellassent, quam inerculam dicunt. libro 3. cap. 2.

Amineæ) Nomen est uuarum generosarū. Quas grammatici tradunt amineas dici, quasi sine minio, id est, rubore, tanquam album sit id uinum. Macrobius uerò censet ab Aminea regione nominari: fuerunt enim Aminei populi ubi nunc Falernum est. Pronuntianda autem dictio hæc est, penultima correpta, quod satis liquet ex illo Ausonij uersiculo, Solus qui Chium miscet, & Amineum. Illud Vergilianum ex secundo Georgicōn (Sunt & Amineæ uites) ita lendum est, ne uersus claudicat, Sunt etiam Amineæ uites, ut prima syllaba producat, penultima corripiatur. lib. 3. cap. 2.

Amphibion) Animalia, quibus uictus est in aqua, & terra, uocabulo Græco appellantur amphibia, de quibus M. Varro sic scribit: Transi nunc in id genus quod non est uilla ulla ac terra contentum, sed requirit piscinas, quod uos philogræci uocatis amphibion. lib. 8. cap. 13.

Apianæ) Plinius: Apianis uuis apes debere cognomen præcipuè earum auidæ. lib. 3. cap. 2.

Anguinei cucumeris) Cucumerem anguineum multi esse arbitrantur cucumerem syluestrem, qui erraticus uocatur, ex quo fit medicamentum, quod elaterium appellant, succo expresso ex semine, nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat: annis ducentis seruatum esse auctor est Theophrastus. lib. 8. cap. 10.

Ansatum) habens ansas quibus contineatur. non minus
elegan

eleganter, quàm festiuiter Plautus appellat hominem ansatum, qui brachijs in speciem ansarum deformatis gloriosus inambulatur. lib. 9. cap. 15.

περὶ ἀντιπαθῶν) Opinor legendum esse, ἀντιπαθῶν, hoc est, de repugnantibus, discordantibus dissidio quodā naturali, ac potentia. Plinius ex hac (ut coniectare licet) doctrina Democritica prodidit cuncta, constare ex sympathia atq; antipathia, hoc est, ex concordia rerum atq; discordia. Nam ignes aquæ restinguunt: aquam sol deuorat: luna parit. ferrum ad se trahit Magnes, Adamas dissidet cum Magnete intantum, ut iuxta positus ferrum non patiatu abstracti: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat atque auferat: at ipsum Adamanta rumpit sanguis hircinus recens, & calidus. Igitur Democritus per hanc antipathiam scripsit foeminam menstrua repugnare erucis uernaculis ut decidant emorianturq; repente omnes: si ea solutis crinibus & nudo pede ter circumbeat areolam, in qua erucæ olera infestant: super qua re Palladius sic refert, Aliqui foeminam menstruantem nusquam cinctam solutis capillis nudis pedibus contra erucas, & cætera infestantia hortum faciunt circuire. lib. 11. cap. 3.

Apyrinum facit) Malum punicum appellant apyrinon, cui lignosus nucleus abest, auctor Plinius. Verum Seneca tradit apyrina dici, non quibus nulla sit duritia, sed quibus minima. De apyrinis ait Epigrammatarius: Non tibi de Libycis tuberes, & apyrina ramis, De Nomentanis sed damus arboribus. lib. de arb. cap. 23.

Apothecas) Corrigendus est obiter publicus error male literatorum, apothecas dici tabernas officinas uel existimantium: sed qui pure, & munditer loquuntur, apothecarum nomine significant quasdam quasi cellas uinarias,

dd 2

& ea

Et ea proprie repositoria, quibus uina fumo uetustescunt: Hinc illud Plinianum, apothecas fuisse, et diffundi uina solita anno DC. XXXIII. Urbis apparet, indubitato Optimiani uini argumento. Item uinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauerunt. Infra praecepit Col. apothecas his locis esse superponendas, unde plerumque fumus exoritur, cum uina celerius uetustescunt: quae fumo quodam genere praecoquam maturitatem trahunt: id fumarium uocant. Vitruuius quoque meminit apothecarum, ostendens eas faciendas magis esse ad fructus seruandos, quam ad elegaetiae decorem. Vlpianus elegaeter inquit, et scieter, uina etiam quae in apothecis sunt, non cedent. Iul. Pollux in VI. onomastici docet ἀποθήκας οἴνου, id est, apothecas uini dici uocabulis Graecis οἴνωνας καὶ πυθῶνας. li. I. c. 6.

Appellando) Significanter et proprie locutus est. Nam appellare dicitur creditor debitorē, quando ab eo reposcit quod debetur. Quintil. Pauper eras, et a creditoribus appellabaris. Item, Non debui tibi pecuniam, nunquam me appellasti. M. Tul. in oratione pro Quintio: Eum tum impudenter appellare nolebas. Ne multis agam, sic loquuntur qui pure, munditer Latine loquuntur. lib. I. cap. 7.

Arborideum) Arborideus ramus dicitur, qui alitur ut arboreseat, hoc est, ut arbor fiat, et arborea magnitudine adolescat. lib. 5. cap. 4.

Arbustus) Legendum arbutus, nomen est arboris fragigignentis, alio nomine unedonem appellant ex argumento unum tantum pomum eius edendi: duobus hoc nominibus appellant Graeci comaron et memecylon. Iuba autor est quinquagenum cubitorum altitudine in Arabia esse arbutos. lib. 7. cap. 6.

Arbustum) Veteres rei rusticae scriptores arbustum peculia

IN COLVMELLAM.

culariter appellant arbores uitibus maritatas: unde & ar-
bustiium uinum dictum, quod in arbusto progignitur. Pli-
nianum uerbum est arbustare agros, quod significat arbu-
stum in agris facere, & arbores idoneas uitibus maritare,
quo teste iudicatur nobilia uina in arbustis gigni, & lau-
datiora in summis, uberiora in imis. Vites enim maxime gau-
dent arboribus, quia naturaliter in sublime procedunt. Sicut
territorium nostrum penè totum arbustis consitum mira
pulchritudine, nec minori uuarum largitate spectatur. lib. de
arb. cap. 1. Hinc arbustiua uitis, quæ scilicet in arbusto poni-
tur, arboriq; copulatur. lib. 13. cap. 16.

Arcturus) Sidus est quod autore Plauto uehementius, de quo poëta: Sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco. Autumat Plinius
arcturum occidere tertio Idus Augusti, quo fere tempore
inuium est autumnus. lib. 9. cap. 14.

Arcuato) Laboranti icterico morbo. Arquatum morbum
ueteres dixerunt, qui alio nomine regius uocatur, eò quòd ar-
quis cœlestis ei concolor sit de uirgine, Græci ἰκτεροῦ uo-
cant, & uulgo ictericam. Ictericus homines fiunt aureoli co-
loris, & lutei, unde & auriginem appellant. Cornelius Cel-
sus: Aequè notus est morbus quem interdum arquatum, in-
terdum regium nominant, quem Hippocra. ait, si post v r i.
dicm febricitante agro superuenit, tutum esse mollibus tan-
tum modo præcordijs substantibus. Diocles ex toto, si post
febrem oritur, etiam prodesse: si post hunc febris, occidere.
Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in
quibus quod album esse debet fit luteum. Cur autem regius
morbus dicatur, docet Quintus Serenus scribens: Regius à
uero signatus nomine morbus, Molliter hic quoniam celsa
curatur in aula. Consimiliter Celsus tradit utendum esse in

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

hoc morbo frigidis natationibus: lecto etiam & concludi
cultiore, clauso loco, ludis, lasciuia: per quæ mens exhillare-
tur, ob quæ regius, inquit, morbus dictus uidetur. Plinius me-
morat icteron auem uocari à colore: quæ si spectetur, sanari
id malum, & auem mori. Est & gemma nomine icterias lu-
cido colori similis, ideoq; existimata salubris contra regios
morbos. lib. 7. cap. 5.

Argitis) De hac ait poëta, Argitisq; minor cui nõ certä-
uerit ulla, Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Videtur argitis nuncupari à candore, ἀργός enim albus di-
citur. lib. 3. cap. 2.

Arundo castratur) Plinius: Reficitur ex sese uetere arun-
dineti extirpato, quod uilius repertum quàm castrare,
sicut antea. Inspice quid sit castrare animal, & id transfer-
to ad arundinem & plantas. lib. 4. cap. 32.

Asphaltion) Græcè ἀσφαλτῖον dicitur bitumen, unde
asphaltites lacus dictus, quasi bituminalis. lib. 6. cap. 16.

In assem) In totum, & in totam summam: nomine enim
assis totum significatur, sicut & hæreditas plena, & solida
nomine assis continetur apud iurison. & oratores. Sidonius
Apollinaris frequens est in hac locutione, ut dicat ex asse
turbatus: id est, ex toto penitusq; turbatus. Item neminem
ipforum nos docet ex asse damnabilem pronuntiare dum ui-
uit. Item asse uegetus: id est, totus uegetus. lib. 3. cap. 3.

Atinia) Plinius de ulmo scribens sic refert: Græci duo
eius genera nouere. Montosam, quæ sit amplior. Campe-
strem, quæ fruticosa. Italia atinias uocat excelssimas, &
ex his Sicanas illis præfert, quæ non riguæ. Alterum genus
Gallicas. Tertium nostrates densiore folio, & ab eodem pe-
diculo numerosiore, & quartum syluestre, inter quæ atiniæ
non ferunt samaram. Ita uocatur ulmi semen, omnesq; e
radic

IN COLVMELLAM.

radicum plantis proueniunt, reliquæ semine. Hactenus Plinius: qui semen ulmi uocat samaram; quæ amera uocatur à Columella. proinde aut hic, aut illic dictio corrigenda, ne sit dissidium inter duos scriptores, quorum alter ex altero non pauca exscribit. lib. 5. cap. 34.

Atriensibus) Atrienses erant serui honoratiores in magnis domibus, qualis est apud Plautum in Asinaria Atriensis Saurea. M. Tullius in paradoxis: Atq; in magna familia stultorum sunt alij lautiores, ut sibi uidentur, serui, sed tamen serui atrienses. lib. 12. cap. 3.

Mel Atticum) Antiqui mel hyblaëum quod est Siculum, & hymeticum quod est Atticum, præconio bonitatis extolunt. Galenus in medicamentis maxime probat mel Atticum tanquam preciosissimum. lib. 12. cap. 38.

Auiaria) Auium receptacula, & gallinaria. Auiarius dicitur pastor auium & custos, quem uulgo gallinarium uocant. Vergilius auiaria ponit pro nemoribus, quæ ab auiibus frequentantur: sic enim inquit in Georgicis, Inculta rubent auiaria baccis. lib. 8. cap. 2.

Auitus color) Ab auo auitus dictus. Nam in mulis progenerandis non solum color patris, sed etiam aui est spectandus. lib. 6. cap. 36.

B

Decem bambatæ) Lego bambatas, uel bammatas, hoc est, scyllas decem liquefactas, redactasq; ad intinctum, uel falsuram, quod Græca uoce dicitur βάμμα. lib. 12. cap. 24.

Bidenibus) ferramentis rusticis. Satyrographus, Viue bidentis amans, & culti uillicus horti. lib. 4. cap. 5.

Bigemmis) Duarum gemmarum, sicut trigemmis trium gemmarum, id est, oculorum, sic enim in arboribus, & uiti- bus nominantur: unde & gemmare, & gemascere dictæ sunt.

dd 4 lib.

lib. 5. cap. 5.

Bipalio) Genus est rustici ferramenti ad fodiendum accommodati, cuius crebra mentio est apud scriptores rerum rusticarum. lib. 3. cap. 13.

Branchiam) Piscium alij branchias multiplices habent, alij simplices, alij duplices, his aquam acceptam ore remittunt: super qua re sic scribit Ambrosius in Hexame. Pisces branchias habent, quas nunc plicat, & colligunt, nunc explicant, atq; aperiunt: in hac ergo collectione, & apertione dum suscipitur aqua & transmittitur, ac penetrat, respirationis munus uidentur implere. lib. 8. cap. 17.

Brisam) Videtur brisa poni pro uinaceis. Nam Plinius hoc idem memorans de passo conficiendo sic inquit: Quidam ex quacumq; uua dulci dum percocta illa faciunt siccantes sole, donec paulò amplius dimidium pòdus supersit, tusaq; leuiter uuas exprimunt, deinde quantum expressere adijciunt uinaceis aquæ puteanæ, ut & secundarium passum faciant: diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt, ac sine sarmentis madefactos uino excellenti, donec intumescant exprimunt: & hoc genus ante cætera laudant. Dissipice an ex hac brisa deduci commodè possit Briseus, propter illud Persianum: Est nunc brissei quem uenosus liber Acci. Quo in loco interpretes multi multa comminiscuntur, pauci pauca bene. Nihil decerno ut dogmatistes, sed opinor ut opinator. Scio apud Macrobium cognominari Baccū brissea. Quidam autumant Brissam uuam tunc dici, cum pedibus calcatur ad uinum exprimendum. lib. 12. cap. 39.

Picis brutiæ) Plinius: Pix in Italia ad uasa uino condendo maxime probatur Brutia. lib. 12. cap. 23.

Bucolos) Nouellos boues, & tyrunculos Græci βυκόλοι uocant bubulcum, & βυκόλιον armentum boum.
lib.

lib. 6. cap. 2.

Bulbos radicis) Cor. Celsus in bulbis numerat allium, & cepam: Plinius discriminat docens quo modo serendi sint. Megaricos bulbos laudat Cat. A poetis optimo epitheto salaces nominantur: quoniam stimulant uenerem. Verum de hisce bulbis nihil ad rem presentem: sunt praeterea bulbi in radicibus arundinum, liliorum, aliarumq; plantarum similitudine dicti. Hinc Plin. scribit radicem lilij unam saepe bulbos quinquagenos emittere. Item scribens de asphodelo herba sic refert: Radix eius naxis modicis similis est, neq; alia numerosior octoginta simul aceruatis saepe bulbis: & mox radicem: id est, bulbos interpretatur. Idem Plinius scribens & ipse de arundine, enarrat quid sit apud Colu. bulbus in radice arundinis. Plin. uerba sunt haec: Seritur arundo bulbo radicis, quam alij oculum appellant, dodrantali scrobe. ab eodem Plin. bulbosae, & bulbaceae radices appellantur, in quibus bulbi tales conspiciuntur, quales in radicibus arundinum. lib. 4. cap. 32.

C

Caducam oliuam) Est oliua strictiua, quae manu legitur. Est caduca, quae cadit, & pertica siue arundine decutitur, laudabilior est quae manu stricta colligitur. libro 12. cap. 49.

Cepina) id est, cepa, satioq; cepearum, eo inclinamento cepina dicta, quo rapina pro satione raparū. lib. 11. cap. 3.

Cesale) Vocabulum id infrequens apud scriptores: significatq; locum ubi purgamus uentrem. M. Var. decenter nominauit sellam familiarem. lib. 2. cap. 15.

Calami pondo) Consimiliter Cato inquit, schoenum & calamum in pila contundito. Calamum intelligit odoratum, qui nascitur in Arabia. Calamo odorato pretium
dd 5 in libras

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

in libras unius assis. Plinius in compositione unguentorum commiscet calamum. Plautus in Persa: Bene ut in struthis concaleat, calamum iniice. lib. 12. cap. 21.

Calculo) Ratiocinio. Itidem Iuuenalis: Ponatur calculus, adsint cum tabula pueri. Inde calculator dictus ratiocinator. Infra quoque ait: hic calculus quem posuimus. libro 3. cap. 3.

Calda) Caldum ueteres dicebant, nos calidum, quod et Quintilianus annotauit. Martial. Iam defecisset portantes calda ministros. Caldor pro calore ponitur. lib. 6. cap. 29.

Castaneta caluescunt) Ex caluitio hominis cognoscet quomodo castaneae uineaeque caluescant. Nam sicut in capite hominis calui uel nullus uel rarus est capillus, ita castanetae caluescere dicuntur, quando rari sunt arbores castaneorum, et sine stirpibus sine fructibus loca nudata conspiciuntur. Haec inter se opponuntur, caluata, et frequentia, ut pro raro et infrequenti caluum accipias. lib. 4. cap. 33.

Quis custos incorruptior?) Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere, praeliantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, Castabalensesque cohortes sanu habuere, et prima dimicabant in acie, nunquam detrectantes: haec erant fidelissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Pugnae aduersus latrones canem pro domino accepimus. Fidelissimi, ut inquit Plinius, ante omnia homini sunt canes et equi. lib. 7. cap. 12.

Canterio) Genus est simplicis iugi, siue iugatae uineae perrecto ordine quem caeterium appellant, meliorque ea uino est, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoque sole coquitur, et afflatur magis sentit, et celerius rorem demittit, pampinationi quoque omni facilius, super caetera deflorescit, utilius sit id iugum pertica aut arundinea, aut funiculo.

lib.

IN COLV MELLAM

lib. 4. cap. 18. Hinc Canteriatæ uites. lib. 5. cap. 3.

Canteriolis) Sicut in ædificio sunt canterij, & per diminutionem canteriole, quibus contignationes & tabulata fulciuntur, ita per translationem ait canteriolos, hoc est, adminicula adhibere oportere capitibus cæparum. Infrà quoque ait, arundinibus humiles canterij fiunt. Est & in uinea canterius, de quo dictum est suo loco. lib. 11. cap. 5.

Capulis suis) Quid si legas capillis. Nam sunt in uitibus capillamenta quædam capillos imitantia. Inferius ait Columella: Is ex quolibet & minimo capillamento fieri potest. Est & capreolus coliculus intortus ut cincinnus siue capillus qui ad capiendum se erigit, ex quo à capiendo capreolus dictus. lib. 4. cap. 25.

Capitatas uincas) Quæ crescunt in caput & robur crassitudinis accipiunt in stirpe, dicuntur capitatae. Quæ uerò brachiorum & ramorum incrementis adolefcunt, brachiatæ nuncupantur. lib. 5. cap. 3.

Carex) Nomen herbae aculeatae noxiæ est, unde carectû dicimus locum carice refertum. Vergilius, Tu post carecta latebas. lib. 11. cap. 2.

Cariosa) Putrida, exesa, situ senioq; corrupta. Caries putrilago est ex uetustate. Cariosi dentes dicuntur putridi foraminatiq; lib. 4. cap. 26.

Catulorû caudas) Plinius mentionem faciens huiusce rei & loci sic refert: Columella autor est, si quadragesimo die, quando sit natus, castratur morsu cauda, summusq; eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudâ crescere, nec canes rabidos fieri. lib. 6. cap. 12.

Catulo feceris) Catulum sacrificaueris. Tradit Plin. catulos lactentes adeo pueros habitos esse apud priscos, ut placandis numinibus hostiarum nec catulis uterentur. Geni-

to mane.

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

to mane catulo res diuina fit. In canario sacrificio rutilæ canes immolabantur pro frugibus, ut ita deprecarentur propulsarentq; seuitiam sideris caniculæ. lib. 2. cap. 22.

Forantur cauis) Foraminibus, nomen est substantiuum. Horatius: Me sylua cauisq; Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo. lib. 8. cap. 3.

Cecilia) nomen est serpentis. Quidam apud Plinium mendose legunt cæcas serpentes, cum legendum sit cecilias. lib. 6. cap. 16.

Ageratori) Vtinam tam facile ueras dictiones possem inuenire, quàm facile falsas, adulterinasq; cognosco, qualis est hæc explosa procul à latinitate, futilis, cassa, nihili dictio, obelo fodienda. Cuius in locum substituo laserato, ut sit sensus medicamento ex lasere, & laserpitio, de quo affatim suo loco dictum est. Vel potius corrige cerato: quod & magis quadrat: & tali medicinæ est accommodatius. Nam ceratum liquidum, ait, immittendum esse intra locos capræ genitales. A' cera, ceratum dictum, quod uulgò cerotum nuncupant. Plinius: Non fecit, inquit, cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, parens illa, ac diuina rerum artifex officinarum, imo uerius auaritiæ commenta sunt. lib. 7. cap. 7.

Cedrino liquore) Liquor picis, qui aquæ modo fluit, ex teda dum coquitur, cedrinum uocatur, cui tanta uis est, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Est etiam oleum cedri, quo peruncta materies, nec tinea, nec cariem sentit. Hinc illud Epigrammatarij: Cedro nunc licet, ambules perunctus. Cedriam quoque accepimus appellari humorem manantem ex ambusta picea. lib. 7. cap. 12.

A' cellarijs) Cellarij dicuntur, qui ex cella promptuari,

ria,

IN COLVMELLAM.

ria, siue ex cellario promunt necessaria familiae, uocabulo Plautino promus & condus nominantur. lib. II. cap. I.

Censorium opus) Censores sunt castigatores morum, & rectores. Hinc ait Marcus Tullius in libris legum: Censores mores populi regunt. Censura est regula morum castigatrix, quam idem Marcus Tullius magistram pudoris, & modestiae appellat in oratione contra Pisonem. Opus ergo censorium significat castigatio uitiorum, & morum regula. Nam, ut inquit Liuius, penes censuram erat regimen morum disciplinae Romanae. Praeterea uectigalia P. R. erant sub nutu, atque arbitrio censorum: inde supercilium censorium ponitur pro grauitate austeritateq; castigatoria. lib. 2. in praefatione.

Cepheus inter sydera) Cepheus est, quem Aethiopum regem fuisse tradunt, Andromedae patrem, quae ceto proposita à Perseo liberata est, qui omnes inter sydera recepti esse memorantur. Cepheus, ut ait M. Cicero, sequitur manibus passis terga septentrionis. lib. II. cap. 2.

In Ceretano tuo) Ceretani populi sunt citerioris Hispaniae, qui Iuliani cognominantur, De his intelligendum est apud Epigrammatistam scribentem, Ceretana mihi fiat, uel massa licebit. Nanque ab his Ceretanis mittebantur perne optimae: quod & Strabo memorat. Apud eosdem nascebantur uina generosa, quae scriptores magna cum laude nominant. De quibus idem Epigrammatarius intellexit, scribens: Ceretana nepos ponat, setina putabis. Male literati enarratores Ceretana uina, & salsamenta falso existimant referenda esse ad Ceretes Ethruriae populos. Ego olim puer in Pliniana recognitione annotaui quaedam annotamenta non indigna cognitu super Ceretanis uinis, & pernis, quae leguntur in calce Plinianorum codicum, qui im-

pressi

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

pressi Parmæ fuerunt. Apud Columellam, & hic, & aliubi fit mentio uinorum Ceretanorum: & de Hispaniensibus est intelligendum. lib. 3. cap. 9.

Ceratura) quære Gummitio in G.

Cerris) inter arbores glandiferas est cerrus: ex glande cerrea, ut Nigidius tradit, porcina caro fit solidior. Autumat Plinius, cerrum ne Italiæ quidem maiori ex parte notam esse. lib. 7. cap. 9.

Sacrorum certaminum) Sacra certamina sunt apud Græcos famigerata, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmista. appellant Græco uocabulo, ἱερῶν ἀγῶνας, ut docet Pollux, in tertio onomastici. Inde hieronicas uocant uictores in sacris certaminibus, de quibus copiosissimè scripsi in commentarijs Tranquilli. lib. 3. cap. 9.

Charcatas uocant) Legendum characatas. Est autem χάρραξ foeminino genere pedamentum uitis: unde uites characate dictæ pedaminibus adnixæ. Prouerbiū Græcorum est, χάρραξ τὴν ἀμπελον, id est, Palus uitem ἐξ ἀπάτησερ accepit. lib. 3. cap. 4.

Chenoboscia) Loca in quibus anseres aluntur, chenoboscia Græco uocabulo appellant. Nam χην Græcè anser dicitur, βόσκω, pascō. M. Varro: Vbi anseres aluntur, nomine chenoboscion appellatis. lib. 8. cap. 14.

Cylindro) Lapis teres instar columnæ, & uolubilis, dicitur Græco uocabulo cylindros. Verg. præcipit aream cylindro æquari oportere. Cylindrææ figuræ sunt siliquæ pisi. De cylindris geometricis dictum est, in commenta. Tuscula. lib. 11. cap. 3. & apud Cato. cap. 159.

In cimam) Cima est quidam caulium delicatior, teneriorq; cauliculus. lib. 11. cap. 3. & apud Cato. 159.

Ciminus) De hoc lacu Vergilius, & Cimini cum monte lacum

lacum. lib. 8. cap. 15.

Creta cimolia) Cretæ terræ plura sunt genera, ex his ei molia, duo ad medicos pertinentia, ab insula Cimiola dicta cimolia. lib. 6. cap. 17.

Cinere) Nomen est oleris cui inditum uidetur nomen à cinere: quoniam hinc herbae id genus stercorationis est aptissimum, plura uide in hortum Col. Bapt. lib. 11. cap. 3.

Quæ circo) id est, ludis circensibus, qui & Romani, & magni nominantur de sacris certaminibus, quorum uictores uocant hieronicas. supra explicatum est. lib. 6. cap. 26.

Cita) Euocato, educito, citato, uerbum est imperatiuum. Col. de arb. cap. 8.

Acit aluum) Legendum cit, hoc est, mouet, concitatq;. Verbum Plinij propè peculiare in hoc significato. lib. 6. cap. 4.

Citra hoc experimentum) Sine hoc experimento, locutio est elegans, & celeberrimis scriptoribus frequentissima, Citra muscen, Citra suspicionem, dixit Quintilianus: Citra fastidium, citra perniciem, Plinius: & citra salem, pro sine sale. Citra ebrietatem, Citra crudelitatem, Seneca. Dicimus citra Calendas, pro ante Calendas, & multa consimiliter ab eodem fonte deriuata. lib. 2. cap. 134.

Cyperum) Cyperus in Aegypto est arbor, semine coriandri, cãdido, odorato, quod coquitur in oleo, & inter odoratos frutices numeratur. Hieronymus in commentarijs Cantici tradit cypron esse genus uirgulti quod fructum ferat odoratum in modum uuae florentis, & cypros uua florens appellatur. Præterea cyperon uocant iuncum quendam triangulum, quem multi non discernunt à cypiro uicinitate nominis. Plinius distinguit utrunque, aitq; cypirum esse gladiolum radice bulbosa, cyperum uerò iuncum angulosum

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

gulosum, iuxta terram candidum, cacumine nigrum, folia porraceis exiliora, radicem oliuae nigrae similem cyperida uocari, magni in medicina usus. lib. 12. cap. 21.

Clathris munitur) Clathri sunt ligna transfuersa, quibus aliquid munitur, à quibus fenestrae clathratae dicuntur, Cancelli quoque nominantur. Horatius: Obiectos caueae uoluit si frangere clathros. Cato: Clathros oportet inter se pede distare, hinc clathrare uerbum, munire, & cancellos inducere. lib. 8. cap. 3.

Clauorum) Inter ulcera sunt clauis, quorum quidam morticini appellantur: nascitur clauus nonnunquam alibi, sed maxime in pedibus, ut docet Cornel. Celsus: Clauo perijt Silius Italicus. lib. 6. cap. 14.

Clibano) id est, furno, cuius pars prima patentior, Graeci κλίβανον uocant κέμινον. Vnde Clibanicij panes dicti in clibanis cocti, quorum mentio fit à Plinio: Dicitur & κλίβανος: unde ἀγροί. id est, panes, dicti κλίβανίται, quorum Pollux, Suidas, Aristophanes, meminerunt. Columel. lib. de arborib. cap. 19.

Clima) Docet in hoc loco Columella, quid sit clima in mensuris agrorum. Apud astrologos clima in situ terrarum dicitur spatium quo regionatim uariat horologium. Vniuersa terra diuiditur in septem climata, quae nostri circulos appellauerunt. Graeci parallelos. Plinius noster segmenta, à quo praeter illa septem notissima adduntur quinque exquisitissima quadam subtilitate, ut ita fiant climata siue segmenta numero XII. Bononia patria mea septimo segmento, siue climate continetur. lib. 5. cap. 1.

Clitellis aptior mulus) Clitellas uocant strata iumentorum, quibus sarcinae alligantur, unde muli clitellarij dicti. Prouerbiū est, Boui clitellae sunt impositae: cum bos
natural

IN COLVMELLAM.

naturaliter sit impatiens, insolensq; clitellarum, minimeq; ferendis clitellis idoneus. Plautus festiuiter appellat homines clitellarios, qui onera imposita uehant, & dorso portant, quasi dossuarij. lib. 6. cap. 36.

Secundum codicem) Iuxta caudicem, & stirpem, Itali dicebant excodicare, id, quod ablaqueare dicunt scriptores agricolationis. Id autem nihil aliud est, quam circa uitis caudicem circunfodere, & quosdam quasi lacusculos efficere. lib. de arb, cap. 10.

Coëant) Coagulentur, & unitas fiat, lib. 12. cap. 21.

Cohortalis est auis) In uilla cohors est, ex eo dicta quod circa eum locū pecus cohercetur, autor M. Var. Inde aues dictæ cohortales, quæ intra cohortem uillaticam continentur: quales potissimum sunt gallinæ, Ouidius: Abstulerat multos illa cohortis aues. Apud Martialē, per contractionem dictionis scriptum est: Raucæ cortis aues, & oua matrum. Item: Accipe cortis aues. lib. 8. cap. 2.

Cola) Vasa, siue instrumenta ad colandum uinum, defecandumq; accommodata, à colando nominata, de quibus Vergilius: Cola q; prælorum fumosis deripe testis. Villicus, ut inquit Cato, habere debet cola uitalia tria, cola, queis florem demat, tria. lib. 11. cap. 3.

Coliculus) Cauliculus est scapus. lib. 11. cap. 2.

Colymbadas) Plinius in x v. Colymbades franguntur, eademq; herbarū uiridiū sapore condiuntur. lib. 12. cap. 46.

Colliquias deriuemus) Videtur legendum, in collicias. Sunt autem collicia siue colliquia sulci maiores amplioresq; & quasi loculamenta, quibus humor agrorum noxius ex minoribus sulcis deriuatur extra segetes. Vitruuius appellat colluuiaria, omnis colluuiæ, & purgamentorum receptacula. Plinius meminit colliciarū his uerbis: In

ee usu

usu est, & collicias interponere, si ita locus poscat ampliore sulco, quæ in fossas aquã deducant. In Plinianis codicibus ferè omnibus, legitur collectritas. Verũ siue colliquias, siue collicias, siue collectritas legere libet, haud equidem in magno ponam discrimine, dum modo nouerimus uocabulum hoc ab humore colligendo, uel eliquando esse deductũ. Fiunt autẽ in agris huiuscemodi collicie, ad colligendas aquas, atq; educendas extra segetes, sicuti quoq; sunt elices, sulci aquarij, ab elicienda aqua nominati. Cato cloacale flumen dixit, pro colluue cloacarũ. M. Varro collicias signare uidetur, cũ ait: Sulcãt in fossas quo pluuiatis aqua dilabatur. li. 2. ca. 8.

Collyria) Attende collyria dici non solum medicamenta oculorum, sed aliarum quoq; rerum. Item Corn. Celsus, collyria ponit pro medicamentis fistularum, docens quo modo fieri debet collyrium ad fistulas curandas. Scribit Suidas, $\chi\omicron\lambda\alpha\lambda\alpha$, id est collyria esse pharmaca iatrica, id est medicinalia. Idem docet panes quosdam quasi mutilos eodem nomine appellari. lib. 6. cap. 6.

Neque arborem collucare) Tria sunt priscorum uerba ab eodem fonte deriuata, collucare, sublucare, interlucare, quæ hoc discerniculo disparantur. Collucare, est arbores syluæ officientes lumini succidere, & succisis arboribus locum luce complere. Sublucare minus est, quàm collucare, significat enim ramos arborum supputare, & ueluti subtus lucem immittere. Docet M. Cato quemadmodum Romano more locum collucare oporteat. Interlucare uerò est in arboribus frugiferis per interualla deputare ramos in densitate ramorum, qui sunt superuacui, unde nata interlucatio est, cui in uitibus consimilis est pampinatio. Plinius: Interlucatio arboris prodest, sed omnium annorum trucidatio inutilissima, lib. 2. cap. 22.

Coloc

IN COLVME LLAM.

Colocasij) Nomen est herbae, de qua Martialis: Nilia-
cum ridebis olus lanasq; sequaces. Plinius: In Aegypto
nobilissima est, colocasia, quam cyamon uocant. Aliqui hanc
à Nilo metunt, caule cum coctus est arenoso, in mandendo
spectabilis est, folijs latissimis, quibus implexis in uariam
speciem uasorum portare gratissimum habent. lib. 9. cap. 15.

Columbaria) Vulgo columbarium uocant stabulum co-
lubarum, ipsum aedificium, & locum columbis alendis ac-
commodatum, & ita Palladius quoq; appellat: uerum Co-
lumella, & M. Varro columbaria capiunt pro nidis, &
loculamentis, & cellis in quibus singula paria foetificant.
M. Varro sic refert: Columbaria singula esse oportet, ut
os habeant, quo introire, & exire possint. Columbarius di-
citur custos, & pastor colubarum. lib. 8. cap. 8.

Colostram uocant) Dicitur colostrum neutro, & colo-
stra foeminino genere: quae nil aliud est, quam spongiosa
densitas lactis à partu. Plinius: Ex primo semper lacte à
partu colostrum fiunt. Hinc colostrati infantes dicti, quibus
perniciosum fuit gustasse id lac. Plautus: Mea colostrum,
meus molliculus cascus. Epigrammatista: De primo ma-
trum lacte colostrum damus. lib. 7. cap. 3.

Commeatus apum) Itiones & reditiones à commeando.
lib. 9. cap. 8.

Iugerum compluuium) Antè dictum est uineam dici com-
pluuiatum à compluuijs domorum, quibus consimilis est
in longitudinem latitudinemq; iugata. lib. 4. cap. 24.

Condititia) Quae recoduntur & diuturno tempore ser-
uantur longae usionis gratia, ea uocant condititia cibaria.
Cato conditiua appellat poma, quae conduntur in hycemem
duratura. lib. 8. cap. 8.

Vicini conditionibus) Emendo uillici, tanquam ad uilli-

eum parum pertineat compositio olei gleucini. Conditio-
nes autem accipe pro condituris. Sic enim M. Tullius, sic
ueteres frequenter appellant, ut inter conditiones & con-
dituras nihil quidquam intersit: cum utraq; dictio à con-
diendo deflexa sit. lib. 12. cap. 50.

An consemineis uineis) Consemineas uineas uidetur in-
telligere eas, in quibus aceruatim multa semina uitium con-
fusa sunt, nec proprijs generibus distincta, quæ etiam con-
seminales dicuntur. lib. 11. cap. 45.

Consiliginem uocant) Plinius lib. x x v i. scribit hæc:
Radix uero herbe consiliginis, quam nuper inuentam di-
ximus, suum quidem & pecorũ omnium remedium præ-
sens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricula.
bibi debet ex aqua, haberiq; in ore assidue sub lingua.
Idem x x v. Nostra ætas meminit herbam in Marsis re-
pertam, nascitur & Aequiculis circum uicum Ninnerue-
siæ, uocatur consiligo. lib. 6. cap. 5.

Tanquam olite reductum) Emendo tanquam lituræ
ductus appareat. lib. 6. cap. 5.

Coni cupressum) Conus dicitur fructus cupressorum,
unde coniferæ dictæ à poëtis, κωνοειδής Græce nominatur:
quoniam rotunditate in acumen attollitur: κόννοι autore
Suida sunt strobuli; ubi strobulos accipere malo pro nu-
cleis pineis quam pro fructibus cupressi. Nam & Galen.
in v i i. lib. qui μέγν inscribuntur, docet conos antiquitus
appellatos esse ab Atticis strobulos, id est, fructus pineos.
M. Var. galbulos nominat, pilas istas cupressorum corti-
nas in quibus inclusa sunt semina primigenia. lib. 6. cap. 7.

Cordum uocatur) Plinius: Rursus rigari defecta oportet,
ut secetur autumnale foenum, quod uocant cordum.
Antiqui cordum dixere serotinum, unde & frumenta cor-
da,

IN COLVMELLA M.

da, quæ sero maturescunt, & agnos cordos, qui serius nati forent. Et in hominibus dicti cordi sunt ultimo foetu progeniti, hoc est quod ait Quintilianus, præceptorem subtilem & eruditum scrutaturum origines uerborum unde Cordi nomen traxerint. Lego fuisse Cordos duos scriptores historiarum. lib. 7. cap. 2.

Corrudam) Corruca est syluestris asparagus. Cato præcipit corrudam feri debere eo in loco in quo fuerint harundines, ut ita asparagi fiant. Nam cõuenit harundinetum cum corruca. Plinius: Syluestres, inquit, fecerat natura corrudas, ut quisq; demeteret passim, ecce altiles spectantur asparagi. Item hortorum indicauimus corrudam, hunc intelligimus syluestrem asparagum, quem Græci orminon aut myachanton uocant, alijs uel nominibus. lib. 11. cap. 3.

Cortinale) Non id est cortinale quod glossematici opinantur, neq; à mensa parieteq; deducitur. Sed cortinale dicitur proprie locus in quo sapa & defrutum coquantur in cortinis. Sunt autem Cortinæ scriptoribus agricolationis uasa defrutaria, hoc est, defruto sapæq; coquendæ accommodata, quæ magis plumbea quàm ærea esse debent. Plinio cortinæ sunt uasa quibus uellera tinguntur sorbentia succum & medicamina infectoris, à quo cortina dicitur uiridis & immatura, quando nondum lana ebibit ad plenum eximium illum colorem, qui expetitur in uestimentis. Idem ait, Vela pingi in cortina: & cum sit unus in cortina color alium atq; alium fieri in ueste accipientibus medicaminis qualitate mutatum. Alio significatu apud ecclesiasticos scriptores, alio apud poetas cortina usurpatur, qua nil notius est, uulgatiusq; lib. 1. cap. 6.

Vel coro) Nomen est uenti, quem & caurum uocant: de quo Iuuenalis: In caurum, atq; eorum solitus seuire fla-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

gellis: à Grecis argestis nominatur. Plinius ab occasu equi noctiali fauonius, ab occasu solstitiali corus: zephyron, & argeston uocant. lib. 11. cap. 2.

Crudum) Id est, intactum sine sulco, & pastinatione. lib. 3. cap. 13.

Cubitorem bouem) Qui libenter decumbit in sulco, & uitio decumbendi obnoxius est. lib. 6. cap. 2.

Ac cudentibus) Cudentes dicuntur, qui in area baculis excutiunt, exteruntq; legumina ac frumenta: à cudendo, id est feriendo nominati. lib. 2. cap. 10.

De collo cucurbitæ) Semina in cucurbitis quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt, quæ in cibus sunt esculentiores, quæ in medio sunt rotundas, quæ in lateribus crassas, breuiioresq; prognerant. Cucurbitarium locum uocant consitum cucurbitis, sicut cucumerarium ubi sati sunt cucumeres. lib. 11. cap. 3.

Cum culabula) Emendo cunila bubula, hoc enim nomine appellatur herba, cuius plura sunt genera. Est enim cunila quæ bubula appellatur, cuius semen contra serpentes uino bibitur. Est alia cunila gallinacea appellata à nostris, à Græcis origanum Heracleoticum. Tertium genus est eius quæ à Græcis mascula, à nostris cunilago uocatur. Vires cunilæ uehementissimas in omnibus his generibus tradunt. lib. 6. cap. 12.

Custos summittendus) Alendus palmes quem custodem uocant & præsidarium, de quo Plinius hæc: Qui uocatur custos, hic est nouellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiam daturus, si uitis luxuria se consumpserit. lib. 4. cap. 24.

D

Dactyliq;) Væ sunt prælongis acinis porrectæ, unde

¶

Et nomen à digitorū longitudine sortiuntur, sicut & dactylides dictæ à digitorum gracilitate. Bumasti uerò ab eo nominantur quòd tument mammaram modo. De quibus poetæ, tumidis bumaste racemis. Alio nomine bumammam uocant. Mos est Græcorum in magnitudine rei demonstranda, apponere hanc particulam, Βυ, ut docet Suidas: hinc Βούπεινα ἢ μεγάλη πείνα, id est, magna fames. hinc Βούλιμορ ἢ Βούγλοαοι, aliq̄; compuscula: autumat M. Varro à bobus dici pleraq̄; id genus magna. lib. 3. cap. 2.

Dapsilis musto) Larga, copiosa, & musti ubertate luxurians. Dictio Græca est nostris frequenter usurpata. Διαψιλία dicitur largitas, & opulentia, ut inquit Suidas, πολυτέλεια διαψιλῆς, ὁ πολυτελής. lib. 3. cap. 2.

Decacuminanda) Cacumine priuanda. Decacuminare est cacumen decutere, unde decacuminatio. Plin. lib. 17. cap. 24. Similem & decacuminatio rationem habet cupressi, piceæ, cedri. hæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto intereunt. lib. 5. cap. 4.

Delibretur) Decorticetur. Decortitatio, id est, corticis detractio, infesta est & exitialis arboribus. Nam nouelle in primis arbores cortice in orbe detracto necantur. Excipitur suber, quod sic etiam iuuatur. lib. 5. cap. 4.

Decemmodiæ) Capaces decem modiorum, ut trimodiæ trium. lib. 12. cap. 18.

Decoxit) comminuitur, fitq̄; minor, atq̄; deterior, translatio sumpta ab his quæ coquuntur ad ignem, fiuntq̄; coctura longè minora. Inde uerbum translatum in eos qui ære alieno cooperiti cum soluendo non sint, uel latitant, uel solum uertunt. Nam decoxisse dicuntur, & decoctores nominantur. Epigrammatarius: Nihil colonus uillicusq̄; decoxit. Crassus qui primus diues est cognominatus, deco-

xisse suis creditoribus traditur. Notissimum est illud Catul-
lianum, Decoctoris amica Formiani. lib. 1. cap. 8.

Iuxta decumanum) Suprà docuimus, decumanum dici li-
mitem secātem agrum ab exortu ad occasum, uineas quoq;
limitari decumano. lib. 4. cap. 20.

Decussabimus) Id est, deformabimus, ducemusq; in de-
cussas, id est, denormabimus, digeremusq; ad æquilibrium.
Hoc uerbo utitur & Vitruuius, dictumq; uidetur à de-
cussibus, hoc est, à denario numero, qui perfectus, & abso-
lutus est. Quidam legunt decussauimus, ut sit præteriti tem-
poris, quod intellectui magis quadrat. Quòd autem ait in
speciem Græcæ literæ, neque *Δ*, intelligo, neque *λ*, ut qui-
dam opinantur, sed *χ*. Talis enim litera stellæ similior est,
cuius effigiem representare ait hanc machinam lib. 4. cap.
13. Hinc in stellam decussare ait lib. 4. & decussatim per
decusses, & per frustra cuiusdam magnitudinis absolutæ,
sicut decussis, hoc est, denarius numerus perfectus habetur
lib. 12. cap. 53.

Cellam defrutariam) Impositum est nomen uillæ defru-
tariæ ab eo quòd in ea fit defrutum. Est autem defrutum ui-
num ad dimidiam mensuræ partem decoctum, ut docet Pli.
Autumat Palladius defrutum à deferuendo dictū esse, quod
ubi ad spissitudinem fortiter despumauerit, effectum est. Ca-
lenum uerò dicitur cum ex tribus partibus perdita tertia,
duæ remāserunt. Saram uerò appellant ubi ad tertias deco-
quitur, quod Græci syrium & exsema nuncupant, & ita
frequenter à Galeno nuncupatur. lib. 1. cap. 6. Hinc defru-
tarium locus in quo fit, & defrutaria uasa defruto coquen-
do maxime idonea. lib. 12. cap. 21.

Defrutare) A defruto declinatum est uerbum defrutare,
quod significat defrutum conficere, & saram coquere.

Vnde

Vnde & defrutariae cellae nomen est inditū. Defrutum uero à deferuendo dictum est, significatq; uinum decoctum ad dimidiam mensuræ partem, redactumq; ad spissitudinem mellis, cuius uicem quoq; præstat. lib. 2. cap. 22.

Ferijs denicalibus) Festi Pompeij uerba hæc sunt: Denicales feriae colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Græci enim νεκρῶν mortuum dicunt. Tu dispice an ex hisce doctissimi grammatici uerbis scribendum sit denicalibus ferijs, tanquam ἀπὸ τῆς νεκρῶν formato uocabulo. possumus & denicales legere, ut à numero denario dictio ducta sit, sicut nouendiales dixere à numero IX. dierum. lib. 2. cap. 22.

Depingere) Vnius literæ immutatione tollendū est mendum, ut legas depangere, quod plantare significat, itidem paulo mox quinq; malleoli pangendi sunt. lib. 3. cap. 16.

Depletur) Exhauritur, educitur, ex uasis post pressuram. Statius: Digno depleuimus haustu. Cato: Oleum si poteris, bis in die depleto. Idem dixit amurcam dehaurito in eodem significatu. Plinius noster uerbo infrequenti, sed elegantissimo ait, Oleum sæpius die decapulandum, pro eo quod est, deplendum dehauriendumq;. A Catone dictus capulator is, cuius officium est, ut concha oleum diligentissime tollat ac depleat, de quo mox paulo sic scribit Columella, Protinus capulator depleat: utiturq; persepe hac dictione. Dicitur autem capulator à capula quod nomen est uasis, cuius nominis Nonius & Varro meminerunt. lib. 12. cap. 49.

Desponderis sapientiam) Desperaueris te sapientiam ad perfectū posse percipere, & ad eam peruenire. Despondere animum dicitur apud autores, pro eo quod est finem suæ spontis statuere, ac mori uelle ex desperatione. M. Varro:

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Hoc ideo in secluso clam, ne reliqui, si uideant, despondeant
animum, atq; alieno tempore uenditori moriantur. Lilius:
Nec ipsi solum desponderant animos, sed contemni cepti
erant à finitimis populis. Plautus: Ne lamentetur, ac ne ani-
mum despondeat. lib. 11. cap. 1.

Dicimus & Despondere sine additamento pro eodem, ut
idem Col. lib. 8. cap. 10.

Deuerrendus) Scopis purgandus. Deam nomine Deuer-
ram coluit antiquitas, quæ præerat domibus euerrendis.
Conueritores dicti scoparij, illi scilicet qui scopis à pran-
dio, à cœna pauimenta deuerrunt, & purgamenta esearum
tollunt. lib. 7. cap. 4.

Deusticæ) Id est crematæ, tostæq; in pruinis. libro 6.
cap. 17.

Diffusa) Id est, recondita in dolijs. uina diffundi dicun-
tur in apothecis in uasis uinarijs in quibus diu seruantur.
Iuuen. Ipse capillato diffusum consule potat. Horat. Vina
bibes iterum Tauro diffusa. Verbum hoc est frequens, is
usus apud Plinium iuriconsultos uel ceterosq; classicos scri-
ptores. lib. 3. cap. 21.

Plus dipondio & semisse) Id est, plus duobus pedibus &
dimidio. Peculiaris hæc elocutio est Columnellæ, de qua iam
suprà diximus. lib. 4. cap. 1. & dipondio & dodrante id est,
duobus pedibus, & 1 x. unciarum. lib. 3. cap. 13.

Dispendium) Damnum: compendium, lucrum. libro 6. in
præfatione.

Differenda) Per interualla serenda. lib. 11. cap. 3.

Sub diuo) Sub Ioue, sub cœlo libero & aperto. dicimus
& sub dio, unde subdialis deriuatur. lib. 6. cap. 3.

Dolabella) Diminutiuum à dolabra quod genus est fer-
ramenti. lib. 4. cap. 24.

Sint

IN COLV MELLA M.

Sint duramina) Brachia in uitibus modò duramenta uocant: modò duramina. Plinius, Relicto semper duramento in singulis tabulatis. lib. 4. cap. 22.

E

Elices sulcosq; aquarios) τὸ αὐτὸ, id est, bis idem dixit: nanq; elices uocant sulcos aquarios, per quos aqua collecta educitur ex liris agrorū: non longè distant fossæ inciles, quæ & incilia appellant, de quibus sic scribunt iusrisconsulti, Titulo de riuis. Incile est locus depressus ad latus fluminum, ex eo dictus, quòd incidatur. Inciditur enim uel lapis, uel terra: unde primum aqua ex flumine agi possit. lib. 11. cap. 2.

Eluenaci generis) Inter uites generosas nominatur eluenaca, quam fertilitas commendat. Duo eius genera. Maior, quam quidam longā: minor quam arcelacā appellant, non tam fecundam, sed gratiorem haustu. lib. 5. capi. 3.

Emacietur) Fiat macrum. lib. 7. cap. 10.

Embammata) Plinius noster intinctus subinde uocat, quæ Græco uocabulo embammata nuncupantur. Sunt autem liquamina multiformia, quibus intingimus buccellas escarum, gulæ prorsus irritamenta, uulgo sapes appellant. Græci dicunt ἐμβάπτειν, intingere: unde & embammata intinctus. Illud ex Euangelio: qui manum intinxerit in catino: Græce dicitur, ἐμβάπτειν τὸν χῆρα τῷ φιδίῳ. lib. 12. cap. 54.

Emittet in iugum) Lego emicet, id est, profiliat, tale est illud poëticum, Emicat Eurialus. sic & Plinius. Quæ ita emicuerit materia fructum dabit anno sequente. lib. 4. cap. 20.

Emplastraturus es) Id est, inscurus, eo genere insitionis, quam emplastrum, & emplastrationem uocant, quæ

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

quæ ita fit, Detrahitur cortex ex parte arboris nitidissima, eiq; imprimitur cortex cum gemma ex alia arbore par: sic compage densata, ut delibratæ parti bene conveniat tessella hæc, siue scutula insiti corticis, mox oblinitur intrita, integiturq;. Huic emplastrationi consimilis est inoculatio, quæ excidit in arbore oculum cum fistula, gemmamq; includit sumptam ex alia arbore. Inoculatione signavit Vergilius numeris poëticis, scribens: Nec modus inferere, atq; oculos imponere simplex. Et mox paulò: Huc aliena ex arbore germen Includunt, udoq; docent inolescere libro. lib. 12. cap. 2.

Ephiporam) Lege ephoram, morbus est ocularius: cuius crebra mentio apud Plinium: Nascitur & ephora in genitalibus. lib. 6. cap. 17.

Epityrum) Columella euidenter ostendit epityrum dici in oliuis genus condituræ, docetq; quemadmodum id fiat. Cato quoq; ante Columellam tradidit compositionem epityri, cuius uerba hæc sunt: Epityrum albū, nigrum, uariumq; sic facito, ex oleis albis, nigris, uarijsq; nucleos eijcito. Sic condito, concidito, ipsis addito oleū, acetum, coriandrum, cuminum, sceniculum, rutam, mentam, in orculam condito, oleum supra fiet, ita utitor. M. Varro lib. de lingua Latina tertio, enarrans illud Plautinū: Si unum epityrum estur. Epityrum (inquit) uocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quam Italia usa. Quidam quia apud Græcos caseus dicitur τυρός, opinati sunt epityrum dici cibum caseatum, quibus reclamant autoritas scriptorum classicorum, quos nominauimus. Videtur autem appellari epityrum à confacta oliua, quæ Græcè dicitur πιτυρίς. lib. 12. cap. 47.

Equienti mule) Equum appetenti, & maritum desideranti. Canes consimiliter dicuntur catulire, quando cupiunt

IN COLVMELLAM.

piunt maritari. Tradit Plinius equas domitas sexaginta diebus equire antequam gregales. lib. 6. cap. 37.

Equus) Hunc Aratus, & alij complures Pegasus esse dixerunt, qui in Helicone saxum ungula feriens fontē aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene dictus est. lib. 11. cap. 2.

Eureungij) Legendū eryngij. Est enim eryngion, siue erynge herba inter aculeatas, in primis clara contra serpentes, & uenenata omnia nascens. Eius radix bibitur aduersus ictus morsusq; Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit. lib. 6. cap. 5.

Ergastularij) Quidam autumant ergastularios dici seruos uinctos in ergastulo. Tu cape ergastularium pro eo qui prepositus ergastulo, & mancipijs: quod genus seruos prisca habebant in ergastulo compeditos ad culturam rusticationis exercendam. Plin. coli rura ergastulis pessimum censet esse, tanquam quicquid illi agunt, à desperantibus agatur. lib. 1. cap. 8.

Erronem) Erraticum, & fugitiuum. Labeo iurisconsultus, ut scriptum legimus titulo ad ædilitium edictū, definit erronem esse pusillum fugitiuum, & ex diuerso fugitiuum magnum erronem esse: sed proprie erronem sic definiunt iurisconsulti eum, qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa uagatur, & temporibus in res nugatorias consumptis ad dominum redit. De errone terno, ait Horatius: Fugitiuus, & erro. lib. 9. cap. 10.

Eruj) Eruum genus est leguminis, quod uim medicaminis obtinet: quippe quo diuus Augustus est curatus. Innoxium est bobus primo uere satum, autumnō uerò grauedinosum. De hoc Horatius: Tenui solabitur eruo, Fresum dicitur, quod infractum, & comminutum est, sicut & faba fresca nuncupata, quæ molis frangitur. Col. lib. 6. cap. 3.

Euanidæ

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Euanidæ fiunt) Imbecilla, languidæq; , à Seneca gaudiū euanidum, decenter dictum. Col. de arb. cap. 17.

Eugeniæ) Eugeniæ uua à generositate nuncupantur. Græco enim uocabulo *Ἐυγενία*, dicitur nobilitas. Euganei quoq; populi Alpium incolæ traxere nomē à præstantia generis: hoc est, ab Eugenia. Itaque Eugeniæ uua respondent suo nomini, quando uinum generosum fundunt. lib. 3. cap. 2.

Euronotus) Nomen uenti est, qui medius flat inter eurum, & notum, unde & nomen accepit. autor Plinius in secundo. lib. 11. cap. 2.

Exacuit) Hoc est, ut ego interpretor, acorem fecit, & aceti saporem concepit. lib. 12. cap. 17.

Exaltant) Exaltare sulcum, est alta fossione deprimere. Est enim altitudo superior, & inferior. Col. lib. 3. cap. 13.

Exaniari) Quasi sanie purgari defecariq; , quo uerbo utitur Cor. Celsus. Consimile est Apuleianum uerbum examurcari, pro eo, quod est amurca emundari, & sanie repurgari, & quidquid est feculentum extillare. infra ait Columella scribens de falsura suillæ carnis, Compositis in tabulatum tergoribus pondere imposito, ut exanietur: hoc est, noxius humor emundetur. lib. 12. cap. 46.

Excerni) Id est, expurgari, uentilariq; . Consimilia sunt subcernere, & incernere, inde excernicula, incernicula dicta genera cribrorum. Aliàs excernere, est uentrē purgare: unde excrementa dicuntur, quæ & retrimēta. lib. 2. cap. 21.

Excludant) Gallinæ dicuntur excludere, cum post incubatum pulli maturi rupto ouo nascuntur. Plinius: Celerius excluduntur calidis diebus. Item quædam gallinæ gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt. Dicitur & excudere in eodem significato. lib. 8. cap. 2.

Exherbatur) Herbis liberatur, repurgaturq; , lib. 4. ca. 3.

Exudent

IN COLVMELLAM.

Exudent) Quasi sudando siccescant exuantq; noxium
succum. lib. 12. cap. 5.

F

Fecinium) Inter genera vitium est fecinia, ex eo dicta,
quod plus quam cetera fecis affert: quod tamen incommo-
dum repensat uuarum multitudine: uentos, & imbres pa-
tienter suffert, aestu infestatur, minuti acini, & durae cutis
uvas habet. lib. 12. cap. 7.

Flaccescat) Languescat, & quasi flaccidum fiat. Plinius
à flaccidis auribus autumat deriuari cognomina Flacco-
rum. Ait Apuleius: Flaccet rebus oratio, id est, languescit,
& iacet. Potes legere fracescat, pro eo, quod est putrescat,
& corrumpatur. lib. 5. cap. 10.

Fastus) In notis Seruij annotauimus Seruium errasse,
dum erroris arcescit Lucanū, qui scribit fastus esse quarta
declinationis, quando significat superbiam. Secunda uero,
quando significat librū, qui dierum habet computationem.
Vnde errauit (inquit) Lucanus, dicēdo: Nec meus Eudoxi
uincetur fastibus annus. Nanq; indiscriminatim dicimus fa-
stos, & fastus in secundo, & quarto ordine pro libris, quod
& Priscianus tradit, & magnorum scriptorum confirmat
autoritas, quae pro ratione est. lib. 9. cap. 14.

Fatiscit) Resoluitur, languescit, deficit. Plinius: Sine cal-
ciatu fatiscunt. lib. 7. cap. 3.

Fefellerit) Latuerit. Horatius: Nec uixit male, qui na-
tus, moriensq; fefellit. Liuius: Explorator Carthaginensis
Romae biennium fefellit. lib. 12. cap. 3.

Feles) Animal est familiare, ac domesticum, omnibus no-
tum, uulgo catus nominatur (ut opinor) à solertia. Nam
catum sapientem dicunt, & acutum, Graeci ἀλσγοῦ uo-
cant. Plinius tradit felium oculos in tenebris fulgere.

Idem

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Idem alibi sic refert, Feles quidem quo silentio, quam le-
nibus uestigijs obrepunt aibus, quam occulto speculatu
in musculos exiliunt, excrementa sua effossa obruunt ter-
ra, intelligentes odorem illum indicem sui esse. Verum
apud Columellam, & Varronem, feles accipi uidetur pro
foiino, sic enim uulgus appellat bestiolum gallinis maxi-
me infestam, noxiamq; & saepe gallinaria tota contruci-
dantem, lib. 8. cap. 3.

Fellicula) Legendum filicula. Est enim diminutiuum,
à filice herba: de qua Persius: Non tamen ista filix ullo
mansuescit aratro. Pterin Græci uocant. Præterea alia
est herba filicula, quam Græco uocabulo polypodion ap-
pellant, similis est filici, bilem detrahit, in petris nascitur,
lib. 6. cap. 26.

Femina) id est, femora, coxæ interiores sine diphthongo
scribi debet, cum prima syllaba corripitur. Verg. Eripit à
femine. Hinc subfemina, id est, subfemora interiora. Interfe-
mineum eleganti uocabulo Apuleiano dicitur genitale mu-
liebre, quasi inter femina collocatum. lib. 6. cap. 37.

Pellicij fibri) Latini fibrum dicunt, Græci castorem, qui
amputatione genitalium liberat se à uenatoribus, gnarus ob
medicatos testes se peti. lib. de arb. cap. 15.

Testaceis puluini fibulantur) Id est, alligantur, & qui-
busdam quasi fibulis coagmenta connectuntur. Fibulatio-
nes à Vitruuio dictæ coniunctiones fibularum in machi-
nationibus. Diffibulare est fibulam dissoluere, quod & re-
fibulare dicimus: quamuis apud epigrammatistam id uer-
bum dicatur in re obscœna de fibula citharædorum, &
comædorum, cuius cum mordacitate satyrica mentio est
apud poëtas. Testacei autem puluini in pauimentis dicun-
tur coagmenta spicata, & loricationes, quibus ad regu-
lam

IN C O L U M E L L A M.

lam perfricatur, ut nullæ lacunæ insint. Et sunt quasi extantes cumuli. Item puluini sunt eminentiores partes in arcis agrorum, & quasi tori. lib. 1. cap. 6.

Fidelia) Nomen est fictilis uasis, de quo Persius: Respondet uiridi non cocta fidelia limo. Plinius: Mulsæ congialem tibi plenam faciam fideliam. Fidelia crebra mētio est apud Col. hoc uolumine, utpote uasis condendis salgamis maxime idonei. lib. 12. cap. 7.

Fidicula) In cœlo sydus est, quod appellatur modò lyra, modò fidis, modò fidicula. Aliàs fidiculas accipimus pro genere tormenti, ut in commentarijs Suetonij est explicatum. lib. 11. cap. 2.

Fiscus) Fiscina iuncea. Col. libr. 12. cap. 48. hinc fisculus paruus fiscus, siue fiscella iuncea. lib. 12. cap. 49. & lineum fiscum uocat lib. 12. cap. 38.

Flutas) Murenæ, & anguillæ uocantur Græco uocabulo plotæ, Latino flutæ, quòd in summo supernantes sole torrefactæ curuare se posse, & in aquam mergere desinunt: atq; ita faciles capti sunt. Autor Macrobius. Colum. lib. 8. cap. 17.

Focaneus) dictus est palmes, quasi faucibus uitis enatus: nam, ut inquit Columella, solet in bifurco medius prorere, illud autem bifurcum ueluti fauces in uite representat. lib. 4. cap. 24.

Ferramentum fœnifecis) Fœnifex, sic enim elegantius dicitur, quàm fœnifecus, siue fœnifeca, est is, qui fœnum secat. Fœnifecia dicuntur fœnifectiones. Pers. Fœnifeces crasso uitiarunt unguine pulles. lib. 2. cap. 18.

Præcipuè fœtæ) Fœtas, ferè semper idonei scriptores appellant puerperas, hoc est, eas quæ pepererunt. Inclytus tamē poëta dixit, Loca fœta furentibus austris, pro plena.

ff Idem

Idem ait: Non insueta graues tentabunt pabula foetas, pro
 pragnantes. Verum alio in loco posuit foetam pro ea, quæ
 iam peperisset. Sic enim inquit, in aspide poëta: Feccrat, &
 uiridi foetam Mauortis in antro Procubiisse lupam. Plinius
 noster foetam semper usurpat pro ea, quæ à partu cubat.
 Col. lib. 7. cap. 6.

Forda non admittit) Vacca pragnans, dicitur forda à
 foetu. Ouidius: Forda ferens bos est. Ab alijs horda appella-
 tur quadam cognatione literarum, ut hœdus scœdus. Inde in
 fastis dies hordicalia, siue fordicalia nominantur, quæ non-
 nulli appellant fordicidia, quibus hordæ siue fordæ, id est,
 grauidæ uaccæ immolabantur. lib. 6. cap. 23.

Fossas ueteres tergere) Verrius Flaccus iuris pontificij
 peritissimus, quia ferijs tergere ueteres fossas licbat, nouas
 facere ius non erat, festiuiter dicere solebat, ferias idoneas
 magis uiduis esse quàm uirginibus ad nubendum, tanquam
 fossæ ueteres sint uiduæ, quas feriatibus diebus tergere fas es-
 set. lib. 2. cap. 24.

Cum fracibus) Sicut floeces prisco uocabulo significant ui-
 ni fecem è uinaceis expressam: ita fraces ex oleis. Plinius di-
 xit fraces esse carnes oliuarum, & inde feces. Oleum, ut in-
 quit Cato, quàm diu in amurea & in fracibus erit, tam de-
 terrimum erit. Hinc uerbum factum uidetur Fracescere,
 quod est fracibus resolui corrumpiq; atq; putrefieri uetu-
 state. M. Varro, Olea lecta si nimium diu fuerit in aceruis,
 calore fracescet. Item hæc de qua fit oleum, congeri solet
 aceruatim per dies singulos in tabulata, ut ibi mediocriter
 fracescat. lib. de arb. cap. 14.

Infriatur) Friare quod & infriare dicitur, est in pulue-
 rem redigere, & minutim digitis terere atq; inspergere,
 uulgo dicunt puluerizare. lib. 8. ca. 5.

Vis fri

IN COLVMELLAM.

Vis frigoris excoquit) idem est effectus frigoris, & caloris iuxta illud Maronianum: Penetrabile frigus adurit. Conſimiliter Lucanus: Vrebant montana niues. In hanc ſententiam Palladius, Ita utraque paſtinatio decoquetur beneficio algoris & ſolis. lib. II. cap. 3.

Furunculus) Palmes eſt iuxta palmitem, cuſtodem nuncupatum, qui eſt uerruce magnitudine, uocaturq; furunculus. Aliàs furunculus dicitur ulcus naſcens paſſim in quacunque parte corporis ac maximo incommodo, mortiferum aliquando malum conſectis emaciatisq; corporibus. Alias furunculus puſillus fur, ut latrunculus. lib. 4. cap. 24.

G

Galactopota) id eſt potores lactis, & lacte uictitantes. Græcè γάλα dicitur lac. Suidas ait, γαλακτοπότης ὁ γάλα πίνων, id eſt galactopotes eſt lac bibens. lib. 7. cap. 2.

Caseum Gallicum) Laus apud priſcos erat præcipua caſeo Nemaufenſi (ſic enim à ciuitate Gallie nominatur) cuius meminit Plin. in x i. qui ſcribit caſeo Nemaufenſi fuiſſe commendationem, ſed muſteo tantum ac recenti. libro 12. cap. 57.

Gallinaria) Quæ ſuperius Græco uocabulo dicta ſunt ornithotrophia & ornithones, nunc Latina uoce appellat Gallinaria, uidelicet ſtabula Gallinarum & receptacula. libro 8. cap. 3.

Sestarios gari) genus eſt liquoris exquisiti, quod garon uocauere, à piſce gario nominato, ex quo antiquitus conficiebatur. Autumat Plinius garum fieri inteſtinis piſcium ſale maceratis. Martialis: Nobile nunc ſitio luxurioſa garum. lib. 6. cap. 34.

Gemellar) Nomen eſt uas, cui fortaſſis ex eo inditum hoc nomen, quòd geminas meſuras continet. lib. 12. cap. 50.

ff 2

Glaber

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Glaber) sine pilis. Glabella foemina decenter dicitur Apuleio, cuius corpus est leuigatum, politum, nulloq; pilo hispidum. lib. 7. cap. 3. hinc glabrescit, id est, fit glabra & polita leuigataq; lib. 2. cap. 20.

Locis glabrentibus) Glabrentia loca dicuntur quasi caluentia, quæ & glabreta nuncupantur, sine stirpe, sine stipula, sine frondibus, ut hominis caluitium sine capillo est. Græci consimiliter loca nudata fruticibus phalacras uocant, à quibus φαλακρῶ dicitur caluus. Vnde phalacrocaraces dicti corui aquatici caluitio monstrabiles. Caluescere de arboribus quoque usurpatur. Infra ait Colu. Sæpe nouella castaneta caluescunt. Vinea caluata dicitur Catoni, Plinioq; in qua raræ sunt uites. lib. 2. cap. 9. Et glabrata, id est, depilata. lib. 12. cap. 52.

Gleuconi) Græci τὸ γλευκὸν & mustum uocant: Græca quoque uoce dicitur aigleuces, hoc est semper mustum quod inter dulcia est. Id euenit cura: quoniam, ut docet Plinius, feruere prohibetur. Hinc oleum gleucinum dictum ab eo γλευκὸν & id est, mustum, incoquitur uapore lento, consumiturq; mustum oleo, cui admiscet etiam odora menta. Plinius oleum gleucinum memorat inter genera olei facticij, quod nunc quomodo fiat, eleganter Columella perscribit lib. 12. cap. 50.

Glycorhizes) Vocabulum Græcum est, quod significat dulcem radicem, tanquam id uini genus à dulcedine musti, & radice herbæ cum qua fit, sit nominatum. libro 12. cap. 35.

Quasi pabulo gliscit) Crescit, pinguescit, saginatur. Gliscere enim crescere est: Vnde glires dicti, qui somno gliscunt, id est, crescunt, fiuntq; pinguiores. Glisceras mensas dicebant antiqui opimas, & lautas, quasi gliscentes per instructio

IN COLV MELLA M.

structionem epularum. Alibi Columella scribens de gallinis farciendis sic inquit: Prima luna saginari coepta uicesima pergliscit. lib. 2. cap. 14.

Graminoso) Herbofo, à gramine ducto uocabulo. Est autem gramen inter herbas uulgatissimum, iumentis herba non est alia gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata. Sunt qui & aculeatum gramen uocent, cum in cacumine sint aculei, quod Græci dactylon uocant: quia digitis medeatur. lib. 6. cap. 1.

Grauedinem) Grauedo, ut docet Cornel. Celsus, humor est ex capite distillans. Apuleius: Nares grauedine oppletæ. Græci uocant coryzas, nostri grauedinem: unde grauedinosi dicti, qui ad morbum grauedinis procliuiiores sunt. M. Tullius: Itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos, non quia iam sint, sed quia sepe sint. lib. 7. cap. 3.

Gummitione) Inpersione gummi, & quasi tectorio. Itidem ceratura dicitur inductio ceræ, & quædam quasi incrustatio ex cera facta in dolijs olearijs. lib. 12. cap. 49.

H

Obseruare halitus septentrionales) Plinius: Qui mares concipi uolet, in aquilonem pascito, ut sic in eundem in-eant: qui fœminas concipi uolet, in austrum spectantes inire cogito. Tradunt omnes fermè scriptores hoc fieri, sed cur fiat, minime causas explicant: uideor itaque facturus operæ pretium, si ea, quæ apud Albertum Magnum rerum naturæ consultissimum legi, conducentia ad hanc rem, hoc in loco explicauero, qui in libris de animalibus tradit, ideo flante Aquilone concipi mares, quia is uentus calorem naturalem intus cohibet, & ita corpora fiunt ualentiora firmioraq; & ipsam semen siue sperma

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

meliorescit, contra flante austro corpora fatiscunt, & resoluta calore fiunt imbecilla, unde foeminae tunc facilius concipiuntur, qui foetus est quam masculus longe imbecillior, molliorq; lib. 7. cap. 3.

Hallecula) pisciculi nomen est, potest esse diminutivum hallecis, quae fex est muriae imperfecta, nec colata. li. 6. ca. 8.

Hara) Stabula porcorum, atque cubilia. Plautinum illud notum est, In hara habitare uideor, non in aedibus: apud Varro. lib. 3. cap. 10.

Albi uel helui) est enim color heluus, siue heluolus, interpretum purpureum, & nigrum. Vnde uuae heluolae nomen acceperunt, quae à quibusdam appellatae sunt uarianae, à colore sepius uariante. Grammatici heluum colorem appellari dicunt medium inter rufum & album, qualis est color boum. M. Tullius hinc uidetur heluolas herbas scito epitheto nuncupasse, cum ait, Heluolas herbas ita condiunt, ut nihil possit esse suauius. lib. 2. cap. 2.

Rustici hexastichon) Vulgò dicitur hexastichon sex uersibus constans: Distichon duobus. Hic hordeum nominatur hexastichon, quasi sex ordinum: sicut alterum genus distichon, duorum ordinum. Nam in hordeo spicae quaedam binos ordines habent, & id distichon uocant: quaedam senos, & hoc à numero ordinum hexastichon appellatur. lib. 2. ca. 9.

Cum distendetur aqua cutis) Id est, laborabit hydro-pisi. sic enim Graeco uocabulo appellant morbum aquae subter cutem fusae: cuius tres sunt species, Tympanitis, hypofarca, & ascites: Communis est omnium nimia humoris abundantia. Olim quidam hydropticus sitis impatiens bibit suam ipsius urinam, atque ita in exitium semet precipitauit. Ita autem ordinanda sunt uerba Columellae, ut aqua sit septimus casus, cutis uerò rectus, ut exponas
cutem

IN COLVPELLAM.

ēntem distendi aqua, & nimio humore subter cutē fuso cor-
pus extuberare. lib. 7. cap. 7.

Hippomanes) Vt eximius poëta describit, virus est len-
tum distillans ab inguine equarum per id tempus quo libi-
dine extimulantur. Hippomanes est caruncula nigra ἰδί-
τῃ μετώπῃ τῃ πόλῃ, id est, in fronte pulli equini, uenefi-
cium amoris: de quo intellexit poëta in serio opere: Querit-
tur & nascentis equi de frōte reuulsus, Et patri præreptus
amor. de quo Plinius, Solinus, Aristoteles, & cæteri. Est et
Hippomanes autore Theocrito φυτόν ὑπὸ πῶρι: id est, plan-
ta, siue herba, qua gustata equi in furias aguntur, unde &
nomen. lib. 6. cap. 26.

Quam in hircis) Lego in hirtis, ut ad genus ouium hir-
tum, hoc est hirsutum referas, quod minus preciosum est. Si
mauis hircis, intellige in gregibus ouium plures parandos
masculos, quam in gregibus caprarū hircos. lib. 7. cap. 4.

Hornotinas plantas) Ab horno hornotinus fit, ut à prisco
pristinus, autore Prisciano, & pro re annua siue ipsius an-
ni accipitur. Dixit Horatius, Si thure placaris, & horna fru-
ge lares. Cato: Hornotinae nuces uirides sunt. Col. lib. de arb.
cap. 30. & lib. 5. cap. 6.

Sic utriq; proximum) Nomine horrei significatur repo-
sitorium: unde horrearius dictus, super quo affatim in com-
mentarijs Apuleianis annotauimus. lib. 1. cap. 6.

Pensile horreum) Repositorium sublime & editum. Pli-
nius & Varro probauit suspensa & sublimia, hoc est, pensæ
lia horrea. Consimiliter pensilis uua dicitur quæ suspendi
solet ad perennitatem. Pensiles horti erant Thebis Aegy-
ptijs memorabiles. Sergius Orata habuit pensiles balneas.
lib. 12. cap. 49.

In hortensi lira) Id est, in areola & sulco horti: hor-
ff 4 tensiat

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

tensia appellant omnia quæ feruntur & nascuntur in hortis, Græco uocabulo dicuntur cepurica. lib. 9. cap. 4.

I

Ichthyotrophia) Vox Græca est, qua uiuaria piscium significantur, quæ & piscinæ nominantur. Plin. noster hæc omnia receptacula auium, piscium, ferarum generali uocabulo uiuaria appellat. lib. 8. cap. 1.

Impetigines) Pustulæ sunt infestantes corpora, quarum, ut docet Corn. Celsus, species sunt quatuor, ab impetu inditum nomen, ut ostendit Quintus Serenus illo uersu, Si uerò uitium est, quod ducit ab impete nomen. Vulgo uolaticâ dici autumât. Impetiginem Plin. lichenas esse sentit, hæc memorans: Arida cum refina impetiginem & scabiem quam psoram & lichenas uocant. Nam Ἰωρὰ Græcè scabies, relinquitur ut lichen sit impetigo. lib. 6. cap. 30.

Incanæ) Canescentes & albæ. Vergil. Incanaq; menta Regis Romani. lib. 8. cap. 2.

Incernemus) Cribrabimus. Incerniculum genus cribri est: incernere cribrare, cribroq; transmittere. lib. 5. cap. 4.

Incilia) Incilia fossæ sunt, quæ in agris fiunt ad aquam deducendam, dicuntur & deriuationes de riuo communi factæ. Portius Cato: Incilia aperire, aquam deducere, uias & segetem curare oportet, ut fluat, item in monte fossas inciles puras habere oportet. lib. 5. cap. 9.

Inemptas dapes) Versus Verg. ex IIII. Georg. quos hoc in loco citat Columella, sunt hi, Regum æquabat opes animis, seraq; reuertens Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis. lib. II. cap. 2.

Ineunt) Coeunt, & primum initum facere incipiunt. lib. 7. cap. 9.

Inexputabilis) Infinitus, qui supputari ob multitudinem non

IN C O L U M E L L A M.

non poterat. lib. 9. cap. 4.

Non inficior) Non nego. Ire inficias est negare, inde status inficialis apud Oratores. Inficiator pro eo qui negat. Epigrammatista: In ius ô fallax aut inficiator camus. lib. 4. cap. 28.

Infriata) Minutim insparfa. Friabile id Latine uocatur quod facile disteritur, uulgo uocant puluerizatum. libro 7. cap. 5.

Velut per infundibulum) Instrumenti nomen est quo uina diffunduntur in dolia, in usu cellæ uinariæ frequentissimo. Portius Cato scribit, oportere uillicum habere in instrumento fundi infundibula duo. Refert Flavius Vopiscus in Aureliano, fuisse quendam bibacem, qui bibere solebat infundibulo appposito plus orca. Est autem orca genus uasis. lib. 3. cap. 12.

Infusci) Nigrantis coloris. lib. 9. cap. 10.

Ingluies) Albertus Magnus doctior quam eloquentior, Pappam uocat in auibus, quam Columella uocat ingluuiem. Itidem Vergil. illo uersu, Improbus ingluuiem ranisq; loquacibus implet. A Plinio dicitur sinus gutturis. Est autem capacitas gulæ patentior, qua merguntur recentia cibaria. lib. 8. cap. 5.

Inire gregem) Id est, coire cum grege. Ausonius: Sic me taurus inuit, sic proxima buccula mugit. Ouidius: In eas quam libet autem uelim. Hinc inuitus ponitur pro coitu. Plinius tradit equos, & canes, & sues inuitum matutinum appetere. Idem de bobus scribens ait: Conceptio uno inuitu peragitur. libro 7. cap. 3.

Innotat) Inurit, signat, inscribit. lib. 7. cap. 9.

Inodare) Plinius pertinentia ad hanc sententiam hæc scribit: Cæterum ut odore careant, omnia hæc iubentur

ff 3 feri

seri cum luna sub terra sit, colligi cum in coitu. sine his Mē-
nander è Græcis autor est, allium edentibus, si radicem be-
tæ in pruna tostam supercederint, odorem extingui. lib. 11.
cap. 3.

Impicatio) Pice oblinito, picare, impicare, oppicare uer-
ba sunt ab uno picis fonte corriuata. lib. 12. cap. 29.

Irim) Herba est laudatissima in Illyrico. Floret diuersi
coloris specie, sicut arcus cœlestis, unde & nomen: natura
est feruens. lib. 12. cap. 28.

Insolatis) Insolati dicuntur dies multo sole, & puro inte-
pescentes. Insolari etiam est sole impleri, concoquiq; lib. 11.
cap. 3.

Ad instrumenti curam) Titulus est apud Iurisperitos
de fundo instructo, & instrumento legato. Vbi docet Vl-
pianus instrumentum dici apparatus rerum, sine quibus
exerceri nequeat possessio. Idem ait, instrumenta fundi ea
esse, quæ fructus querendi, cogendi, conseruandi gratia pa-
rata sint. Triplex est instrumentum rusticum, Vocale, Se-
miuocale, Mutum. Vocale, in quo sunt serui. Semiuocale, in
quo sunt boues. Mutum, in quo sunt plaustra, ligones, falces,
& alia. Hoc genus Græci uocant ἐργάλα, γεωργικά, καὶ
ἀσχευα. lib. 1. cap. 8.

Insuccanda) Aspergenda, & quodam quasi succo irro-
randa, madefaciendaq; lib. 7. cap. 4.

Iteratos tertiatos esse) Iterati dicuntur agri, quando se-
cunda aratione coluntur, quod & offringere nuncupant,
unde & iteratio. Tertiari uerò, quando tertia aratione, &
tertio sulco repetuntur, tuncq; boues lirare dicuntur. lib. 2.
cap. 4.

Interordinium) Spatium quod est inter duos ordines
dicitur interordinium, sicut interuallum inter columnas,
intereolum

IN COLUMELLAM.

intercolumnium nominatur. lib. 3. cap. 13.

Ad intertriginem) Intertrigo corporis uitium est, fit autem id malum, quando femina, id est, coxæ interiores equitatu alia uel de causa atteruntur. Græci dicunt pacatrimma. Docet M. Varro intertriginem, & intertrimentum ab eodem uerbo deriuari, cuius uerba sunt hæc: Intertrimentum ab eo, quod duo, quæ inter se trita, & diminuta, à quo etiam intertrigo dicta. M. Cato: Intertrigini (inquit) remedium est, cum in uia ibis, absynthij pontici surculum sub anulo habeto. lib. 6. cap. 32.

Intritum) Intrita uocabulo generali dicta est, ab intritu. Interdum esculenta est, sæpius alijs rebus accommodata. Ait Terent. in Phor. Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum. Exposuit Donatus hoc, inter rusticos de alliato mortarij dici solere: Proprie enim, inquit, intrita dicitur huiusmodi cibus. Alia res est Catonis intrita, hoc est, emplastrum ad insitionem, cui emplastrationi nomen est maxime idonea. Plin. in 17. Sed id etiam apud ueteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam, ficumq; sic inseri iussit mensura etiam præfinita, secundum reliquam diligentiam suam cortices scalpro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita oblini. hic uidetur intrita pro fece uini poni, sicut infra ponitur intrita folliculorum, quibus acina uuarum conteguntur. lib. 12. cap. 40.

Nisi interuaseris) Sicuti supra, ita hic quoque corrigendum est, interuaseris. Nanque interradi dicuntur arbores, quando rami intermedij succiduntur, quoniam densitas officit, ideoq; laxioribus interuallis serendæ sunt arbores, interradi gaudent oliuæ, autore Plin. Columel. lib. 5. cap. 8. & 12. cap. 19.

Inuls

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Inula) Iulia Augusta illustrauit inulam, dum ea uescitur quotidiano cibo. herba est hortensis, amara, & per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mixtis saluberrima. Defectus præcipuè stomachi excitat. lib. 12. cap. 45.

Inurinare) Innatare, & mergi: urinantes uocant, qui sub undis natant, quorum frequens mentio apud Plinium. Vrina, ut docet M. Varro, ex eo dicta quòd urinatur, id est, mergitur ad hauriendam aquam. Firmicus Maternus docet urinatores habere in horoscopo sydus delphini. lib. 8. cap. 14.

Totius iugi) Vinearum multæ species sunt, aliæ humiles, ac sine palis, aliæ sublimes, ut quæ appellantur iugate, ut pleræque in Italia. quibus stat recta uinea dicuntur pedamenta, quæ transuersa iugantur, iuga nominantur: ab eo quoque uineæ iugate dictæ. Iugorum ferè sunt genera quatuor, Pertica, arundo, restes, ac uites. Iugationis species duæ, una directa, altera compluuiata, hoc est, in longitudinem, & latitudinem iugata, dicta à cauis ædium compluuijs. lib. 4. cap. 18.

Iugario ad circumeundum) Nomine iugarij significatur, qui iungit boues, iugumq; imponit, demittitq;. libro 6. cap. 6.

Iugeratim) In singula iugera, aduerbium est, ea figura formatum, qua templatim, pagatim, uicatim, & alia sexcenta hoc genus. lib. 3. cap. 3.

Fracta iuga) Genus est uineæ, quam uocant iugum. Fit autem cum defixis humi palis annectuntur singulæ transuersæ perticæ, per quas prorepunt uitis pampini. Id genus iugi canterium uocant rustici, inde iugata uinea scriptoribus rusticationis nuncupata. lib. 4. cap. 17.

Ad iusta) Integra, & plena sine diminutione. lib. 6. ca. 29.

Iuuentus

IN COLVMELLA M.

Iuuentus) In apibus dicitur decenter iuuentus, gens, populus, plebs, & cætera hoc genus, translatione ab hominibus facta. lib. 9. cap. 12.

L

Labello) Nomen est uasis, diminutiuum à labro, de quo M. Tullius: Labrum si in balneo non est, cura ut sit. Villicus habere debet ex præscripto Catonis labrum uinariu, labra aquaria quinque; labrum lupinariu unum. lib. 12. ca. 28.

In Lacinijs) In particulas, ut separatim distributus, & particulatim diuisus bene conualescat: uocabulum ductum à lacinijs uestimentorum quæ cæsuratim sectæ, & quasi diuisæ sunt. Infrà ait, Separatim laciniæ deducantur. lib. 7. cap. 6.

Laconicis excoquimus) Balneæ ardentes, ne dicam calentes, fuerunt in usu quotidiano priscorum, quibus persuasissimum habebant in corporibus cibos coqui, & cruditatem digeri. In balneis erant tepidaria, caldaria, frigidaria: erant & sudatoria, quo ex genere est laconicum. ubi sudando, exercendoque corpus, cruditatem digerebant, & appetentiam edendi prouocabant. Scribit Vitruuius Laconicum, sudationesque coniungendas esse tepidario, qui saturitate epularum immodica crudi erant, & cacostomachi cruditateque laborabant: hi ad balneas confugiebant, & in sudatorijs, laconicisque sudorem euocabant: ita stomachi, cruditatem digerentes, quam epulæ copiosiores afferunt. Cor. Celsus docet sudorem elici duobus modis, aut sicco calore, aut balneo: sicco calorem esse Laconicorum, quæ utilia sunt, quoties humor intus nocet, isque digerendus est. Consimiliter Seneca in epistolis moralibus carpens hunc uentricularum morem sic refert: Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatorijs? in quæ sic-
cus

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

cus uapor corpora exhausturus includitur. omnis sudor per laborem exeat. Poëta Satyrici consono ore carpentes ingluuiem belluonum, quorum Deus uenter est, consimiles sententias numeris poëticis complexi sunt. Horatius: Crudi tumidiq; lauamur. Persius: Turgidus hic epulis atque albo uentre lauatur. Iuuenalis: Crudum pauonem in balnea portas. Igitur Columella Satyrico morsu, & canina facundia inuestus in delicias luxuriosorum ait, Romanos saturos cibo, potuq; distentos, excoquere digerereq; quotidianam epularum cruditatem in laconicis, hoc est, sudatorijs, ubi sudores digerebant, & ita apti rursus ad ganeata cibaria, coenasq; esculentiores reuertebantur. Laconicum autem, ut Dion tradit, à Laconibus dictum est inuentoribus: quoniam nudi, unctiq; ante alios in hisce sudatorijs exercebantur. Plinius autumat id genus instrumenta pessum dedisse mores bonos, & debellasse corpora Romanæ iuuentutis. Cōt. in præfat. lib. 1.

Lacon) Autor est Pollux, generosas canes esse Laconicas, Arcadicas, Argolicas, Celticas, Ibericas. Tradunt antiquitus Lacenas canes ex uulpibus, canibusq; progenitas: et ob id uocari Græco uocabulo $\alpha\lambda\omega\pi\epsilon\chi\acute{\iota}\delta\alpha\varsigma$, quasi à uulpe uulpinares. lib. 7. cap. 1.

Lacusculos) Loculos, siue loculamenta disclusa ut unum quodque genus seorsum, ac separatim reponatur. M. Varro loculatas piscinas appellat in quibus generatim disclusi pisces continentur. Diminutiuum est à lacu, & significat uas torcularis. lib. 12. cap. 49.

Auium lanistæ) Sicut lanista comparat familias gladiatorum, easq; edocet armorum disciplinam, ut mox uendat munerarijs: ita per translationem dicuntur lanistæ auium, qui gallinas parant, instruuntq; ad certamen, qui mos hodieq;

IN COLV MELLAM.

dieq; durat apud Boëmos : ubi primores præparant gallos gallinaceos pugnae quasi gladiatoria, fiuntq; spōsiones precij non parui, dum unusquisq; pecuniam largam deponit, quã aufert dominus uictoris gallinacei. Plinius refert Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editum, ceu gladiatorum. lib. 8. cap. 2.

Vel de lapide noxium) Serui dicuntur de lapide empti, propterea quod uenales serui astabant in lapide, foro Romano ubi præco uenales proclamabat. Hinc illud Plautinũ: In eo astas lapide, ubi uenales præco prædicat. M. Tullius in oratione contra Pisonem, non minus scienter, quã eleganter tribunos duos dixit esse de lapide emptos, quia mercede redempti fuerant, ut fauerent Clodio: Sicut serui de lapide pecunia comparantur. Labitur Merula errore manifestario, qui enarrans hunc locum Columellæ existimauit id totum referendum esse ad eos, qui de Capitolino lapide deiciebantur, quod quã ridiculum sit interpretamentum, penitusq; ab intellectu scriptoris dissentiens, qui uis uel mediocriter eruditus intelligit. lib. 3. cap. 3.

Lapsana) Oulus est syluestre trium foliorum, diui Iulij carminibus præcipue iocis militaribus celebratum: alternis quippe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud Dyr rhachium, præmiorum parsimoniam cauillãtes. Est autem id, ut inquit Plini. cima syluestris.

Exiguum laseris) Virgultum clarissimum est, nomine laserpitium, quod Græci silphion uocant, cuius succum uocant laser, magnificum in usu medicamentisq; & ad pondus argentei denarij pensum. In Cyrenaica prouincia præstantissimum, unde epitheto optimo Catullus Cyrenas laserpiciferas nominauit. Pallad. Græco uocabulo opon Cyreniacum appellat laser, quasi succum Cyrenaicum.

Galenus

Galenus quoq; opij Cyrenaici mentionem crebro facit, intelligi uolens hoc laser: quamuis mendose hæc dictio legitur in codicibus impressis. Plinius de lasere scripsit hæc: Laser ex silphio profluens inter eximia est naturæ dona numeratum: pluribus compositionibus inseritur, per se autem algores excafcit. Potum neruorum uitia extenuat, foeminais datur in uino. à lasere laserpicium acetum dictum. lib. 5. cap. 8.

Neq; latere) Id est pariete lateritio, & structura ex lateribus coctis facta. Col.

In uentrem latefcunt) Lati fiunt prægrandesq; & uentricosi. lib. 2. cap. 10.

Lentorem) Vulgo uiscositatem uocabulo barbaro appellant. Lentor dictio est infrequens: sed oppidò quàm elegãs, Plinianiq; splendoris. lib. 6. cap. 4.

Leucoia) Candida uiola hoc nomine nuncupatur: Nam Græci leucon candidum, & ion uiolam dicunt. lib. 9. cap. 4.

Superposita libella) Norma est siue instrumentum quo libratores aquarum utuntur. Structuras ædificiorum, ut inquit Plinius, ad normam, & libellam fieri, & ad perpendicularum respondere oportet. in alia significatione libella in argento significat decumam partem denarij nummi. Semibella dimidium libellæ. lib. 3. cap. 13.

Liberæq;) Libera dea est, per cuius beneficium foeminae emissis in coitu seminibus liberentur, unde & nomen, quam etiam Venerem esse putant. Autor August. in sexto de ciuitate dei. Quidam autumant Liberam esse uxorem Liberi patris, hoc est Bacchi: numen utriusq; in bacchanalibus celebratur. lib. 12. cap. 18.

Ligula) Nomen mensuræ parue, instar cochlearis, à lingue similitudine ligula dicta. Quidam grammatici
partii

perlinaciter contendunt lingulam dici debere potius, quam ligulam, quos hoc disticho taxat Epigramatista, Quamuis me ligulam dicant equitesq; patresq;, Dicor ab indoctis lingua grammaticis. Plinius lib. 20. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant ligulae mensura. Ligulam quoq; dicimus uinculum calceorum, de qua Iuuen. Et ligulas dimittere sollicitus. Lingulam dixere ueteres gladiolum oblongum in speciem linguae factum. lib. 12. cap. 22.

Ligone) Ferramentum est rusticum à legendo dictum. Namq; eo propter latitudinem id quod sub terra est, facilius legitur. Vlpianus inter instrumenta fundi, quae culturae utilia sunt, enumerat ligones. lib. 2. cap. 16.

Ligustici) Ligusticum est olus siue herba hortensis à Liguria nominatum. Plin. in XVIII. Ligusticum syluestre est in Liguria suae montibus, seritur ubiq; suauius satiuum, sed sine uiribus: panacem aliqui uocant. Apitius condimentis apitianis frequenter immiscet ligusticum. lib. 12. cap. 57.

Lirantur) In liras digeruntur sulcanturq; factis porcis, de quibus supra scripsi satis diligenter. lib. 11. cap. 2. hinc liratum aduerbium per liras. lib. 11. cap. 3.

Mustum lixiuum) Plinius & Graeci scriptores protropion uocant mustum sponte defluens antequam calcetur uuae.

Fœminæ locis) Id est genitalibus & naturalibus equae. Locos proprie appellant genitalia mulierum. Plinius: Fœminis eadem omnia praeterquam uesicae iunctus utriculus, unde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus uuluam. M. Cato: Mulier si eo lotio locos fouebit, nunquam hi uiriosi fient. Corn. Celsus: Quae locis laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento leuatur. lib. 8. cap. 11.

Loculamenta) Loculi sunt & receptacula quae apud nos sunt

fiunt uiminea, & ordine collocantur in peristerotrophio, in quibus nidificant columbe. M. Varro loculatas piscinas decenter appellat quibusdam quasi loculamentis distinctas, ubi dispares disclusi pisces habentur. lib. 8. cap. 8.

Locustæ) Locustas intelligit, quæ sunt in genere sectorum, quas Græci ἀγγιδᾶς uocant, de quibus multa Plinius noster in undecimo. Ecclesiastici conditores memorant olim locustam totam execuisse Aegyptum. olim à locustis ciuitas in Africa pulsa est. Aliàs locustæ sunt pisces. Fuit & Locusta foemina uenefica, cuius Tranquillus, Tacitus, Iuuenalis commemorerunt. lib. 8. cap. 11.

Ad lucubrationem uespertinam) Rustici duas habent lucubrationes, easq; maximè noctibus hybernis: alteram uespertinam, alteram matutinam, quam antelucanam uocant: quia ante lucem euigilant. Literatis quoque consimiles sunt lucubrationes, magna tamen dissimilitudine disparatæ. Siquidem rustici lucubrantes rusticana opera efficiunt, & uilia, literati uerò diuina, & immortalia: illi corpus, hi ingenium exercent, illi manus mouent in canabe, & ligno & materia, hi inter chartas, & calamos scriptorios sunt occupati, qua occupatione, nihil honestius, nihil potest esse præstantius. lib. 11. cap. 2.

Optima habentur à lumbis) Membra hominis, & partes ad alias quoq; res decenti translatione transferuntur. Nam montibus poëtæ persæpe dant caput, humeros, pedes. Nec Columella in uitibus lumbos, & humeros, indecenter appellat eas partes, quæ si uitem metiaris, ut hominem obtinent uicem lumborum, & humerorum. Cùm similiter Plinius dat uitibus digitos, pollices, caput, crines, alia quoque humani corporis membra. Idem tradit ab humeris arborum surculos petendos esse ad insitionem. Colu.
lib.

lib. de arb. cap. 3.

M

Maceria) Sepimento. Plautus in Truculento: Maceria illa in horto in singulas noctes latere fit minor. M. Varro docet maceriam in fundo esse fabrile sepimentum, cuius species sunt quatuor, quod fit è lapide, quod è lateribus coctilibus, quod è lateribus crudis, quod ex terra, & lapillis compositis informe. lib. de arb. cap. 18.

Macesat) Legendum est macescat, hoc est, macer fiat. Plautus: Macesco, tabesco, consenesco miser. lib. 7. cap. 3.

Malagmatis) Malagmata medicamenta quæ molliunt, unde & nomen. lib. 6. cap. 16.

Maleorum) Corrige malleolorū. Sunt enim malleoli uocabulo apud scriptores rei rusticæ frequentissimo, surculi uitium utrinque capitulati, & ob id malleoli nuncupati, perinde ac mallei effigiem representantes. lib. 3. cap. 21.

Malignis lignis) A malo arbore pomifera malignum lignum dici arbitror. Plin. melinum unguentum celebrat, ex eo dictum, quod ex malis cotoneis fit. Nam μῆλον Græcè malum appellatur. lib. 7. cap. 8.

Marathitē) Lego marathritē, hoc est, uinū ex foeniculo concinnatum, quod Græci marathron uocant. lib. 12. ca. 35.

Maritabis) Dicuntur decentissima translatione arboriter maritari, quando illis uitis copulatur. Plin. consimiliter, Alternis, inquit, seruantur brachia, alternis putantur annis, sexto anno maritantur. Horatius quoq; dixit in Epodo, Altas maritat populos. lib. de arb. cap. 16.

Materiam submittito) Id est, pampinum educato, producitoq; ad incrementum, ut mox fructum ferat. Frequens uerbum apud Columellam in hoc significato, sicut & materia pro uirga siue palmite uitigineo. In sexto ait idem,

Materiam uocamus palmitem, ea & fructum, & noua flagella bene procreat. Aliàs materiæ appellatione significatur omne lignum accommodatum ad ædificandum. Ideoq; scribit Vlpianus: Si cui legata ligna sunt, ei arbores materiæ causa succisas non deberi. & ut autor est Paulus: Perticæ & pali in numero materiæ redigendi sunt, & ideo lignorum appellatione non continebuntur. Hinc materiarius uocabulo Plautino dictus faber tignarius, & fabrica materiaria Plinio nuncupatur fabrica tignaria, quam Dedalus inuenit. Apud Vitruuium uerba sunt materiari, & materiaciones. Apud M. Tullium ades male materiata, id est, tignis, trabibusq; male fultæ, maleq; adminiculate, & ob hoc uitium facientes. lib. de arb. cap. 1.

Matrices) Quæ sunt matres, & progenerant, uulgò matricem uocant genitalia fœminæ, qua foetus ipse concipitur, contineturq;. Eruditiores matricem ponunt pro ea quæ fœcunda est, & mater fit, & parit. Infrà loquens de gallinis, inquit, Sint matricem robusti corporis, Et est hæc dictio in hac significatione propè in usu Columellæ. Suetonius arborem appellauit matricem, ex qua plâta tantum foret. Videor, si memoria non labat, legisse apud Plinium, uno tantum in loco matricem poni pro locis genitalibus secundum uulgarem significatum. lib. 7. cap. 3.

Mediastinus) Significat seruū ministerio rustico priuatim attributum, quod sanè erat laboriosum. Sed quod in agricolatione sit id officium mediastini, nõ satis liquet, nisi accipias pro eo qui balnea curat & domum. Quidam etymon mediastini deducunt à medio astu, id est, ciuitate, quasi in media ciuitate uersetur, & mediæ urbis incola sit, quæ significatio planè conuenit cum illo Horatiano carmine: Tu Mediastinus tacita prece rura petebas. Quidam
mediastin

mediastinum à medio stando uocari memorant, non pauci mediastinos tradunt dici uilissima quæq; mancipia, qui abiectissima quæq; officia tam in agro, quàm in urbe inter seruos peragunt, ut omnibus pareant, nullius imperiũ detrectantes, quasi in medio, ac propatulo ad omniũ domesticorum iussa præsto sint. De mediastinis Nonius, Porphyrio, Priscianus. Ego re solerter, curioseq; perpensa, uideo apud Columellam mediastinos proprie intelligi eos operarios, qui in studio agricolationis uersantur: quales sunt occatores, sarritores, runcatores, messorum: hoc signat ipse Columella scribens in secundo, posse ducentorũ agrum iugerum subigi duobus iugis bouum, totidemq; bubulcis, & sex mediastinis. Nam præter bubulcos mediastini sex, qui alij intelligi possunt, quàm hi qui reliqua opera præter arationem in agricolatione conficiunt, ut est sarrire, runcare, occare, metere, & cætera hoc genus? sunt autem quasi hi in medio aratorum, & uinitorum consistentes. lib. 1. cap. 9.

Viridem medicam) nomen est herbe pabularis, de qua Vergilius: Tunc te quoq; medica putres Accipiunt sulci. Columella in secundo inter genera pabulorum, eximiam scribit esse herbam medicam, quod semel seratur decem annis omnibus. lib. 7. cap. 4.

Melicum) M. Varro: Ad hanc rem electis maximis galinis, nec continuò his quas melicas appellant falsò, quod antiqui, ut thetin, thelin dicebãt, sic medicam, melicam uocabant. hæ primo dicebantur, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ, quæque ex his generatæ postea propter similitudinem. lib. 8. cap. 2.

Mellificijs) Mellis conficiendo, operiq; mellifico. libro 9. cap. 13.

Melliffones) Græci μέλιττας uocãt apes, unde melisso-

nes dicuntur apiaria, quæ mellaria quoque nominantur, loca uidelicet in quibus siti sint aluci apum. Loca quibus pascuntur anseres, Græca uoce nuncupant chenotrophia, Nam χῆρ dicitur anser. Leporalia dicuntur loca quibus uidelicet lepores inclusi pascuntur, quanquam M. Varro leporaria intelligi uelit omnia septa ædificia uillæ, quæ habent inclusa omnis generis animalia quæ pascuntur. In leporario (inquit) apri fuerunt multi. Scipio, qui purissimè locutus est, roboraria appellat uiuaria ferarum, à roboreis tabulis, quibus sepiri solent. lib. 8. cap. 1.

Melimellis) Nomen est liquoris, composito uocabulo ex malis, hoc est cydonijs, & melle. lib. 12. cap. 45.

Menstruus fiat) Id est, ne id mense uno impendatur, absumaturq; quod per totum annum sufficere debet. libro 12. cap. 1.

Mentigo) Videtur in agnis, & hædis mentigo id ferè malum esse, quod in hominibus mentagram appellant. Vtriusque uocabuli etymon à mento est, quoniam ab ea parte ferè oriebatur, fædisq; ulcibus mentum, os, labra, obsidebat. lib. 7. cap. 5.

Multi mergis) Videntur mergi esse ferramenta idonea metendis frugibus, quæ à Plinio mergites appellantur, sic scribente: Stipule alibi mediæ falce præciduntur, atque inter duos mergites spica distingitur. Notum est illud Maronianum, Aut fœtu pecorū aut cerealis mergite culmi. Exponunt grammatici mergites dici manipulos spicarum, quo intellectu an hic & apud Plinium mergi, mergitesq; accipi possint, æstiment eruditi. aliàs mergus dicitur in uinea, ubi supra terram uitis curuatur iuxta suum admiculum, à mergendo uidelicet nominatus, de quò Palladius hæc, Mergum dicimus, quoties uelut arcus supra terram

IN C O L V M E L L A M.

ram relinquitur, alia parte vitis infossa. Mergi post biennium reciduntur in ea parte quæ supra est, & in loco iustas vites relinquunt. lib. 2. cap. 21.

Mergis propagare) Mergus genus est propagationis, ubi scilicet vitis iuxta suum adminiculum curuatur, atque perducitur ad uacantem palum, à mergendo dictus. Instar enim arcus curuatura fit in mergo, & ex arcu euocatur materia, quæ protinus applicata suo pedamento ad iugum trahitur. Vitis celerrime prouenit propagata mergis, qui Columellæ maxime probantur. lib. 4. cap. 2.

Simile miliario) Miliarium nomen est uasis: quo, ut ostendit Cato, utebantur in trapeto. Palladius, docet altum & angustum formari solitum, qui hoc idem memorans quod Columella, sic refert: Vas æneum miliario simile, id est altum & angustum, uespere intus cum lucerna collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accensum, illuc papiliones conuenient, & circa lumen uolitant & angustia uasculi ab igne proximo in terra cogentur. libro 9. cap. 14.

Patere minime) Ad minus, ut uulgo dicitur, eloquutionis genus Columellæ peculiare. Plinius in eo significato dicit minimum. lib. de arb. cap. 16.

Mas & scemina aratro) Mos fuit priscorum in condendis urbibus, ut conditores taurum, & uaccam simul iungerent, cincti ritu Gabino, tenentes stiuam incuruam, ut glebæ omnes intrinsecus euaderent, & ita sulco ducto loca murorum designabant, aratrum suspendentes circa loca portarum. Ex hac antiquorum consuetudine tractum est illud Vergilianum: Interea Aeneas urbem designat aratro. Hinc Ouidius quoque scribit in Fastis: Inde premens stiuam signauit moenia sulco, Alba iugum niuco cum

boue uacca tulit. Videtur Colum. mutuatus esse hæc ex M. Varrone ita scribente, Et æs antiquissimum est, quod conflatum, pecore est notatum, & quod urbs cum condita est, tauro & uacca qui essent muri & portæ definitum. Colu. in præfatione lib. 6.

Molite) Mola contusa, media correpta pronuntiatur molitum. lib. 6. cap. 9.

Muridas & exesas) Quodam quasi mucore obductas corrosasq;. Mucor peculiare uitium est uini, Lex uendendo uino est, ut ueque muceat neque aceat. Proprium est, ut Plinij uerbis utar, inter reliquos liquores uino mucescere aut in acetum uerti. Satyricus poëta dixit mucida frusta farine, intelligi uolens panem cibarium prædurum, ac mucore situq; inamabili obductum. Plinius ait gracilescere uitem ac emucidam exire totam in foetum nisi recidatur. lib. de arb. cap. 6.

Mundum muliebrem) Appellatione mundi muliebris significatur ornatus, quo matronæ fiunt mundiores, elegantioresq;. Iurisconsultus autumat eo contineri specula, matulas, unguenta, uasa unguentaria, & si qua similia dici possunt, separatq; mundum ab ornatu, tanquam mulier possit esse munda, nec tamen ornata. Verum oratores, & historici luculenti, quorum autoritas apud me in elegantia Latinitatis pro ratione est, mundum muliebrem accipiunt pro ornatu matronali, cultuq; & eo quidem pretiosissimo, ut puta auri, purpuræ, & gemmarum. Ero interim contentus uno exemplo, quod suppetit Liuius: Mundiciæ ornatus, & cultus, hæc fœminarum insignia sunt, his gaudent, & gloriantur. Hunc mundum muliebrem appellauerunt maiores nostri: quid aliud in luctu, quàm purpuram, atque aurum deponunt?
quid

quid aliud cum eluxerunt, sumunt? Lucilius satyrographus mundum muliebrem non masculino genere, sed neutro appellavit his uersibus: Legauit quidam uxori mundum omne penumq; Quod mundum, atq; penum? nam quis dijudicet istud? lib. 12. cap. 3.

Muria dura) Muriam duram sic faciunt: Dolum oris patentissimi aqua cœlesti replent, siue fontana, tum indunt sportam iunceam plenam sale candido, qui quandiu liquecet, signum erit nondum esse muriam maturam, itaq; subinde alius sal tandiu ingeretur, donec in sporta permaneat integer, nec minuatur, quod cum animaduertes, tunc scias muriam habere maturitatem suam. Est aliud muriæ maturæ experimentum: Nam ubi dulcem caseum dimiseris in eam, si pessum ibit, scies esse adhuc crudam; si innatabit, maturam. In alio significato muria nomen est exquisiti liquoris, qui ex thymo fit præstantissimus. Antipolis muria laudatur. Hinc illud epigrammatistæ: Antipolitani (fateor) sum filia Thynni. Muriatica Plautino uocabulo dicuntur salsamenta. lib. 6. cap. 30.

Murinus) A mure color murinus dici uidetur: alij à murra deducunt, quem Palladius mureum uocat, atque inter colores equinos maxime probari: uulgo murellum uocitant. lib. 6. cap. 37.

Muscantur) Musco herba inuoluuntur, contegunturq; ut quodam seu tegumento uestitæ aduersus frigora muniuntur: & ne sole findantur. lib. 11. cap. 2.

Mutuli) Sunt mutuli in ædificijs quædam proiectione prominentes in parietibus, de quibus ait Vitruuius, in quarto scribens: E' cantheriorum proiectionis mutulorum sub coronis rationem inuentam esse, ita ferè in operibus lapideis, & marmoris mutuli inclinatis sculpturis defor-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

mantur. ait M. Varro mutulos præbere sedilia auibus. Idem refert mutulos in pariete pro columbarijs esse ponendos. lib. 8. cap. 9.

N

Napinæ, rapinæ) id est, sationes naporum raporumq;. M. Cato : Rapinam & coles rapicij unde fient, & raphanum in loco stercoreato bene, aut in loco crasso serito. Annotandum dici rapicium à Catone, prout uulgo uernacula dictione usurpatur. Rapina in hoc significatu media correpta pronuntiatur. lib. 11. cap. 2.

Nauus) Qui sit nauus, cognosces ex contrario, quod est ignauus. M. Tullius in Oratore : Noti erant, & nauis, & nari, quibus cum in præponi oporteret, dulcius uisum est, ignoti, ignaui, & ignari dicere, quàm ut ueritas postulabat. lib. 7. cap. 9.

Picis Nemeturicæ) A loco nomen accipit, ut Nemeturica diceretur. lib. 12. cap. 24.

Nepa) Nepam dicunt esse scorpionum, quamuis quidam cancrum dici existiment. M. Tullius, Pectusq; nepai. libro 11. cap. 2.

Nepotum fructu) Palmites in uitibus nepotes nominantur, translatione facta ab hominibus, hominumq; sobole. Infra quoque inquit, Nepotes natos discerpemus. lib. 3. cap. 6.

Nesotrophij) Nesotrophium nomine Græcanico dicitur locus in quo anates aluntur. Græci enim νεοτροφιῶν uocant anatem, & τροφήν, alimentum. Scribit Plutarchus Catonem Censorium aluisse domesticos ægrotos carnibus nesarum, & phassarum : expone anatum, & palumborum Græcè φάσαρα dicitur palumbus.

Sine nitro) Qui uult brassicam uiridem efficere in co-

ctura

IN COLVMELLAM.

Stura adhibeat nitrum, cuius natura non multum distat à sale. Hinc exijt illud epigrammatistæ: Ne tibi pallentes moueant fastidia caules, Nitrata uiridis brassica fiat aqua. Plinius: In coquenda brassica nitrum uiriditatem custodit. Apitius quoque inquit, ut omne olus smaragdinum fiat, cum nitro coquatur, olus autem smaragdinum pro uirenti positum est, à uirore smaragdi, qua gemma nihil est uiridius. lib. 11. cap. 3.

Nomenclationis) Nomenclaturæ, nominationisq; uocat enim eleganter aucupium nomenclationis diligentiam illam immodicam, atq; superuacaneã percensendi nominatim uocabula omniũ uitium, quarũ infinitus est numerus, infinitæq; appellationes. de seruo nomenclatore scriptissimus affatim in Tranquilli commentarijs. lib. 3. cap. 2.

Optima nomina) id est, debitores. Liuius nomina impeditiõra, uocat malos debitores. Apud Iurisconsultos locutio usitatissima est, ut nomina pro debitis, & debitoribus usurpentur. Hinc illud Scæuolæ: Filio meo nomina ex Calendario quæ elegerit filius meus sibi x. x. dare damnati sunt, sine dolo malo: & cum omnis propè substantia Calendarij x. x. nominibus contineretur, quæsitum est, an huic filio eorum nominum electio sit permittenda. In topicis argumenta ducuntur ex ea pecunia, quæ in nominibus debeat. Apud Satyricum poëtam nomen hoc intellectu accipiendum est in eo uersu: Cum uenit ad dubium grandi cum codice nomen. Vbi codex significat librum, siue Calendarium, in quo ratio accepti, expensiq; perscribitur, de quo sic inquit M. Tullius: Non refert parua nomina in codice. id est, paruas summas debitæ pecuniæ, non scribit in codice accepti, & expensi, in quo nomina, id est debitores, digerere, & diligenter perscribere negotiatores,

res,

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

res, mensurarijque consueverunt. Illud Senecæ sat notum: Nunquam magis nomina facio, quam cum dono. Quò sententialiter ostendit, debitores ueros parari liberalitate oportere. lib. 1. cap. 7.

Nomophylacas) Vocabulum Græcum, siue Græanicum est: quod significat legum custodes. Tradunt Græci scriptores, nomophylacas fuisse apud Athenienses magistratum quendam, qui cogebat primores uti legibus. Differunt à nomothetis, nomophylaces, quoniam hi custodes sunt legum, illi conditores. M. Tullius in libro de legibus sic refert, Græci hoc diligentius, apud quos nomophylaces creantur, nec hi solum literas (nam id quidem etiam apud maiores nostros erat) sed etiam facta hominum obseruabant, ad legesque reuocabant. lib. 12. cap. 3.

Vini nota) Est unum primæ notæ, quod est generosissimum, & secundæ, & tertie notæ, id est, secundi, & tertij loci, atque ita gradatim prout bonitate præstat, dicitur quæcunq; uini nota, pro uinum quodcunq; tam nobile, quam ignobile. Horatius: Chio nota si commixta Falerni est. lib. 12. cap. 19.

Noxæ dedimus uelut carnifici) Verbum est iuriconsultorum, quod significat tradere seruum nocentem ob noxam, id est, delictum actori iniuriarum. Nam quando seruus deliquerat, licebat domino deditioe ipsius corporis, quod deliquisset, euitare litis æstimationem. Detracta noxæ deditioe, dabatur noxalis actio in dominum: qui si decessisset, heres eius non tenebatur, ut docet Ulpianus, titulo de noxalibus actionibus. Igitur nunc quadam decenti similitudine conqueritur Columella rem rusticam dedi, ac tradi pessimis seruis, uelut carnificibus tanquam nocentem, ac pessimè tractandam, sicut seruus qui deliquerat à domino

mino

IN COLVMELLAM.

mino dedebatur illi, cui nocuerat: & per eam noxæ dediti-
tionem transferebatur dominium in actorem. Dedita autē
noxæ mancipia à nouo domino male multari, tractariq; so-
lebant. Hinc obnoxius obligatus pœnæ dictus ob noxam,
id est, delictum. Col. in præf. lib. 1.

Nubilarium applicari) Rusticum ædificium est nubi-
larium, à nubilo aëre dictum, sub quod totam messem fun-
di, & semitrita frumenta conferre rustici consueuerunt, si
repentinus imber per trituram interuenerit. Id autem nu-
bilarium iuxta aream est faciendum: dicitur & nubilari. lib.
1. cap. 6.

Numellis) Numellæ, quarum mentio fit à Plauto, sunt
uincula, quibus quadrupedes in pascuis deligantur, unde
& nomen impositum est: siquidem Græca uoce νομαί di-
cuntur pascua, unde & Apollo Nomius creditur esse co-
gnominatus. lib. 7. cap. 8.

Numidicam dicunt) Dissentit à Varrone scribente,
gallinas Africanas à Græcis appellari Meleagrides, tan-
quam res una sit, nomina tria: ut Africanæ, Numidicæ,
Meleagrides pro uno, eodemq; auitio habeantur. Sunt
autem gallinæ gibbosæ uarijs plumis sparsæ, quæ ob id à
Martiæ dicuntur guttæ Numidicæ. Ab Horatio, Afra
auis: de his intelligi uoluit Papinius in syluula: Quas udo
Numidæ legunt sub austro. lib. 8. cap. 2.

Obescant) Esca pascunt, ac saginant, ab esca ductum
uerbum obescare, sicut & inescare. lib. 8. cap. 7.

Opus obibit) Peraget, adibit, lib. 4. cap. 24.

Obligat) Alligat, obligare uulnus est alligare, fascijsq;
uinciri. lib. 11. cap. 2.

Obsidia) obsidionem, & insidias. lib. 9. cap. 7.

Obsole

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Obsoletior) Squalidior, decoloratiorq; lib. 2. cap. 11.

Obstetricum) Obstetrices dicuntur, quæ præsto sunt foeminae parturienti, dictæ ex eo, quòd opem ferant, uel ut interpretatur diuus Ambrosius, quòd obsistant, ne foetus recens editus in terram defluat. Plinius & Aristoteles frequenter testimonia citant obstetricum, tanquam in rebus talibus peritissimarum: nanque diutino usu, qui magister est optimus, exercitatissimæ non parum multa melius nouere, quàm medici. lib. 7. cap. 3.

Cum obstipæ sues) Obstipum uocabulo antiquo dicunt obliquum. Solent hypocritæ tristes, & adumbrati philosophi incedere ceruice obstipa, & capite obliquo. Hinc exijt illud Persianum: Obstipo capite, & figentes lumine terram. Horatius: Stes capite obstipo, multum similis metuenti. Scribit Sueton. Tiberium fuisse ceruice rigida, & obstipa. Plinius noster memorans & ipse signa ægrotantis suilli pecoris, quod à Columella dicitur obstipum, dixit obliquum: sic enim inquit, Index suis inualidæ cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquum in incessu. lib. 7. cap. 10.

Inoccatum) Occatione facta satum. Occare autem, hoc est glebas comminuere satores solent, & quasi occidere, unde & nomen. Quidam ab occæcando occationis uocabulum dictum esse autumant. Occator nominatur is operarius, qui facit occationem. Iocus Plautinus hinc innotuit: Occatorum dicere debebas prius: nam semper occant priusquam sarriunt rustici. lib. 2. cap. 8.

Occidit mane) Occasum matutinum intelligit. De quo Plinius scitissime scribit: cum uerò ait, Exoritur mane, signat ortum matutinum. lib. 11. cap. 2.

Tam otij, quàm negotij. M. Tullius in oratione pro Plancio

IN COLVMELLAM.

Plautio sic scribit: Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum semper magnificum, & præclarum putavi: Clarorum uirorum, atque magnorum non minus otij, quàm negotij rationem extare oportere. Econtrario dicere solebat Galba, neminem rationem otij sui reddere cogi. lib. 2. cap. 22.

Oculi domini) Maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerant: & ut autor est Aristoteles in Oeconomicorum primo, Persa interrogatus quid equum maximè saginaret, oculus domini respondit. Item Libycus quod sterco agro foret utilissimum, domini inquit, uestigium. Huc pertinet scitum illud Catonis, Frons occipitio prior est, quo eleganter significatur frontem, hoc est præsentiam domini, & aduentum plus prodesse fundo, quàm occipitium, id est, absentiam atque discessum. Alibi tradit Columella oculos, & uestigia domini res esse in agro saluberrimas. lib. 3. cap. 21.

In Oeconomico) M. Tullius secundo de Officijs sic refert: Has commodissimè Xenophon Socraticus persecutus est in eo libro, qui Oeconomicus inscribitur, quem nos ista ferè ætate cum essemus, quo es tu nunc, è Græco in Latinum conuertimus. lib. 11. cap. 2.

Offa) Massula, & frustum. lib. 12. cap. 38.

Oleastellum) Ab oleastro forma diminutionis deducitur oleastellum, tanquam olea hoc etiam nomine dicta sit, quia similis est baccae oleastri, hoc est, oliuæ syluestris. lib. 12. cap. 24.

Oliuitas) Oliuitatem grammatici esse dicunt, frustum oleæ. Verum, ut ego sentio, non tam frustum oliuæ significat hæc dictio, quàm tempestiuitatem, tempus que oliuæ legendæ, ipsamq; collectionem tempestiuam, & ut ita dicam

cam

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

cam uindemiam olei. Hoc docet ipse Columella qui paulò
mox inquit, Media est oliuitas, plerunq; initium mensis Se-
ptembris. lib. 12. cap. 47.

Vuæ ollares) Scriptores uuas ollares uocant quæ in ol-
lis fictilibus conditæ perennant, sunt durabiles. Plinius tra-
dit uenuculam uuam ollis aptissimam. Hinc illud Horatia-
num: Venucula conuenit ollis. De ollaribus uuis ait Papi-
nius in hendecasyllabo: Ollares rogo nō licebat uuas. Qui-
dam creta figulina uuas illinunt, siccatasq; sole suspendunt
usu diluentes cretam. Liguria uuas sole siccatas iuncis fa-
scijs inuoluunt, Græci platani folijs inuoluunt, aut ipsius ui-
tis aut fisci. Ollares uuæ, hoc est, in ollis seruata, os stoma-
chumq; & auiditatem excitant, paulò tamen grauiores exi-
stimantur fieri uinaciorum halitu. Galenus eas celebrat, pu-
tatq; saluberrimas. Docet hoc in loco Columella quemad-
modum ollæ fictiles parandæ sint, quibus uuæ conditæ ser-
uentur. lib. 12. cap. 43.

Velut olympionicarū equarum) Equæ dicuntur olym-
pionice quæ in olympico certamine uictrices sunt, sicut
olympionicas uocant uictores athletas in olympijs ludis.
M. Tul. Cum Rhodius Diagoras olympionices nobilis uno
die duos suos filios uictores olympiæ uidisset, Apud Græ-
cos esse olympionicem iudicatur propè maius & glorio-
sius, quàm Romæ triumphasse. lib. 3. cap. 9.

Itemq; onagro) Asinus syluestris dicitur onager, cuius
pulos uocant lalisiones. Epigrammatista: Dum tener est
onager solaq; lalisio matre Pascitur, hoc infans & breue
nomen habet, Tradit Plinius multum ex onagro & asina
genitum omnes antecellere. M. Varro, Asinorum genera
duo, unum ferum, quos uocant onagros. lib. 6. cap. 36.

ὄρνιθον ποπία) Græci ὄρνιθα gallinā uocāt & alitē, τρο-
φήν

IN COLV MELLAM.

φῆρ alimētum: unde ornithotrophia loca nominamus quibus gallinæ incluse saginantur. Dicuntur & ornithones generali uocabulo, sunt auium receptacula, auitaria inferius lata dictione nominantur gallinaria. lib. 8. cap. 2.

Opacentur (Obumbrentur. lib. 5. cap. 3.

Operculati) Operculis tecti. lib. 11. cap. 2.

Opiuchos) In cælo supra Scorpionem constitutum est sydus ita figuratum, ut manibus anguem medium teneat: unde à nostris dicitur anguifer & anguitenēs, à Græcis ophiuchos, qui dicunt ὄφις serpentem, ἔχω teneo. Quidam appellant ophiulcum, ab eo quod est ἔλω traho, celebratior est prior lectio. apud Higinum fabulosa narratio est quis fuerit hic anguitenens. Habet in capite stellam unam, in utroq; humero singulas. In sinistra manu tres, in dextra quatuor. Totus constat ex stellis numero uigintitribus. lib. 11. cap. 2.

Orbiculata) De his mentio fit à Cælio scribente: Malis orbiculatis esse pasti uidentur. Plinius autor est orbiculata dici ex figura orbis in rotunditatem circumacti. libro 12. cap. 45.

In orcas) Vasa sunt fictilia quibus penora conduntur. Persius, Menaq; quod prima nondum defeceritorca. Apud eundem accipitur pro uasculo oleatorio, scribentem, Augusto collo non fallierorca. Apud Pliniumorca est bellua marina formidandæ uastitatis & formæ. De orcis ficarijs, id est quibus fici conduntur, sic inquit Plinius in x v. At ubi ficorum copia abundat, implenturorca, in Asia cadi. lib. 12. cap. 15.

Opimant) Pinguefaciunt, & saginant. lib. 8. cap. 9.

Orchos) Legendum orchis, species oliuæ est & nomen, orchis, siue orchites, Vergilius tria oliuarum genera di-

h h xit

xit illo uersu: Orchites & radij, & amara pausia bacca. In
codicibus mendosis legitur orchades: autumant grammati-
ci orchites dici à forma testium, qui Græcè nominantur ὀρ-
χίς, unde & buteonē, quod genus est accipitris, triorchem
uocant, quia scilicet tres numero testes habet. lib. 5. cap. 6.

Organum) Docet Vitruuius nomine organi machinas
significari multifarias in architectura. lib. 3. cap. 13.

Origum) Ex genere caprarum sunt origes à quibusdam
foli dicti contrario pilo uestiti, & ad caput uerso. Iuuenal-
is, Et Getulus orix. Item epigrammatista, Sæuus orix con-
stat quid mihi morte canū. Scribit Plinius origem esse uni-
cornem, & bisulcum. Idem tradit, in Africa generari origē
perpetuo sitientem ex natura loci potu carentem, cum mi-
rabiler efficac sit ad remedia sitientium. Nanq; Getuli la-
trones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum salu-
berrimi liquoris haustu uescis. lib. 9. cap. 1.

Ornithiæ) Fauonium uentum quidam Chelidonium uo-
cant, ab hirundinis uisu, quæ Græcè dicitur χελιδών. Tūc
enim incipit flare, cum hirundines aduētant per uer. Non-
nulli appellant ornithiam ab aduentu auium, quæ Græco
uocabulo ornithes nominātur. Flāt autem uenti ornithiæ, ut
docet Pli. uno & septuagesimo die post brumā. Aristoteles
quoq; in secundo Meteororū tradit, ornithias flare post bru-
mam, esse etesias debiles. De etesijs, alibi plura. lib. 11. cap. 2.

Ornithones) Septa in quibus aues pascuntur, ornithones
appellantur. Græca dictione. siquidem ὄρνις dicitur auis, et
gallina. Boëthius cōposuit ornithogonia, id est, de auium ge-
neratione. Lege Varronem, & Gellium, qui te docebunt
quid sint ornithones. Item M. Varro ornithoboscion nomi-
nat gallinaria, hoc est, loca, quibus gallinæ incluse pascun-
tur. lib. 8. cap. 1.

IN C O L U M E L L A M.

Orthocissos) Græco uocabulo orthocissos dicitur recta hederæ, quæ per se rigens stat sine adminiculo. lib. 11. cap. 2.

Oscilla lupinorum) Quæ hic oscilla lupinorum dicuntur à Columella, ea Plinius noster uocat umbilicos, cuius uerba subscripsi: quæ sunt hæc cum uerbis Columellæ congruentia, Condi lupinos in fumo maximè conuenit, quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatem castrant. Videntur autem dici oscilla, quasi parua ora tertio gradu diminutionis, unde & oscilla Vergiliana commodè deduci possent, quamuis grammatici aliter enarrent, quibus non assentior. Quidam malunt legere oscilla lupinorum, quasi ossa minutula, uocabulo ab osse, non ab ore, deflexo, uerùm agricolæ super hoc consulendi. Mos fuit priscorum, ut oscilla fictilia, id est, imaguncule, & sigilla uenderentur, quæ homines pro se, & pro suis capitibus in sacellum Ditis offerret, in festiuitate sigillariorum. lib. 2. cap. 10.

Oues uestire) Hinc pellitæ oues dictæ, quale erat pecus Tarentum, de quibus supra diximus. lib. 2. cap. 22.

Oxygalam) Docet Plin. oxygalam appellari butyrum quod in summo fluit, et supernatat, cui additur exempto sal: fit & oxygala alio modo, uidelicet, recens lac cum acido lacte miscetur, acescitq; quod & utilissimum stomacho. Græcè dicitur ὄξυ & acetum, γὰρ τὸ γάλα, lac, inde copulatis dictionibus fit oxygala. Galenus meminit casei, quem oxygalacticum appellat. Nunc noster Columella plurimis condimentis docet oxygalam fieri. lib. 12. cap. 8.

Oxymelli) Fit uinum ex aceto, & melle quod oximel uocauerunt uoce Græcanicâ. Nam ὄξυ & dicitur Græcis acetum, & μέλι mel. Fit autem oxymel hoc modo: Mellis decem libræ cum aceti heminis quinq; hæc decies subferuefaciunt, atq; ita sinunt inueterare. Themison summus autor,

h h 2 damna

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

damnavit oxymel, & hydromel. Est autem hydromel uinum ex aqua & melle confectum, unde & nomen. Celebrat auctores et omphacomel, quod fit ex uua semiacerbe succo, & melle fortiter trito, unde & nomen, Græcè enim ὀμφαξ dicitur uua acerba, & ὀμφακας uocant uuas, & fructus immaturos. Hinc omphacium oleum dictum, quod ex oliuis acerbis quas drypas uocant, fit: & omphacium ex uua, quod uulgò agreste nominant. lib. 17. cap. 95.

Oxyporum) Condimenta, quibus inest acetum, quæq; aceto diluuntur, generali uocabulo uocant oxypora. Græcè enim acetum dicitur τὸ ὄξϞ. Ex eodem genere est oxybaphon, quasi dicat, intinctus aceti: quanquam oxybaphon uas quoq; sit acetum continens, ut docet Suidas. Oxybaphi meminere Aristophanes, & Pollux. Plin. in x x, differens de fœniculo sic scribit: Id ipsum condimentis prope omnibus inseritur, oxyporis etiam aptissimè. Ex eodem quoq; genere est oxygarum: sic enim uocant liquamen gari cum aceti mixtura conditum. Plinius in x x x 1. docet liquoris exquisiti genus esse, quod garon uocauerunt, quod olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon uocabant, unde & nomen. Postea ex scombro pisce laudatissimum factum est, appellabantq; garum sociorum. De oxygaro ait Epigrammatista: Inter lactucas oxygarumq; liber. lib. 12. cap. 56.

P

Ex uetere palma) Nomine palmæ uitem significari supra annotauimus. lib. 3. cap. 17.

Vitis paletur) Palis adminiculetur, & pedamentis fulciatur. lib. 11. cap. 2.

Paleæ) Membranas illas intellige quæ sub gutture gallorum sunt pendulæ tanquam quedam palcaria. M. Varro, Palca rubra subalbicanti. lib. 8. cap. 2.

Palmi

IN COLVMELLAM.

Palmipedalis deponi) Dicitur malleolus palmipedalis, qui habet longitudinem pedis, & palmi. Palmum autem constare digitis quaternis docet Vitruuius. Pes constat ex palmis quatuor, hoc est, digitis sexdecim. Cubitus ex sex palmis, id est, digitis 96. lib. 3.

Palmas relinquito) Vitis ut docet M. Varro, dicta parilema est, à pariendo, deinde immutatis literis palma. lib. de arb. cap. 10.

Pampinare) Vineam pāpinare, & pāpinos superuacuos detrabere. Arbuta pampinari nō est moris. Nam, ut inquit eleganter Plinius noster, plurimæ arbores amputari sibi uolunt onerosa, & superuacua: sicut nos unguem, & capillum. In pampinatione non hos oportet pampinos detrabere, qui cum uua sint. lib. 13. cap. 10. hinc pampinator. lib. 4. cap. 17.

Pampinarius palmes) Duo genera palmitum: quod è duro exit, materiamq; in proximum annum promittit, pampinarium uocatur, alterum fructuarium. lib. 5. cap. 6.

Nec pandantur) Curuentur. pandere & pandare uidentur usurpatum in eadem significatione pro curuari. Vnde pandationes dictæ curuationes. Plinius: Facile panditur iuglans. Vitruuius in 11. Ulmus & fraxinus non habent rigorem, & celeriter pandant. Idem in 5. Cum solidus erit contignationibus arefcentibus, aut pandatione sidentibus. lib. 4. cap. 17.

Panxeris) Plantaueris, à pango. lib. 11. cap. 2.

Cum rationibus paria facere) Id est, ratio accepti expensiq; bene conueniat, ut quantum pecuniæ acceperit à domino, tantum reddat, eloquutionis genus perquàm familiare eruditionibus. lib. 1. cap. 8.

Parilibus) Parilia appellant diem uigesimum primum mensis Aprilis quo Roma condita est, quæ & palilia no-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

minantur à Pale dea pastorum. Solinus autumat parilia dici quasi à partu Iliæ, uidelicet Romulo & Remo conditoribus urbis Romæ. Festus Pompeius sic scribit, Parilibus Romulus urbem condidit, quem diem festum præcipuè habebant minores. Plinius tradidit sidus secularum uulgo appellatum esse palicium, quoniam exoriuntur undecimo Cal. Maij quo urbis Romæ natalis est. Probus grammaticus docet parilia dici per literam transpositam, quæ si suo loco poneretur, palilia diceretur. lib. 7. cap. 3.

Et parta) Nouè positum pro foeta, & ea quæ peperit. lib. 7. cap. 4.

Pastinationis officium) Pastinare in cultura uinearum uerbum frequens pro eo quod est fodere, & repastinare, refodere. Pastinatus Plinio est nomen quarti ordinis pro pastinatione: dicitur autem à pastino, quod ferramentum est bifurcum, quo semina panguntur. Pastinator, ipse fossor nuncupatur. lib. 3. cap. 11.

Pauicula) Instrumentum est à pauiendo dictum. Est enim pauire, ferire, percutere, solidare, unde pauimenta nomen acceperunt. Cato Portius, Communuito terram pauicula, aut cylindro coæquato. lib. 11. cap. 3.

Pauseam) Genus est oliuæ quæ & posea nominatur, cuius meminit Maro illo uersu, Orchites & radij & amara pauseia bacca. lib. 12. cap. 7.

Pecuarium) Custos pecoris, quem & pastorem uocant. lib. 7. cap. 12.

Vnum hoc diuitiarum genus) In decretis canonicis ex diu Augustini autoritate sic scriptum legimus: Quicquid antiqui habebant, in pecoribus habebant, unde pecunia quoque appellata est. Subscribit huic opinioni Ouidius illo uersu: Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est. Plinius

nius

nus uerò autumat pecuniam à nota pecudum esse appellatam, qua primum signatus est nummus. Donatus Vergilianus commentator autumat pecuniam, ideo à pecore dictam, quia antiquitus fiebat ex corio bubulo. Inde apud scriptores nummi stortei nominantur ex corio facti. lib. 6. in præfatione.

Pedandæ uincæ) Id est, pedamentis siue palis munientæ. Dicimus palum, pedamen, pedamentum, statumen, ridicam pro adminiculo atq; fulcimento, quo uitis innixa recta consistit. lib. 4. cap. 13.

Herba pedicularis) Alia est herba quam pulicarem uocant, quæ Græce dicitur psyllion. Habet enim semen simile pulici, unde et nomen. ἰύλλιας Græca uoce pulex dicitur. lib. 6. cap. 30.

Pediculos) Petioli, pedicini, pediculi dicuntur, quibus fructus in arboribus continentur, quasi parui pedes. libro 12. cap. 44.

Pelamis) Ex thynno nascitur cordyla, quæ à limo pelamis incipit uocari, quasi lutaria ac limosa: ubi annum tempus excessit, appellatur thynnus. lib. 8. cap. 17.

Peragere laboris sui pensum) Translatio sumpta ab ancillarum ministerio, quibus dominæ dant pensa per singulos dies absoluenda, nec antequàm absoluatur ullum datur laxamentum. M. Varro consimiliter: Quoniam nos nostrum pensum absoluiimus. Et Plautus: Mecum pensum lepide accurrabo. lib. 3. cap. 10.

Serum percolari) Liquorem lactis quodam quasi colatorio eliquari defecariq;. Vergilius: Pasce sero pingui. lib. 7. cap. 8.

Peristerones) περυστῆρες dicitur columba: unde peristeronas uocant columbaria, quæ et peristerotrophia nominantur

h h 4 nantur

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

nantur: quamuis proprie columbaria dicantur nidificia columbarum, quæ singulis paribus fiunt intra peristerotrophion, quæ, ut docet M. Varro, debent esse rotunda in ordine crebra, ita ut singula habeant os quo introire, & exire possint. Peristereos uocatur herba, caule alto, foliato cacumine, columbis admodum familiaris, unde & nomen: hanc habentes negant latrari à canibus. lib. 8. cap. 1.

Nec perlibrata) id est, non ad libellam æquata, nec uelut ad normam æquabiliter complanata. M. Varro consimiliter inquit, Campester locus, is est melior, qui totus æquabiliter in unam partem uergens, quam is qui ad libellam æquus, lib. 2. cap. 2.

Perosæ) Odio habentes lib. 8. cap. 11.

Perticalis salix) Duo sunt genera salicum: sunt uiminalis, ex quibus uimina fiunt, & uincula. Sunt perticales, ex quibus perticæ cæduntur. Viminalis salix est humilior, perticalis sublimior. lib. 4. cap. 31.

Velut petum) In oculis peti dicuntur modicè deprauati. Id quod cum uenustate potius quam dehonestamento. Vnde Venus oculo peto esse traditur iuxta illud Ouidianum, Minerva flauo numine, Venus peto. Apud Horatium in Sermonibus, Strabonem appellat petum pater. Hinc Romæ fuerunt cognomina Petorum. Hinc petum accipe pro bono, & lepido: tanquam uocabulum hoc tractum uideri possit à uerbo Græco πέρουα, quod uolare significat. Nam ex uolatu auium signa obseruantur prospera, & optabilia. lib. 6. in præfat.

φάγδαῖνας) Phagedæne sunt ulcera, quibus Plinius remedia multa ostendit efficacissima. Item phagedænas uocant homines sine fine esurientes. lib. 9. cap. 13.

Pyctes) Gallinaceum pugnatorem scite uocant pyctem, quasi

IN COLV M E L L A M.

quasi pugilem, & in pugna athletica certantem. *πυκτός* Græce pugil nominatur. Vnde & *πυκτάλε* certamen appellatum quod inter *πυκτάς* fit. Dictio quidem Græca est, sed nostris quoque usitatissima. Firmicus Maternus scribit leporis sydus in horoscopo facere *πυκτάς* machæarios. Heliogabalus, autore Lampridio, gladiatores ante conuiuium pugnantibus sibi, & *πυκτάς* frequenter exhibuit. libro 8. cap. 2.

Pinsiti allij) Allium pinsitum intellige id, quod uulgo dicitur *πιστόν*, & molitum. lib. 6. cap. 6.

Piperis albi) Tria piperis genera celebrant scriptores, album, nigrum, longum. Arbores quæ gignunt piper, iunipero sunt similes, siliquæ tostæ sole faciunt id, quod uocatur *πiper longum*. Hoc tostum solibus fit nigrum, & rugosum, quod gratius est. Hinc illud Persianum, *Rugosum piper, & pallentis grana cymini*. Apud Horatium ait Catius *ganæa magister, Ego fecem primus & alec, Primus & inueni piper album*. Galenus in simplicibus piper album docet feruentis esse naturæ. lib. 12. cap. 56.

Pipiant) Vocem emittant. Gallinæ dicuntur pipire sicut oues balare, sues grunire. Pipatio dicitur clamor plorantis lingua Osca. lib. 9. cap. 5.

Piscis austrinus) Duo sunt in signifero pisces: alter notius, siue austrinus nominatus, quia ad austrum spectat: alter boreus, quia spectat ad polum arcticum, & regionem borealem. Coniunctio horum piscium nodus uocatur. libro 11. cap. 2.

Pastinale) Lego *πιστρινάλε* à *πιστρίνο*. Nam & Plautus, *πιστορες* uocat *scrophipascos*, tanquam *scrophas* in *πιστρίνο* pascentes. lib. 7. cap. 9.

Pollentia) Nomen est ciuitatis cisalpinæ, quæ censetur

hh s ueller

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

uelleribus fusci coloris. Hinc illud Siliij, Fusciq; ferax Pollentia uilli. Epigrammatista quoq; celebrat lanas Pollentinas. lib. 7. cap. 2.

Thuris polline) Farinam sine flore autumat Plinius pollinem in tritico appellari, quod in siligine uocant florem. Hinc pollinctores dicti, cōfectores pollinis. Hinc pollinaria cribra, siue excussoria farinaria. lib. 6. cap. 29.

Pondo libras) Quod genus locutionis frequentissimū est apud scriptores, ut pondo ponatur pro libra: unde ueteres autore Quintiliano, dixere duapondo, & trepondo, pro duabus, & pro tribus libris. Interdum pondo, pro pondere usurpatur. Liuius: Corona libræ pondo. lib. 6. cap. 6.

Imporcatum occabimus) Sunt porcæ in agris elata terra inter duos sulcos, ab eo dictæ, quòd frumentū porriciāt. Nam cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat, ea porca est. Rustici easdem liras uocant. Hinc imporcatum semen eleganter dictum per porcas ingestum: apud Plinium legimus, porculetæ uocari ab Vmbrijs, & Marsijs interualla intermissa ad uicenos pedes, inter binas uites arationis gratia. Idem porcellas uocabulo diminutionis appellat. Autumant grammatici, porcas in agris dictas esse, quòd porriciant, id est, prohibeant aquam frumentis nocere, uel quòd porrigent frumentum. Mensura autem porcæ, est in longitudine c x x v. pedum, in latitudine x x x. libro 2. cap. 10.

Porculatoris) Porculator proprie is dicitur, qui curat porcellos lactentes. Porculatio nutritus porculorum. libro 7. cap. 9.

Porri caput) Id genus porri intelligit, quod uocant capitatum, ad differentiam eius, cui sectiuo nomen est. Cui
autorit

IN COLVMELLAM.

autoritatem dedit Nero, uocis gratia uescens eo ex oleo omnibus diebus per menses aestatis. Antiqui uolentes facere capitatum porrum, silice, uel tegula subiecta capita dilatabant. lib. 11. cap. 3.

Sicut precie) De his Vergil. Purpureæ, precieq; Existimat Seruius dici precias, quasi præcoquas, ex eo, quod citò maturescunt, & ante alias sale coquuntur. lib. 3. cap. 2.

Præsidarij malleoli) Qui quasi in præsidio relinquuntur, uitiumq; tutela, quales sunt fructuarij. Est in uite palmes, quem quidam custodem, alij resecem, nonnulli præsidarium appellant: à Columella alibi subsidiarius quoque nuncupatur. lib. 4. cap. 16.

Primas tribuerunt) Honestæ locutio, ut primas tantum absoluteq; dicamus pro primatum, & primum locum, ac primas partes, nec opus est addere partes. Sic pleriq; omnes ex ueteribus scriptoribus, qui purè, munditer, Latine, scribere consueuerunt. Quintilianus: Secundas confessione plurimorum Philetas occupauit. M. Tullius loquendi norma, & scribendi lex sic inquit: Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cum rogaretur, quid in dicendo esset primum, huic secundas, huic tertias. lib. 2. cap. 17.

Procyon) Horatius ait in carminibus: Iam Procyon furit. Dicitur hoc sydus Græca uoce procyon, quasi ante canem exorians: de quo M. Tullius: Ante canem procyon Graio qui nomine fertur. Hoc sydus, ut autumat Plinius, apud Romanos non habet nomen, nisi uelimus intelligi caniculam, hoc est, minorem canem: exoritur cum Leone, ut docet Higginus. lib. 11. cap. 2.

Prodromi) Etesias uentos significat, qui prodromi uocantur, ex eo, quod præcurrunt, anteceduntq; ortum caniculæ. Ioannes Baptista dictus est prodromos, tanquam præcur

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

præcurfor domini. lib. 11. cap. 2.

Productissimum) Longissimum, procerissimumq; libro. 3. cap. 10.

Progemmet) Gemmas emittat lib. 4. cap. 24.

Proluuie) Stercore. Verg. Fœdissima uentris Proluuies. lib. 8. cap. 3.

Rebus promercialibus) promercales res dicuntur, quæ uenales inter mercimonia proponuntur. Sicut à Suetonio promerciale aurum dictum, ab Aulo Gellio, promercalia, quæ uenui subiiciuntur. Denique quicquid pro merce distrahitur, id promerciale dici potest. Alibi ait Columella consimiliter pecuniam neque in pecore, neque alijs rebus promercialibus occupet. lib. 1. cap. 8.

Proritet) Inuitet, incitet, allectet. lib. 3. cap. 2.

Non prouinciale, sed Italicus ager) Attendenda est elegantia scriptorum celeberrimorum, qui regiones omnes præter Italiam prouincias appellant, & homines bifariam partiuntur, in Italicos, & prouinciales. Plinius in Epistolis: Italicus est, an prouincialis. Infrà Columella duo genera facit arborum, alterum Italicum, alterum prouinciale, quasi dicas, externum, & peregrinum. lib. 3. cap. 3.

Pulicose) Quam pulices infestant: sic & pediculosus dictus plenus pediculorum. lib. 7. cap. 13.

Pullationem) Pullorum prouentum, foeturamq; & educationem. lib. 8. cap. 5.

Pullefcit) Sobolescit, & pullulos, foetusq; progignit: interdum uitis luxuria se consumit. lib. 4. cap. 21.

Pullicies) Pro pullis, & pro prouentu, & foetura pullorum. lib. 8. cap. 11.

Pullula terra) Coloris nigri, quem pullum uocant. Pulligo Plinio est nigritia quædam lanarum Tarëtarum, prope

IN COLVMELLAM.

pe peculiaris, declinans in fuluum colorem. lib. 2. cap.

Ouem pulmonariam) Pulmone laborantem: in cuius pulmonibus vitium est. Græco uocabulo peripneumonici dicuntur, hi quos pulmo male habet, & qui Latina uoce pulmonarij nominantur. lib. 7. cap. 5.

Pulmonaria) Pulmonis uitio laborantis, hoc est, peripneumonice, prout Græco uocabulo nominantur. lib. 7. cap. 10.

Pultarios) Vascula sunt, à pulte dicta: apud Cor. Celsum frequens est mentio uasculi pultarij. lib. 12. cap. 43.

Vberior puluerationibus) Plinij uerba sunt huic sententiæ mirè congruentia, quæ subscripsi. Transpadanis cineris usus adeo placet, ut anteponant fimo iumentorum: sunt qui puluere quoque uuas ali iudicent, pubescentesq; puluerent, & uitium, arborumq; radicibus aspergant, quòd certum est Narbonensi prouinciæ & uindemias certius sic eo coqui, quia plus puluis ibi, quàm sol confert. lib. 4. cap. 28.

In puluinis) Puluinis per translationem appellat partes illas in areolis hortorum, & uinearum cultura molliores, eminentioresq; & quædam quasi dorsa, quibus perinde ac puluinis molliter semina disponuntur, lib. de arboribus. cap. 10.

Pumiles) In omni genere animalium sunt pumiliones, atque etiam inter uolucres, ut docet Plin. Dicimus pumilos, & pumiliones. Papinius in syluis: Mirantur pumilos ferociores. Sunt autem pumili, siue pumiliones breuis stature animantes, nam Græca uoce, uulgo quoque usitatissima dicuntur. Aul. Gellius asserit nanum Latinam esse dictionem. Hinc illud, Et me genij nana per salicta bigis rheda rapit citata nauis. lib. 8. cap. 2.

Fuerit pusilosa) Ouis dicitur pusilosa, quàm infestat sacer

cer

cer ignis, quàm pusulam uocant pastores. Vnde à pusula p^u
filosa deducitur. lib. 7. cap. 5.

Quadratas) Quadrata corporis statura dicitur eruditis,
quæ neque longa, neque breuis sit, sed in meditullio posita.
Vespasianus imperator fuisse fertur statura quadrata. Qua
dratum canem probat infra Columella, melioremq; ait esse,
quàm longum aut breuem. lib. 7. cap. 9.

Quadrifidas ridicas) Tanta est crassitudo, & robur ta-
leæ, ut scindi possit in quatuor partes, & quaterna peda-
menta, siue statumina, siue adminicula, quæ & ridicæ uo-
cantur. Consimuliter inquit poëta: Quadrifidasq; sudas.
lib. 4. cap. 33.

Sint quala) Vasa sunt uiminea in supellectile rustica.
quasillum diminutiuis uocabulo appellant uas lanificijs
aptum, qui & calathus dicitur, in quo pensa mulierum, &
trama uoluuntur. Horat. Tibi qualum Cythereæ puer ales.
Prisci Thalassionem uocauerunt. Apuleius: Qualum panis
rumigabam. Præcipit Cato, ut uillicus habeat in instru-
mento rustico uiginti quala satoria, uel alueos quadragin-
ta, quibus frumenta quæ serimus, continent satores. libro 7.
cap. 3.

A Quinquatribus) Quinquatria sunt feriæ quinque
dicrum dicatæ Mineruæ, quæ mense Martio celebraban-
tur. Quidam autumant Quinquatrum unum tantum diem
festum esse ex eo dictum, quòd post diem quintum Iduum
celebraretur, sicut sexatrus dictus, post diem sextum Idus
celebratur, & septimatrus post diem septimum. De quin-
quatribus Ouidius in Fastis copiose perscribit. Meminit &
Horatius illo uersu, Ac potus puer ut festis quinquatribus
olim. lib. 11. cap. 2.

IN COLVMELLAM.

In quincuncem disponūt) In disponendis arboribus & vineis, maxime laudata est quincuncialis ordinum ratio, utpote quæ non solum per flatu utilis sit, uerum & aspectu grata, quocunq; intueare in ordinem se porrigente uersu. M. Tullius: Cum autem admiraretur Lysander & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines. Quintil. Quid illo quincunce speciosius, qui in quancunq; partē spectaueris, rectus est, sed protinus id quoq; prodest ut terræ succum æqualiter trahat. lib. 3. cap. 13.

R

Radula) Instrumentum est à radendo dictum, quo utebantur in radenda ducendaq; pice doliorum, unde & nomen. Hinc docuimus apud Plinium radulanam appellari picē, propterea quod radula raderetur ex dolio, ducereturq;: quamuis uiri alioquin eruditi rabulanam legendū esse contendunt. Verba Plinij ex libro quartodecimo hæc sunt: Italiæ in parte aliqua radulana pice ac resina condire musta uulgare est ei prouincijsq; finitimis. lib. 10. cap. 18.

Ramices) Rami & perticæ. Aliàs ramex morbus est, de quo Celsus, Plinius, Plautus, omnes. Vnde ramicosi infantes dicti. lib. 9. cap. 1.

Rapistri) uidetur posuisse rapistrum pro rapo, quod & rapitium & rapinam appellant. lib. 9. cap. 4.

Ratiocinio) Ratiocinium dicitur supputatio, computum, calculatio: Ratiocinator, calculator, apud Plautum ait trapezita. Beatus uideor, subduxi ratiunculam, expeditissimum ratiocinium, intellige supputationem facilem & explicatam. lib. 3. cap. 1.

Bonis ac malis rationibus) Ad hunc intellectum uidetur referri posse illud Plinianum, Quonam modo utilissime coluntur agri? ex oraculo scilicet malis ac bonis. Ver-

rum

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

rum atavi malorum nomine intelligere uoluerit uilissimos: summum enim prouidentia illorum fuit, ut quàm minimum esset impendij. lib. 4. cap. 3.

Rauidi) Rauus color est subniger ex nigro fuluo commistus. M. Varro consimiliter præcipit gallos eligi oportere oculis ravis aut nigris. Ab Horatio lupa raua dicitur ob colorem. Festus Pompeius scribit ravis coloris eos appellari, qui sunt inter flauos & cæsios, quos Plautus appellat ravis stellos. Quis (inquit) ravisstellus qui uenit? Atqui in Plauti Epidico non omnes legunt ravisstellus, imò plures grauastellus. Est autem grauastellus senior à grauitate dictus, quam lectionem nos probamus, & probat idem ipse Pompeius in dictione grauastellus. lib. 7. cap. 2.

Regelatur) A gelu resoluitur: & calescit. Martialis, Regelare nec te pestilentia posset. Seneca de ipso loquens ait, Vix media regelatur æstate. lib. 1. cap. 4.

Regiona) Legendum regia. Plinius, Præsertim cum magnitudine copiam olei non constare indicio sint, quæ regie uocantur, ab alijs maiorinæ, & ab alijs phauliæ grandissimæ alioquin, minimo succo, hoc idem monstrat Columella eodem capite. lib. 6. cap. 6.

Renouellatur) Reparatur, rursusq; nouella fit. Nouellum dicitur iureconsultis nouella uinea. lib. de arb. cap. 6.

Repastinabis) Refodies, uerbum ductum à pastino, quod est ferramentum bifurcum, quo semina panguntur, unde etiam repastinari dictæ sunt uineæ, quæ refodiebantur: consuetudo repastinare uocat quicquid emoti terreni uinetis præparatur. lib. de arb. cap. 1.

Repubescere) In pristinam pubertatem, iuuentutisq; florem reuertii, consimile est repuerascere, & reuirefcere. lib. 2. cap. 1.

Repull

IN COLVMELLAM.

Repullescentem) Resurgentem, subnascentem, & nouellis pullulis, palmitibusq; exilientem. lib. 4. cap. 24.

Retcri) Repoliri, uentilari. lib. 2. cap. 2.

Retorrida) Quasi exusta, & amissis uiribus intempestiuius senescens. Seneca: Mutij manum retorridam appellat, quam ille, ut notissimum est, inicitam flammis torrere non dubitauit. In arboribus ea dicuntur retorrida, quæ non adolefcunt, quæ quasi torrida occalescunt, quæ scabra sunt, fructumq; non ferunt. Aulus Gellius homines retorridos scite dixit & eleganter. Retorrescere dicuntur uites, quando non profiliunt, neq; adolefcunt legitimo incremento. lib. de arb. cap. 17.

Resecem submitti) Pampinum resecem uocat, qui resectus, recisusq; melius prouenit, fitq; fructuosior, à resecando resecem deriuamus. Summittere autem est educare, alereq; ad incrementum, quod uerbum est apud Columellam in hoc significatu frequentissimum. lib. 3. cap. 10.

Occupandum erit restibile) Inter restibilem agrum, & noualem hoc interest. Restibilis dicitur, qui nunquam interquiescit, sed restituitur: ac seritur quotannis, ut quotannis reddat fructum. Noualis uero est, qui intermittitur, & alternis annis seritur, à nouando dictus. Restibilem fecunditatem dixit Plinius, intelligi uolens eam, quæ internissa restituitur in foeminis, quæ parere desierint. M. Varro, In olynthia quotannis restibilia esse dicunt. lib. 2. cap. 10.

Reuerentiam) Attende nouo modo positam esse reuerentiam, pro desperatione, & formidine, tanquam reueremur, ac reformidemus discere scientiam rusticationis propter uastitatem rei. lib. 11. cap. 1.

Ricini) Vermiculi sunt infestantes capita canum, & maxime aures. Est & uermiculus alius in lingua canum, qui

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

uocatur à Græcis Lytta, quo exempto infantes catuli, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. lib. 7. cap. 13.

Aut ridicrã) Legendum ridicã. Est enim ridicã pertica, siue pedamentũ robustum, quod optimũ in uineam è quercu ac iunipero afferri solet. In Hispania uineæ sunt humiles, ac sine ridicis, ut docet M. Varro. lib. 4. cap. 12.

Rostellis) Pusillis rostris, uocabulum est diminutiuum. lib. 8. cap. 5.

Colore rubeo) Dic rubro, quoniam rubeus exploditur à Latinitatis elegancia: legitur tamen frequenter rubeus. lib. 6. cap. 1.

Amat rubricam) Plinius ex densiore terra rubricam maximè amat. Est autem rubrica terræ genus rubicundo colore: unde & nomen. Hinc rubricosus deducitur. Cato, Lentem, inquit, in rudeto, & rubricoso, qui herbosus non est, serito. Plin. præcipit ex autoritate Catonis, in rubricoso solo serendum esse adoreum far. Aliàs rubrica significat pigmentum, siue colorem natiuum. Lemniæ rubricæ palmam dabant, ita nominatæ ab insula Lemno, in qua nascatur. Hæc est antiquis multum celebrata, nec nisi signata uenundabatur: unde & sphragidem appellauerunt: Græco uocabulo σφραγίς dicitur sigillum signatorium. Hinc gemmas quoque quasdam sphragidas uocant celeberrimi scriptores, quoniam optimè signant. Galenus libro. 10. Simplicium, refert se in insulam Lemnon nauigasse causa contemplandi hanc rubricam Lemniam: docetq; planius, & apertius, quod Plinius subobscurè dixit, & breuiter cur sphragida appellauerint: Sacerdos Dianæ, inquit, rubricam Lemniam reuerenter accipiens, curioseq; perpurgans signat sigillo Dianæ impresso, ita signata uenundatur. lib. 2. cap. 10.

Rudicula

IN COLV MELLA M.

Rudicula) Virga, diminutiuum uidetur factum à rude gladiatoria, à qua rudiarij dicti, de quibus copiose annotauit in tertio Suetonij commentario. Plinius ait, lanas in quodam usu medico adhiberi non curatas rudiculis, hoc est, ut ego interpretor, non excussas, agitatascq; uirgis à batuentibus, sicuti Bononiæ lanas quotidie curari conspiciamus, uel potius audimus: fit enim crepitus sonorus ex percussu rudicularum. Scio aliter locum illum Plinianum & legi, & explicari ab eruditis, sed mihi commodior uidetur lectio, & intellectus purior quem retuli. frequens est mentio rudicularum apud eundem Plinium in hoc significato. lib. 2. cap. 45.

Ita constitutum supra) Videtur legendum in constitutum Rumpotinetum, siue Rumpotinetum, genus arbusci Gallici. ut huc eodem capite docet Columella qui mox ait, Arboribus rumpotinis frumentum nõ inferitur. M. Varro tradit traduces à quibusdam rumpos appellari, ubi ex arboribus in arbores traductis uitibus uinea fit. lib. 5. cap. 5.

Rustici) Castor oxymyrsinem myrti folijs acutis, ex qua fiunt ruri scopæ, ruscum uocauit, de quo poëta, Horridior rusco. lib. 7. cap. 10.

Rutabulo) Instrumenti nomen est, quo etiam utebantur ad coquendos panes: inuenitur positum & pro uirili membro. Portius Cato præcipit, ut uillicus habeat rutabulum unum. lib. 12. cap. 21.

S

Sacer ignis) Malis ulceribus annumerari solet sacer ignis, cuius duæ sunt species. Alter est subrubicundus exasperatusq; per pustulas continuas, exiguasq;, in quibus semper fere pus, & sæpe rubor cum calore serpit. Alterum genus est in summæ cutis exulceratione, sed sine altitudi-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

ne latum subliuidum. Omnis sacer ignis difficilimè sanescit. Græci *iegap vóop* uocant. Vergilius docet sacro igni pecudes infestari cum inquit, Contactus artus sacer ignis edebat. lib. 7. cap. 3.

Sagas q;) Fœminæ sunt diuinatrices, & ariolæ, dictæ, quasi satis agæ, de quibus est illud poëticum, Polluta est magico saga ministerio. Piatrix quoque alio uocabulo dicebatur, quæ expiare erat solita. Sagis clangoribus æther, ait Stadius Papinius: Exponit commentator sagis, Id est, diuinis. Vnde & præfagia prædiuinationes dici autumat. Aliter sentit Cicero. lib. 1. cap. 8.

Sagitta) Inter sidera est sagitta, quam Herculis fuisse fabulantur, qua aquilam interfecisse dicitur exedentem iocinora Promethei. lib. 3. cap. 17.

Salacissimos) Libidinosissimos & rei Veneriæ appetentissimos. Caudam salacem dicit Horatius genitalia. Bulbos salaces, epigrammatista, quia extimulant libidinē. Homo salax dicitur ad rem ueneram propensus & ualidus. lib. 8. cap. 2.

Velut salebras retardante) Legendum salebra per ablatiuum tanquã asperitas illa tortuosæ uitis, & curuæ, quasi salebrofa retardet cursum humoris terreni, nec sinat alimenta ob flexum permeare ad summum uitis fastigium. li. 4. cap. 20.

Salgami) Salgama dicuntur obsonia & penora conditiua, quæ longæ usionis causa conduntur ferè in fictilibus, interdum sicca sepe cū liquamine & iure, quæ mox cum opus est, promuntur ad usum edendi. Inde salgamaris dictus, qui salgama scite concinnat. Ausonius: Salgama non hoc sunt, quod balsama. In codice imperatorio libro 12. legimus salgami nomine contineri culcitram, lignum, oleum

oleum. Sed cum omnis latinitatis elegantia procul sit ab id genus scriptoribus, uocabulorum significatio ab eis petenda non est, in quorum castra nonnunquam transeo, non ut transfuga, sed ut explorator. Vis scire quæ sint salgama? nimirum ea sunt quæ deinceps toto hoc uolumine Columella demonstrat, qua conditura conficiantur ac seruentur. exempli causa, olera, poma, pyra, fici, uuæ, & alia id genus compluscula. In salgamis condendis frequens est usus aceti, salis, muria, mellis, aquæ mulsæ, defruti, aliorumq; liquaminum. lib. 12. cap. 4.

Saliuandum pecus) Saliuato potionandum. Saliuatum quod à quibusdam saluiatum dicitur, potionis est genus quo in ueterinis iumentisq; maximè utuntur ueterinarij, hoc est medici ueterinorum. Sunt autem ueterina animalia quæ uehere possunt. Saliuatum à saliuâ quasi succo dictum uidetur. Qui saluiatum legere mauult, à saliuâ siue sale nuncupationem trahit. Saluiati Plinius quoque commemorat, & inferius à Columella dictum est, per uuam lactè saluiatur. lib. 6. cap. 5.

Salsamentarijsq;) Salsamentaria appellant uasa, quibus salsamenta condi solent. lib. 2. cap. 10.

Nucibus sapincis) Est unum genus nucis pineæ sapineum nomine, nucleorum cute uerius quàm putamine adeo molli, ut simul mandantur. lib. 12. cap. 5.

Sardineam) Nomen piscis uilioris, existimo eum esse quem uulgus uernacula lingua sardelam appellat. libro 8. cap. 17.

Samera) Annotauimus in superioribus sameram siue ameram dici semen ulmorum. lib. 7. cap. 6.

Sansam) Sansa dicitur osficulum oliuæ, Græci πλθυρίη uocant. lib. 12. cap. 49.

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

Sarranæ uiolæ) Epitheton est poëticum, siquidem poë-
tis sarranus color est purpurcus, à Tyro quæ olim dicta
est Sarra. Verg. Sarrano dormiat ostro. lib. 9. cap. 4.

Cura sarritionis) Sarrire est sarculo, quod ferramentum
rusticum est, aperire segetes, & terram permouere ad her-
bas perimendas, & rubiginem propulsandam, unde sarriti-
o & sarritor dictus operarius sarritionis, & sarritoria
opera, & sarritura, id est sarritio & fossæ. lib. 2. cap. 12.

Saxatilis notæ) Pisces saxatiles uocant quòd in saxis
ac petris stabulentur: medici recentiores petrinos appel-
lant, eosq; maximè probât. scribit Cor. Celsus saxatiles pi-
sces esse leuiore in esca. lib. 8. cap. 16.

Latentibus scamnis) Agricola uocant scamna glebas
grandes, quæ solent excitari prima aratione: cum in pro-
fisso crudum solum, immotumq; relinquitur, quod cauend-
um esse præcipit lex rusticationis. Hinc illud Plinianum:
Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquuntur, glebæ ne
exultent. Scamna quoq; dicuntur in arboribus ramorum,
quasi sedilia, sicut & tabulata. lib. 2. cap. 4.

Scandula) Paulo supra asserculos dixit, intelligi uolens
asserres modicos, & graciles: nunc scandulas uocat consi-
mili significatu. Et, ut in Commentarijs Apuleianis anno-
tauimus, uidentur dici scandulæ à scandendo: quoniam ad
tectum scandulare gradibus ascendimus. Est autem scandu-
lare tectum superior pars domus, quæ tegulis est proxima.
Scribit Plinius, Urbem Romam scandula fuisse contectam
usq; ad bellum Pyrrhi. Scandulæ è robore aptissimè fiunt,
alijsq; arboribus glandiferis. lib. 7. cap. 3.

Scapus asphodeli) Plinius frequenter ponit scapum pro
stipite plantæ, & caule. Est autem Asphodelus herba, He-
siodi præconio celebrata, cuius mentionem & Homerus
fecit.

IN COLV MELLAM.

fecit. Manditur & semine tosto, & bulbo, sed hoc in cinere tosto, dein sale, & oleo addito, folium habet oblongum, & angustum. lib. 9. cap. 4.

Scarificatione) Scarificatio sunt minutæ cutis incisuræ, qua in cucurbitulis quoque imponendis utimur: est & scarificatio utilis arboribus, cum incisuris perpetuis laxant corticem, uelut cutem, acie falcis, & ita dilatæ cicatrices renato corpore explentur, fiuntq; arbori salutare. Nam magna ex parte similis hominum medicina, & arborum est. Apud Plinium perperam legitur caprificatio, pro scarificatione. lib. 6. cap. 12.

Scaurorum) Lege scarorum. Sunt enim Scari pisces, qui soli dicuntur ruminare, & herbis uesci. Scarus olim datus est principatus inter pisces, de quo Martial. Hic scarus æquoreis qui uenit obesus ab undis, Visceribus bonus est, cætera uile sapit. lib. 8. cap. 17.

Schœnum) Græci σχοῖνον uocant iuncum: opinor hoc in loco intelligendum esse de iunco illo odorato, cuius meminit Plin. in 12. qui gignitur iuxta montem Libanum. Tradunt iuncum quoq; odoratum in Campania inueniri. Idem Plinius in compositione unguentorum adhibet & iuncum. Est aliud quoddam genus iuncorum, quod à Græcis oxy-schœnon uocatur, sed nihil ad hunc intellectum. Præterea schœnus nomen est mensuræ, ut placet Eratostheni, stadia quadraginta continet. Aliqui x x i i. stadia singulis schœnis dedere. Barbarorum gentes itinera metiuntur partim schœnis, partim parasangis, ut Persæ: partim leucis, ut Galli: partim stadijs, & passibus, ut Romani. lib. 12. cap. 20.

Σκύλαξ) Nomen cani accommodatum: dicitur enim σκύλαξ Græcè catulus. Scribit Pollux in quinto Onomastici, τροφήν εἶναι σκύλαξι ἐκ τῶν μητέρων γάλα. i. alimentum

esse catulis maternum lac. lib. 7. cap. 12.

Scyllam legito) Scylla species est cæpe, siue bulbi, à qua acetum scylliticum dictum. Accommodata est medicaminibus. De lino quoq; scyllitico, quod cum scylla fit, mentio fit à Palladio, & scylliticum acetum, quod oculorum aciem exacuit. lib. 12. cap. 38.

Sine scipionibus) Plinius dixit apertius sine sarmentis: infra quoq; ait, Modicè separatis scipionibus, scipiones uidelicet usurpans pro racemis lignicis, & scapis, quibus uuæ continentur, & acina iuh. erescunt. lib. 12. cap. 39.

Non scobem, sed ramenta) Scobis nomine significatur illa minuta tritura, quæ ex sectione serræ, & terebratione terebræ decedit in terram. Inde scobina dicta, quæ lima fabrilis est, & instrumentum. Iuuenalis: Semodio scobis hæc etenim dat seruulus unus. Item Horatius: Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus Existit sumptus. Ouidius in obscæno carmine. Quam pro sanguine puluerè, scobemq; In uenis medici putant habere. Ramenta uerò sunt frustula paulò crassiora, maioraq; & quasi recisamenta. Plinius ait uuas in scobe, ramentis uel abiectis populi, fraxini, utiliter seruari. Descobinata crura uocabulo prisco dixit M. Varro, pro saucijs, abrasis, defectis. lib. de arb. cap. 8.

Scopula) Diminutiuum est scoparum. Scoparius dicitur, perquam eleganti uocabulo conuerritor, hoc est, minister, cuius ministerium est scopis pauimenta conuerrere: quod maxime fit à prandio, & à cæna. lib. 12. cap. 8.

Minus scrupulosè) Ut sit aduerbium, hoc est, minus diligenter, minusq; sollicitè. lib. 9. cap. 8.

Secundæ) Membranas intelligit quæ foetum sequuntur, uulgo secundinas uocant, Græco uocabulo ὑστέρια apud Plin. Ad secundas innumerae sunt medicinae. lib. 7. cap. 7.

Rustici

Rustici sedum appellant) Democritus semina omnia
seri iubet, medicata succo herbae, quae appellatur à Græcis
aizoon, id est, semper uiua. Alij buphthalmon uocant, quasi
oculum bouis. Alij zoophthalmon. Sunt qui ambrosiam. La
tini sedum appellant, aut oculum, aut digitellum: nascitur in
tegulis, seriturq; in uasculis fictilibus. lib. 2. cap. 9.

Semisformes) Semiformati, nondum perfecti, neque toti
partibus suis consummati. lib. 8. cap. 5.

Seminarium) In agricolatione seminarium est quaedam
quasi nutrix nouellarum plantaru. Significat enim locum,
in quo plantaria adolefcunt: ut mox illinc translata migrent
in suam sedem. Natura enim arborum, sicut hominum au-
da est nouitatis, & peregrinationis. Et cum nutrix sepe in-
dulgetior sit, quam mater: melius plantae in seminario pro-
ueniunt. quod succosum, elapidatum esse debet, minimeq; ri-
mosum. Nunc Col. docet, quale sit eligendum, parandumq;
uitibus seminarium, quod à Plinio quoq; cæterisq; perscri-
bitur. lib. de arb. cap. 1.

Seminis, ac decumanis distinguere) Emendo semitis,
uel semitanis, ut ea forma dicat semitanos sulcos, qua decu-
mani nuncupantur. Plinius hoc idem scribens, dixit, oportere
uineas quintanis semitari, hoc est, ut in quinto quoq; pa-
lo singula iugo paginae includantur. Igitur quod à Plinio di-
ctum est semitari uerbo elegantissimo, id à Colum. dicitur
semitis, siue semitanis distingui. Decumanus uero limes uo-
catur, qui secat agrum ab exortu, ad occasum: sicut cardo
appellatur limes per agrum currens. à septentrione ad me-
ridiem (oportet utur Plin. uerbo utar) uineas limitari decu-
mano. lib. 3. cap. 20.

Sentem canis) Palladius hoc idem referens ait: Alij spi-
narum plantas, & semina in munitione disponant, sed

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

melius erit rubi semina, & spinæ, quæ rubus caninus uocatur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata miscere, funes dehinc sparteos ueteres hoc genere mixtionis sic inducere, ut intra funes seruentur usq; ad uerni temporis initia. lib. 11. cap. 3.

Seria) Vasa sunt fictilia. Persius: Crepat argenti mihi seria dextro Hercule. Idem: Seriolæ ueteris metuens dera- dere limum, Terentius: Releui dolia omnia, serias omneis. li- bro 12. cap. 18.

Sesquicullearibus) Dicuntur sesquicullearia dolia, quæ continent culleum unum cum dimidio. Est autem culleus ca- pax uiginti amphorarum, ut indicat Plinius, in 14. quod & Priscianus euidenter ostendit, his uersibus: Est & bis de- cies, quem conficit amphora nostra Culleus, hac nulla est maior mensura liquoris. Aliàs culleus dicitur supplicium parricidarum: de quo in secundo commentario Suetonij co- piose perscripsimus. lib. 12. cap. 18.

Sesama) Lego sesama. Præcipit Colu. in secundo, sesama ab æquinoctio autumnali esse serenda. Hinc oleum sesami- num dictum est, & alterum genus sesamodes. lib. 13. cap. 2.

Sesquiopera) Significat sesquiopera, integram operam, & dimidiam, & hæc particula in omni ferme compo- sitione habet talem intellectum, ut signet totum illud, de quo agitur, eiusq; dimidium ut sesquidigitus dicatur u- nus digitus, & dimidiatus, itidem sesquihora, sesquipeda- lis, sesquicyathus, sesquimodius. M. Varro tradit annum diuidi in octo sesquimenses, ut singulis sesquimensibus in- uerger mensis, & dimidiatus attribuat. Libro nouissimo Columellæ, dolia sesquicullearia nuncupantur, quæ uide- licet unius cullei cum dimidio sunt capacia. Sesquioplagam dixit Tacitus, intelligi uolens non unam tantum plagam
suffec

IN COLV MELLA M.

fuffeciffe ad hominem obtruncandum, sed opus quoq; fuisse dimidio secundæ plagæ. lib. 2. cap. 83.

In sesquipedale) Altitudine sesquipedali, hoc est, pedis unius & dimidiati. lib. 4. cap. 9.

Sestertium) In mensuris sestertium accipe pro duobus pedibus, & dimidio, sicut in nummis continet duas libras, & selibram. lib. de arb. cap. 1.

Sextula) Aeris minima pars est, sextula ex eo dicta, quod sit sexta pars uncie. M. Tullius in oratione pro Cecinna: Fecit heredem ex deuncia, & semiuncia Cecinnam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris uiri. Erutio sextulam aspergit. Priscianus in opusculo metrico: Sextula quæ fertur, nam sex his uncia constat. lib. 5. cap. 1.

De siccanneis) Siccannea dicuntur, quæ gaudent siccitate, sicut ediuerso rigua, quæ humore lætantur. Pratorum duo sunt genera, alterum siccanneum, alterum riguum. Quod siccanneum uocat, suapte natura fœnum progignit. Riguu uerò irrigatione est resouendum, & humoris pabulo saginandum. Διμῶ δίκτιον θανείν, id est, fame mori, miserimum est. Liuius consimiliter: Maiorem partem militum fame, ac frigore, quæ miserrima mortis genera sunt, amisisset. lib. 2. cap. 2.

Sicilicus) Autore Prisciano, Sicilicus est dimidium sextule. Quidam autumant sicilicum esse semiunciam, ex eo dictum, quod secet unciam. Veru Festus Pompeius docet, non dimidium uncie, sed dimidium semiuncie, dictum quod semiunciam secet, tanquam sit quarta pars uncie, quod uerius est: Nam ipse Columella submouet in sicilico esse scrupula sex, in semiuncia XII. ut indubitanter credat sicilicum esse dimidium semiuncie. Plinius scribens de lunari ratione inquit: Quintadecima tota supra terras noctu erit, eademq;
sub

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

sub terris tota die, sextadecima ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicum sub terra aget. lib. 5. cap. 1.

Prata sicilire) Ut Plinius docet, sicilire est falcibus con-
sectari in pratis, quæ foenisece præterierunt. Arbitratur
M. Varro dictum uerbum esse à sectione. lib. 2. cap. 22.

Signinum opus uocant, ut docet Plinius, quod sit fra-
ctis testis tusisq; ut firmiter duret, quo genere etiam pa-
uimenta sunt excogitata. lib. 8. cap. 15.

Silenti luna) Id est in coitu lunæ cum sole, quem diem
alij interlunium: alij silentis lunæ appellant, Varro inter-
menstruum, Firmicus synodicam frequenter. Colu. libro
2. capi. 10. Sic, silentis spiritus diem, apud eundem lib. 3.
cap. 19. id est, dum cœlum filet, cum serenum est, & tran-
quillum. Silent quoq; herbe, & uirgæ, dū non germinant.
Silent uineæ quando non progemmant, hoc est, gemmas
oculosq; non parturiunt, sed quasi silentes quiescunt ma-
nentq; immobiles: sic diem, cœlum, surculum quoq; silen-
tia apud eundem inuenies.

Veluti siphones) Siphones & per diminutuum si-
phunculi dicuntur fistulæ, quibus liquor inclusus emicat
exilitq; in sublime. Plinius tradit aquã meantem per uenas
terræ pondere expressam siphonum modo emicare. Cor.
Celsus præcipit stomacho laborantibus bibere per siphonem,
hoc est, fistulam tenuem, duos tresue cyathos. Saty-
rographus quoque per translationem decenter dixit, &
mordaciter, Effigieq; deæ longis siphonibus implent. Ver-
bum est Græcorum σιφωνίσειν, quod est euellere, educe-
req; liquorẽ. Aristophanes abusiue dixit σιφωνίσειν, σι-
φωνίσειν τὸν σιτὸν. lib. 3. cap. 10.

Sitienti solo) Sicca terra. Plinius lunam sitientem dicit,
intelligi uolens siccam. lib. 2. cap. 8.

Nari

IN COLVMELLAM.

Naribus resimis) Simus ut docet Suidas, opponitur $\gamma\epsilon\upsilon\pi\tilde{\omega}$, id est, adunco, sicut ergo $\gamma\epsilon\upsilon\pi\tilde{\omega}$ Græci nocant habentem aduncum nasum, ita e contrario $\sigma\iota\mu\tilde{\omega}$ dicunt cuius nasus est depressus. Simas cappellas dixit poëta: à simo rostro delphines simones appellantur. A simo resimum, & subsimum traxere nuncupationem. Sunt autem nares resimæ, reduncæ depressæq; quales in parandis bobus maxime spectantur. M. Varro scribens de canibus, inquit, Esse debent labris subnigris aut rubicundis, neq; resimis superioribus, neq; pendulis subtus mento suppresso. Idem boves probat, qui sint subsimi, hoc est, ut ego interpretor dorso depresso, & subsidente. lib. 6. cap. 1.

Seu spinosus) Dic spinosus. Est enim uitis spionia multo larga, & ampliitudine uuarum, quam numero fertilior. lib. 2. cap. 21.

Sinū lactis) Nomen est uasis, de quo poëta: Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis. Plautus in Curgulione: Cede pucre sinum. Tradit M. Varro sinum dici à sinu, quòd cauum sit poculum. lib. 7. cap. 8.

Solstitiales spinas) Dispice nunquid faciat pertineat'ue ad Plautinum sensum, spina hæc solstitialis. Nanq; apud Plautum in Pseudolo scriptum legitur, Quasi solstitialis herba paulisper fuit, repente exortus sum, repentinò occidi. Plinius significare uidetur solstitialē herbam dici solstitio uel prouenientem uel florentem, ut sit nomen non unius tantum herbæ proprium, sed cuiuslibet herbæ accommodatum nascenti per solstitium. Sic enim scribit libro 26. Codurdon herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo comprimere dicitur strumas. Consimiliter spinas solstitiales exponere poteris solstitio progenitas ac uigentes. Corn. Celsus herbam solarem uocat heliotropion, quia
circumagi

circumagitur cum sole. lib. 3. cap. 18.

Solea sparteæ) Calceamento iuncea & molli, à sparto quæ Iberica herba est. Apuleius Helcij sparteæ meminit. lib. 6. cap. 12.

Sparteæq;) Sunt uasa iuncea, à sparto dictæ, ex quo fiunt. Est autem spartum genus iunci siue herbæ Ibericæ, de quo multa Plin. libr. undeuigesimo. Autumant grammatici sportas quoque dici ab hoc sparto, quasi spartas. libro. 11. cap. 2.

Specularibus integri) Vt inquit Epigrammaticus poëta, Specularia pueros Admittunt soles & sine sole dies. Sunt autem lapides speculares candidi atq; translucentes, olim in Bononiensi agro effossi, & quibus fiunt munimenta quasi quædam fructuum preciosissimorum, ut inclusi specularibus admittant solem, ne infestentur uento uel hymbre. Tiberius Cæsar cum mira uoluptate cucumeres expeteret, commentus est ut nullo non die sibi contingerent. Namq; pensiles eorum hortos promouebant in solē rotis, rursusq; hybernis diebus intra specularium munimenta reuocabant. lib. 11. cap. 3.

Spica uirginis) Nomen est syderis, antiqui spicum neutro genere dixere, hinc illud: Spicum illustre ferens splendenti corpore uirgo. lib. 11. cap. 2.

Spondylis) Nomen est piscium, alias spondylos uocamus uertebras & nodos in ceruicæ, & ut autor est Pollux, τράχηλ & id est, spina hominis constat septem spondylis. Appellantur & spondilia. lib. 8. cap. 16.

Σταφιλίς) A Plinio dicitur hæc uua astaphis agria, quæ taminiam aliqui uocant falsò, suum enim genus habet, ualet ad pituitam, unde à quibusdam dicta pituitaria, Græco uocabulo agria staphyle dicitur uua syluestris. lib. 8. cap. 5.

Per

IN COLVMELLAM.

Per statumina) Pedamenta, palos, adminicula. lib. 5. ca. 3.

Sæpe etiam stiuua) Pars aratri est, de qua Vergilius: Stiuuaq; quæ currus à tergo torqueat. M. Varro, Stiuua inquit, à stando dicta, in qua transfuersa regula est dicta manicula, eò quòd manu bubulci tenetur. lib. 5. cap. 3.

Simplici stolone) Plin. stolones in arboribus appellat fructificationem inutilem. Vnde & stolonum Liciniæ genti inditum cognomen. M. Var. planissimè scribit de stolonibus, cuius uerba subscripsi, quæ sunt hæc: Nā Stolonis illa lex, quæ uetat plus quingenta iugera habere ciuem Romanum, & qui propter diligentiam culturæ stolonum confirmauit cognomen, quòd nullus in eius fundo reperiri poterat stolo, quòd effodiebat circum arbores radices, quæ nascerentur ex solo, quos stolones appellabant. lib. 5. cap. 8.

Ciceris) Cum cicer inter legumina numeretur, non inter olera, existimo legendum siferis. Est autem sifer herba hortensis, cui generositas præcipua est in Germania, inest longitudine neruus, qui in decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta, quæ mulso in cibis temperata, etiam in gratiam uertitur. Sifer nobilitatum est à Tyberio principe, id genus oleris mirè expetente. de hoc intellexit Verg. in Moreto scribens, Hic sifer & capiti debètes nomina porri. In codicibus impressis uulgò legitur cicer, sicut hic quoq; cum utrobique sifer legendum sit. lib. 11. cap. 3.

Stringere arbores) Decerpere, secare, & colligere. Vergil. sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus. Hinc stricta olea dicta, quæ manu colligitur. lib. 6. cap. 3.

Strigosum habitum) Strigosus apud ueteres morbus dicitur iumentorum, qui corpora stringit aut fame, aut alia uitij causa, quasi stringosus. Aulus Gellius strigosum appellat equum emaciatum, & male curatum. Liuius tradit,

equos

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

equos ex itinere uisos esse strigosiores, hoc est, macriores, attenuatioresq; lib. 6. cap. 36.

Strumosis) Struma morbus est, cui propè peculiariter obnoxij sunt sues: unde & à Græcis χοιγάδες uocatur: uulgo scrophulas uocant à scrophis, quæ illis maxime infestantur. Plin. Obnoxij sunt sues morbis anginae maxime & strumæ. Est & struma, ut docet Cor. Celsus, tumor, in quo subter concreta quædam ex pure, & sanguine, quasi glandulæ oriuntur, quæ præcipuè fatigare medicos solèt, nec unquam facile maturescunt, maxime in ceruice, sed etiam in alis & inguinibus, & in lateribus. lib. 7. cap. 10.

Subluuies, atq; intertrigo) Videtur subluuies esse exulceratio in pedibus ouium nascens, quando scilicet ab ungula cutis resoluitur, in homine reduuiã dicunt. Luere enim soluere est, quasi subtus soluatur corium. De intertrigine, quæ ex intertritu nascitur, supra scripsi. lib. 7. cap. 3.

Subinde) Frequenter, aliàs, mox, deinde, & itidem. lib. 6. cap. 2.

Submittere prolem) Educare, producere, propagare. lib. 7. cap. 9.

Subrumentur) Sub mammam mittantur, subijcianturq;, antiquo nanq; uocabulo mamma dicitur rumis, unde agni & hœdi subrumi uocantur, qui sub rumis, id est, mammis adhuc habentur. Hinc uerbum subrumari, quod significat sub mammam subijci. Hinc rumina dea, & ruminalis ficus, quòd sub ea arbore lupa rumam, id est, mammam Romulo & Remo dederit. lib. 7. cap. 4.

Velut quibusdam substructionibus) Plin. Cic. cæteri substructiones insanas uocant ædificia enormia, sumptuosa, & impendijs propè regalibus extructa. Hic substructiones intellige acruos lapidū in unum locū congestorū, instar substructionis

structionum quibus ædificia magna consurgunt. lib. 1. cap. 2.

Suculæ celantur) in capite Tauri sunt stellæ numero VII. quas nostri suculas uocât, Græci hyades nomine pluuio. Nam Græce υειπ dicitur pluere. Hæ autem stellæ cum oriuntur, & occidunt, tempestates, pluuias, largosq; hymbres cient. Imperiti arbitrâtes dici hyadas à suis, qui Græca uoce υειπ nominantur, à similitudine nominis Græci appellauere suculas, siquidem sus per diminutionem dicitur sucula. Hinc iocus ille Plautinus: Quin tu in diereceta cum sucula, & cum porculis. Plinius tradit id sidus uulgò appellatum esse palilicium, quòd celatur uesperis circa Palilia, qui dies festus est, uigesimus primus mensis Aprilis, idemq; urbis Romæ natalis. lib. 11. cap. 2.

Suffitas) Fumigatas, & quodam quasi suffumine medicatas. Verg. inquit: At suffire thymo. Apud Pliniũ frequenter legitur suffitus, suffitiones, suffimenta. Apud Ouidium: Sanguis equi suffimen erit. lib. 9. cap. 14.

Suffragines coronæ) Sunt in cruribus posterioribus quadrupedum suffragines, quibus pedes inflectuntur. Dicitur ex eo uidentur, quòd subter frangantur. Plinius tradit, aues curuare suffragines in posteriora: quibus uerbis planissimè demonstrat suffragines dici illam in cruribus partem, quæ humani poplitis modo curuatur. Hinc suffraginosa mula, cuius suffragines morbo infestantur. Corona autem pars est pedis in brutis animalibus. Hinc suffraginosus, laborans suffraginibus. lib. 6. cap. 14.

Suffriatur) Inspergitur. suffriare, infriare, perfriare ex eodem fonte manantia uerba, significant minutim conterere, & quod uulgò dicitur puluerizare, & inspergere. libro 9. cap. 35.

Vitem supplantato) Vitem supplantare est quasi explan

k k tare

tare, deluxare, atque prosternere, sicut in palæstrico curu-
liq; certamine luctantes supplantant aduersarium, & cur-
sor cursorem, subductisq; pedibus arietant ad terram, quod
Græcè dicitur ὑποσκαλιῶν. M. Tull. tradit, quòd qui sta-
dium currit, nullo modo debet supplantare eum, qui cum
certet. Dixit Plin. uuas supplantat, pro eo quod est, lædit,
conuellit, atq; delumbat. lib. de arb. cap. 7.

Suppuratio) Apostemata Græci uocant, nostri suppu-
rationes. Fit & suppuratio, quādo ex ulceribus manat pus,
hoc est, sanies. Suppurare dicuntur ulcera, quando peruene-
runt ad maturitatem, & emittunt pus. lib. 6. cap. 11.

Supputari) Putari, decidiq; ferro. lib. 4. cap. 33.

Surcularis terra) Ad furculos prognerandos idonea,
lib. 3. cap. 11.

Suspiriosæ) Græcis uocabulis asmatici, dyspnoici, ortho-
pnoici appellantur, quos nostri suspiriosos appellant. ui-
tium est, proueniens ex difficultate spirandi. Agere animā,
dici suspirium potest, ut tradit Seneca. De suspiriosis crebra
mentio apud Plin. De dyspnœa, & orthopnœa scribit Ga-
lenus, sed recentiores medici perperam pronunciantes ui-
tiant elegantiam atticismi. lib. 6. cap. 38.

T

Superius tabulatum) Tabulata in arboribus sunt ordines
ramorum, de quibus ait poëta: Assuescant summasq; sequi
tabulata per ulmos: quem locum enarrans Seruius, ait: Ta-
bulata sunt rami effusiores, & in plana tendentes, non ad
altiora crescentes. Sunt in arboribus ima, & summa tabula-
ta ramorum. Plinius docet, tabulata ulmorum ab octauo pe-
de altitudinis dilatari in collibus, siccisq; agris, à duodecimo
in campestribus, & humidis. lib. 12. cap. 5.

Tamaricis) Tamarix est, quam & myricen uocant,
quæ

IN COLVMELLAM.

quæ ad lienem præcipua est, si succus eius expressus in uino bibatur, adeoq; mirabilem eius antipathiam contra solum hoc uiscerum faciunt, ut affirmant, si ex ea factis alueis bibant sues, sine lyene inueniri: & ideo homini splenetico cibum, potumq; dant in uasis ex tamarice factis, uulgus infelicem eam arborem appellat, quoniam nihil ferat, nec seratur unquam. lib. 7. cap. 10.

Tanagrici) A Tanagra ciuitate Bœotiae, quam Homerus uocat Γραία, quæ & prius, ut docet Stephanus, uocabatur τριμυρία. Tanagrici galli autore Varrone sunt sine dubio pulchri, & ad præliandum inter se maximè idonei: sed ad partus sunt steriliores. Plinius de gallis gallinaceis loquens ait: patrias nobilitauerunt Rhodum, ac Tanagram. Tanagrae meretricis meminit M. Tul. lib. 8. cap. 2.

Disimilem rationē postulat Tarentinū atq; hirtum) In genere ouium summa dignitas fuit Tarentinis ouibus, quæ propter bonitatem lanæ pellibus integebantur, ne lana inquinaretur. Hinc Plin. noster id genus ouium elegantius uocat tectum, cum operimentis tegetur, & à Varrone pellitæ nominantur: de quibus intellexit Horatius illo sapphico uersiculo: Dulce pellitis ouibus Galeſi Flumen. Igitur cum Tarentinum pecus sit ex omnibus molliſſimum maximeq; hirtum, hoc est, lanigerum atq; uilloſum, nullamq; domini, aut magistrorum inertiam ſuſtineat, deſiderat curam maiorem, & rationē longè aliã in paſtione, quàm faciat reliquū ouiaricū pecus. Illud adnotandū, Tarentum Sabinorū lingua molle ſignificari: unde quidam Tarentinas oues & nuces dici autumant, quia ſunt molles. Hinc Horatius optimo epitheto uidetur dixiſſe, Et molle Tarentum. Ouiū Tarentinarum tanquam elegantiffim. arū meminit Plaut. in Truculēto, his uerbis: Argentum meo qui debebat patri, qui oues Ta-

kk 2 rentinas

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

reninas erat mercatus de patre, quærit patrē. Columella.

Porrum Tarentinum) De hoc ait Epigramatista: Fila Tarentini grauius redolentia porri Edisti quoties, oscula clausa dato. lib. 8. cap. 11.

Tartesiaci) Tartesos oppidum est Hispaniæ: unde Tartesiacum pelagus dictum. In eo generosæ murænæ nascuntur. Vnde à Varrone laudatur muræna Tartesia, Apud Aulum Gellium mendose legitur muræna Tarsesia, quasi à Tarso oppido Ciliciæ dicta, cum legendum sit Tartesia à Tarteso oppido Hispaniæ. Autumat Strabo ueteres Bctim fluuium nominasse Tartesum. Nonnulli Tartesum Cartheiam appellant. De Tarteso Silius: Tartesos stabulanti conscia Phœbo. lib. 6. cap. 16.

Tectum pecus) Id genus ouium signat, quod propter lanitij elegantiam operimentis tegitur, & ob id tectum pecus nominatur. Horatius id genus oues pellitas appellat illo sapphico uersiculo: Dulce pellitis ouibus Galefi Flumen. lib. 7. cap. 2.

Palmeis regentibus) Legendum est tegetibus: significat enim tegetes ex folijs palmarum contextas adhiberi solitas ad uineam adumbrandam per cynocaumata, sic enim uocantur calores æstiuosi caniculæ. M. Varro appellat tegeti- culas canabinas, ex canabe factas. lib. 6. cap. 3.

Temporius) Tempestiuus, maturius aduerbium est, cui opponitur serius. Hinc Ouidianum illud, Modò surgit eoo Temporibus cœlo, modò serius incidit undis. lib. 8. cap. 4.

Terebratione) id est, illius insitionis quæ fit terebra, de qua sic inquit Cato: Terebra uitem quam inserere uoles pertundito, eò duos surculos uitigineos quod genus esse uoles insertos obliquos arcito ad medullam, & cætera. lib. 4. cap. 29.

Termi

IN COLVMELLAM.

Termitibus) Termites sunt ramuli arborum maxime oliuarum, quod Porphyrio docet enarrans illud Horatij, Nunquam fallentis termes oliuæ. Aul. Gel. ramusculos palmarum termites appellat, his uerbis, Spadica Dorici uocant auulsum è palma termitè cum fructu. Item quoniam palmæ ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur. lib. 7. cap. 9.

Ternarij) Scrobes ternarios appellant quoquouersus pedum trium, sicut quaternarios quoquouersus quatuor pedum. lib. 11. cap. 2.

Tertiacionem) Oleum tertiæ pressuræ, sicuti iterationem ponit pro oleo secundæ pressuræ. lib. 12. cap. 49.

Tertiato) Tertia aratione colito. lib. 2. cap. 10.

Tertiatur dodrante) Familiare est Col. assis nomine totum, & consequenter per uncias intelligere partes, sicut hoc nomine dodrantis intelligi uult nouem partes unius operæ sufficere ad tertium agrum, id est, ad tertiam arationem in singula iugera peragendum. lib. 2. cap. 4.

Thalli cæparum) Θάλλω uerbum Græcum est, quod significat uiresco, & germino, inde thalli dicti stipites in cæpis & folliculi, quos uulgus uocat germina, quibus semen continetur. Θάλλοι Græci omne germinans appellauere, Attici maxime id in oliuis hac uoce nominant. Suidas ait, Θάλλοι dici κλάδοι, id est, ramum oliuæ. lib. 11. cap. 3.

Taleagines) lego tiliaginæ, hoc est, ex tilia arbore confectæ, cuius materies odorata est, nec teredinem sentit. Fasces tiliacis fascabatur Antoninus, ut rectus incederet. Ex tiliæ membranis tenuissimis fiunt coronæ uel coronarum ornamenta, phyliræ uocantur: de quibus aliubi plura. li. 12. ca. 45.

Tineofos) plenos tinearum, qui sunt uermes, quos aluorum tineas uocant: tineas in libris gigni testatur Epigrammatista. In homine prouenire longitudine pedum tricenum

kk 3 refert

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

refert Plin. lib. 9. cap. 14.

Tiruncula) Veteranus, & tiro opponuntur, neque solum de militibus, sed etiam mutis animalibus usurpantur. lib. 7. cap. 12.

Ad tormina) Morbus est intestinorum, Græci uocant dysenterion, intus intestina exulcerantur: ex his cruor manat, frequens deijciendi cupiditas, dolorq; in ano est. Torminosi dicuntur laborantes hoc genere morbi. M. Tul. Torminosos quoq; dicimus quosdam, nō quia patiantur tormina, sed quia procliues sint ad hoc genus ægritudinis. lib. 12. ca. 38.

Firmis toris) Sicut toros dicimus in animalibus carnes pulposas, robusta s̄q; ita in uitibus tuto alligari potest. In secunda Tusculana enarrantes illud, O brachia, o lacertorum tori, scripsimus affatim super hac dictione. Ouidius colla torosa boum dixit elegantissimè. Col. lib. de arb. cap. 16.

Tortiuum) Cato fecatum uinum appellat, quod ex fecibus uini expressum est. Consimile est tortiuum, quod post primam pressuram ex torculari exprimitur circuncisis uinaceis, unde & circūcidaneum nominatur. Cato: Tortiuum mustum circuncidaneum suo cuique dolio diuidito, additoq; pariter. Est alterum uini genus, quod præliganeum uocant, quod operarij bibūt. Græci deuterias appellāt, generali uocabulo omnia uina secundaria, nostri loram. Fiunt maceratis aqua uinaceis. lib. 12. cap. 36.

Ceruice torosa) Pulposa, musculoſa. Ouidius, Colla torosa boum. in Tusculanis quæſtionibus ait Hercules, O lacertorum tori. Plin. scribens de hortensibus decenter dixit, quod inula torosior est. lib. 5. cap. 1.

Cum torreo) Tosto torrefacto. lib. 6. cap. 9.

Velut traducem) In arbustis fiunt traduces: hoc autem uocabulo utimur in uitibus, quæ ex arboribus in arbores traducun

traducuntur. Traduces quidam rumpos appellant, à traduce
 ceindo nominatos, quales eleganter, utiliterq; formatos in
 territorio nostro conspiciamus. Traducem bimum antiqui
 præcidere solebant, ut ita transilem facerent. Nouariensis a-
 gricola traducū turba non contentus, nec copia ramorum,
 impositis etiamnum patibulis palmites circumuoluit. Hiero-
 nymus, Augustinus, Ruffinus, cæteri q; ecclesiastici scripto-
 res, curiose disputando disquirunt, atq; uestigant, nunquid
 anima ex traduce propagata sit, tanquam semen ex semine.
 Tertullianus oppido quàm deceter scripsit famam serpere
 in traduces aurium, atq; linguarum. Mèdosi sunt Tertullia-
 ni codices impressi, in quibus dictiones perperam distinctæ
 leguntur. Nam cum in traduces linguarum fuerit scriben-
 dum, sicut nos legimus: uitiosè impresserunt intra duces, cor-
 rupto uocabulo elegantissimo & sensu. lib. 4. cap. 9.

In secunda quasi tribu) Id est, in secundo ordine, & loco,
 translatione facta à classibus Romanis. Nam alij erant in
 prima, alij in secunda classe, & ita gradatim distributi. Le-
 ge Liuium. Consimile est illud suprà dictum à Columella:
 Possunt etiam secundæ notæ uites prouentu, & ubertate
 commendari. lib. 2. cap. 2.

Tribulam, & traham) Nomina sunt instrumentorum
 rusticorum, quibus ad terenda frumenta utuntur agricolæ.
 Seruius interpretatur esse genera uehiculorum, enarrans
 illud Vergilianum: Tribulæq; trahæq; & iniquo pondere
 rastris: sic enim scribit: Tribula genus uehiculi, quo teruntur
 in area fruges. Traha quoq; genus est uehiculi, dictum à
 trahendo. nam non habet rotas. Tribulam à terendo dictam
 autumant. Fit autem tribula ex tabula lapidibus, aut ferro
 exasperata, quæ imposito auriga, aut pondere grandi tra-
 hitur iumētis iunctis, aut discutit ex spica grana, aut ex assi-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

bus dentatis cum orbiculis, quod, ut inquit M. Varro, plostellum Poenicum appellant. lib. 2. cap. 21.

Nullum natura trimestre semen) Plin. taxans Col. sententiam sic refert: In tantum fallitur Columella, qui ne trimestris proprium quidem genus existimauerit esse, cum sit antiquissimum, Græci trimenon uocant. lib. 2. cap. 9.

Satoriam trimodiam) nomen est uasis à mensura trium modiorum: satoriam uocant, quoniam ex ea satores semina iaciunt in satione seminum. lib. 2. cap. 9.

Trulla) Trullum, & trulla sunt uasa, quorum mentio apud scriptores: præterea trulla instrumentum est æneum fabrile, cuius meminit Vitruuius, in quo significatu hic ponere uidetur. lib. 9. cap. 12.

Tubulum fictilem) Tubi, & per diminutionem tubuli, sunt quædam quasi uasa fictilia, oblonga instar fistularum, quibus utimur ad ductus aquarum conficiendos. Plin. tradit aquas à fonte duci fictilibus tubis utilissimum esse: & ut auctor est Vitruuius, salubriores sunt aquæ, quæ ducuntur per tubulos fictiles, quam quæ per fistulas plumbeas. Plin. hoc idem memorans cola fictilia uocat, quem Col. tubulum fictilem appellat. Plinij uerba sunt hæc: Est & luxuriosa ratio uites cædi, ut quatuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa: atque ita uel ossa bubuli cruris, uel per cola fictilia traiectione obruantur binis eminentibus gemmis. & mox paulò ait, Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit. Col. lib. de arb. cap. 9.

Lauri turiones) Hoc uocabulo, quod infrequens est, significari uidentur teneritudines ramusculorum in summitatibus arborum. lib. 2. cap. 47.

V

Quasi uacerræ) Vacerras dicunt stipites, & perticas ad quas

IN COLV MELLAM.

ad quas equi religari solent. alibi docet Columella uacerras appellari genus clatrorum, accipiꝑ; pro lōgurijs, siue per-ticis. lib. 6. cap. 18. Erat & apud antiquos uacerra nomen maledicti.

Aut ualetudinarium) Lege in ualetudinarium. Nam lo-cus, quo ægroti curantur, elegãti uocabulo ualetudinarium nuncupatur. Seneca : Omnes in eodem ualetudinario iace-mus. Mos hic propè peculiaris est religiosorum, ut ualetudi-narium unum templatim habeant, quo infirmi continean-tur, ac curentur. In ultimo præcepit Columella, Valetudina-ria immundicijs liberentur, & identidem aperiantur, ut ita salubria languentibus præbeantur. lib. 11. cap. 1.

Modò continetur) Aristoteles, & Galenus tradunt bo-nam ualetudinem esse, quandã quasi mediocritatem in con-finio excessus, & defectus collocatam. lib. 3. cap. 12.

In ualuulis) Valuuli sunt folliculi, & siliquæ fabarum, quasi ualliuli dicti: quia ualuo fabis excutiantur. li. 2. ca. 12.

Vãnisq; expurgantur) Vãni sunt cribra, quibus frumen-ta purgantur, unde uerbum Varronianum, euannare, quod est per uannos expurgare. In codicibus Varronis perpe-ram legitur euaminatur, cum rectè legendum sit, euanna-tur. De uanno ait poëta: Et mystica uannus Iacchi.

Desyderat uehes) A uehendo uehes nominantur. Sunt autem propriè rustica instrumenta, quibus stercus uehitur, & mensuræ nomen. Pli. iustum est uehes stercoris xviii. iugero tribui. Alibi Columella ait maiores pecudes efficere denas uehes stercoris tricenis diebus. lib. 2. cap. 5.

Auenuncula) Legendam est uenuncula. Horatius : Ve-nuncula conuenit ollis. Plinius quoq; docet uenunculã fuis-se uuam ollis aptissimam, hoc est, ollarem : sic enim uocan-tur, quæ in ollis fict. libus conduntur. Papinius : Ollares ro-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

go, non licebat uuas. lib. 3. cap. 2.

Venterculos) Ventrículos, & intestina. lib. 8. cap. 17.

Veratro) Helleboro. Plinius: Helleborum (inquit) Italia ueratrum uocat. lib. 6. cap. 32.

Vernaculum) Domesticum, Italicum. lib. 7. ca. 3. Sic uernacula examina, quibus syluestria opponuntur. lib. 9. cap. 9.

Parte uersuræ) Versurā dicunt scriptores agricolationis, ubi boues in arando post peractum legitimum sulcum circumaguntur, uertunturq;: aliās uersura est mutatio quædam, qua creditor mutatur, à uertendo dicta, cuius Plinius, Seneca, Cicero omnes commemorare. lib. 2. cap. 2.

In uestiarijs) Vestiaria nominamus, non tam arcas, ac repositoria uestium, quàm ipsa uestimēta. dixit Seneca: Dominus debet seruo uestiarium. Scæuola iuriscōsultus: Quæsitum est, an mortua matre conditio apposita defecisse uideatur, & per hoc, neq; uestiaria, neq; cibaria his debeantur. Respōdi secūdū ea, quæ præponerētur deberi. lib. 1. ca. 8.

Veterno consenscere) Torpore, segnitia, somno, ignauia. Veternus propriè est ille morbus, quem lethargum Græci nominant, in quo marcor & inexpugnabilis penè dormiendi necessitas: uulgò medici subetiam appellant. Inde ueternofus pro ignauro, atq; torpēte, et somniculoso ponitur. li. 7. c. 5.

Veterinarij) Medici pecorum ueterinarij nominantur, quos Firmicus Maternus mulomedicos uocat, ducto uocabulo, ex uoce Græcorum, à quibus κτηνίατροι appellantur, id est, medici iumentorum. lib. 6. cap. 8.

Veterinariæ medicinæ) Medicina ueterinaria dicitur ea, qua utitur ueterinarius, id est, medicus pecoris, & iumentorum, quem nostri mulomedicum, Græci κτηνίατροι appellant, de quo suprà diximus. lib. 7. cap. 3.

Resoluatur ueruaetum) Quod uere semel aratum est, à temporis

IN COLV MELLA M.

temporis argumento ueruactum uocatur, dicitur & proficissum, & profcindere appellant, cum primum arant terram. lib. 2. cap. 4.

Duo induantur statumina) Corrige uiduantur. Nam cum arbores, & pali decen'er dicantur uitibus maritari, quando illis copulantur, decēter quoque dicentur uiduari, quando uitis emoritur, quæ instar mariti est. Statumina autem uocantur adminicula, pali, pedamenta, quibus stat uitis tenera, atque fulcitur, & ita intellige exponeq; statumina apud Collumellam hac uoce crebrius utentem. Apud Vitruuium statuminationes capiuntur pro solidationibus pauimentorum, & statuminare pro munire ac solidare. libro 4. cap. 179.

Quasi mille sunt uiuiradices) Corrige quasi nullæ sint. Quid autem sit uiuiradix, docebunt te Columella, Plinius, & nomen ostendit. Nam à uiua radice cognominantur uiuiradices stirpes uitium uidelicet, & surculi, qui in seminario adolefcunt, moxq; in suam sedem traufferuntur. Mallicoli uerò non sunt radicati, nec feruntur in seminario. lib. 3. cap. 3.

Abundantia uliginis) Vligo proprie est naturalis terræ humor. Vnde uliginosus ager dictus, quo quasi piger noxius humor continetur. Vliginose agro opponitur aridus. lib. 2. cap. 2.

De ulmarijs) Ulmaria dicuntur seminaria, in quibus plantaria ulmorum adolefcunt: quæ mox roborata in arbutum transferantur. Possunt & ipsa arbuta ulmaria nuncupari, quibus scilicet uites maxime copulantur, maximeq; conueniunt, cum inter uitem, & ulmum sit amicitia sociabilis. lib. 5. cap. 4.

Spicas ulpici) Genus est allij, ulpicum grādus inter pulmētaria ruris celebratū, quod Græci appellauerunt ἀρροσκόγοσλοπ. Quidam allium punicum uocāt, de quo Plautus: Ple-

PHILIP. BEROALDI ANNOT.

nior ulpici, quàm Romani remiges. lib. 6. cap. 4.

De uillatico) Villaticum canem appellant, qui uillam, quæq; iuncta sunt uillæ, custodit, lib. 7. cap. 12.

Vicia pabularis) Quæ scilicet pabuli causa feritur, estq; pabulum quadrupedum. lib. 11. cap. 2.

Cum uicialibus) A uicia, quod pabulum est, uicialia deriuantur. lib. 6. cap. 29.

Cribrum uiciario) A uicia, quod est genus frugum, dicitur uiciarium cribrum, sicut à lolio loliarium. lib. 8. cap. 5.

Vitiarium) Seminarium intelligit, in quo semina uitium conferuntur, ut mox transferantur in uincã. Paulò mox docet Col. in quo solo uitiarium sit faciendum. lib. 3. cap. 4.

Vitiscat) uitis fiat: uerbum est à uite formatum, eò inclinatione quo uiuiscit. Col. lib. de arb. cap. 7.

Umbras ue) Sic appellatur pisces quidam quorum mentio est apud Ennium sic scribentem: Melanurum, turdum, merulamq; umbramq; marinam. lib. 8. cap. 16.

Ad unguem) Ad perfectam abolutionẽ, translatio à marmorarijs, qui iuncturas marmorum tum demum perfecta ducunt, si unguis superductus non offendatur, unde iam quæcunque perfectissima esse uolumus significare, ad unguem facta esse dicimus. Horat. Ad unguem factus homo. li. 11. ca. 2.

Vngues custodũ) Iam docui custodes dici nouellos palmites. In uitibus autem sunt omnia quæ in corporibus, exempli causa, caput, brachia, humeri, crura, pedes, palmæ, digiti, & pollex. Sunt & ungues quos annotinos præcipit esse refecandos, id est, unius anni, quos & anniculos uocamus, ut ab anno annotinus deriuatur. Alij legunt hornotinos eodem intellectu: super qua dictione supra perscripsi. Cæsar in commētarijs naues annotinas appellasse uidetur onerarias, quibus annona atq; commeatus comportantur. lib. 4. ca. 24.

Vngutne ceti) Ab unguendo unguen dictum. Apuleius,

IN COLV M E L L A M.

Vngvine delibutus. Cetus dicitur piscis maior, errore gr̃a maticorum manifesto, qui pluraliter, & neutro genere tantum dici autumant cete ex Gr̃ca declinatione. In cœlo inter signa est cetus, cuius meminit Higinus, lib. 6. cap. 31.

Volucra appellatur) Ex lectione Pliniana commonitus, lego uoluoxx. Plinij uerba ad hanc rem pertinētia subscripsi, quæ sunt hæc: Alij uoluoxxem appellant animal prærodens pubescentes uuas, quod ne accidat, falces cum sint exacute, fibrina pelle detergunt, atque ita putant, aut sanguine hircino liniri uolunt post putationem easdem. Idem Plinius, & ante Plinium M. Cato conuoluolum nominarunt bestiolam damnificam, atque uineas infestantem, qui fortassis à conuol uendo nomen accepit, eò quòd se conuoluat, atq; intorqueat circa pampinos. Eundem opinor esse inuoluolum, de quo scitum est Plautinum illud in Cistellaria, Imitatur nequam bestiam, & damnificam inuoluolum, quæ in pampini folio intorta implicat se: itidem hæc exorditur sibi intortam orationem. Qui uult ne cõuoluolus in uinea nascatur, medicamentum faciat ex amurca decocta ad crassitudinem mellis cum bituminis tertiarario, & sulphuris quartario, hoc uites sub caput, & sub brachia perungat, ita conuoluolus non fiet in uinea. lib. de arb. cap. 15.

In speciem uuae) Apes dicuntur facere ostenta glomeratæ in figuram botryonis, siue uuae pedibus per mutua nexis. Iuuenalis: Examenq; apium longa confederit uua Culmine delubri. Vergil. Vuam demittere ramis. lib. 9. cap. 9.

Circa Vulcanalia) Dies feriatas Vulcano dicatus, dicitur Vulcanalia. M. Varro, Vulcanalia à Vulcano, quòd ei tum feriæ, & quòd eo die populus pro se in ignē animalia mittit. Plinius: A' Vulcanalibus lucubrare incipiebat studendi causa. lib. 11. cap. 3.

F I N I S.